МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ» (частина 1)

Харків
2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
І САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
З ОБОВ'ЯЗКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ»
(частина 1)

для студентів 2 курсу денної форми навчання
(першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 08 «Право»
спеціальності 081 «Право»
освітньо-професійної програми «Право»)

Затверджено на засіданні кафедри цивільного права № 1
02 вересня 2021 р., протокол № 1

Харків
2021

Навчально-методичний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів з обов'язкової навчальної дисципліни «Цивільне право України» (частина 1) для студентів 2 курсу денної форми навчання (першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» освітньо-професійної програми «Право») / уклад. : В. І. Борисова, Л. М. Баранова та ін. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2021. ___ с.

Укладачі: В. І. Борисова (вступ, тема 1, словник основних термінів);
Л. М. Баранова (тема 14, критерії оцінювання знань і умінь студентів, у співавтор.);
В. М. Балюк (тема 24);
Т. І. Бєгова (тема 23);
О. О. Біляєв (тема 28);
Л. М. Долгополова (тема 16);
А. Г. Донець (тема 5);
Т. В. Дуденко (тема 6, у співавтор.);
Р. М. Замуравкіна (тема 19);
А. М. Іванов (тема 20);
А. М. Ісаєв (тема 18);
С. В. Казанцев (тема 17);
Б. П. Карнаух (тема 15);
К. В. Кацюба (тема 21);
Н. В. Коробцова (тема 10);
С. В. Кривобок (тема 25);
І. М. Маліновська (тема 29);
О. П. Печений (тема 22);
І. Й. Пучковська (тема 3, критерії оцінювання знань і умінь студентів, у співавтор.);
О. М. Соловйов (тема 2);
І. В. Спасибо-Фатєєва (тема 7);
О. А. Сурженко (тема 12);
Р. І. Таш'ян (тема 8);
Г. О. Уразова (тема 6, у співавтор.);
М. В. Ус (тема 13);
Н. Ю. Філатова-Білоус (тема 11, критерії оцінювання знань і умінь студентів, у співавтор.);
Ю. Є. Ходико (тема 9);
В. П. Янишен (тема 4);
Н. Є. Яркіна (теми 26, 27)

ЗМІСТ

Вступ……6
Загальний розрахунок годин лекцій, практичних занять,
самостійної роботи……..8
Програма навчальної дисципліни «Цивільне право України» (витяг)……..10
Список літератури, нормативно-правових актів та
інтернет-ресурсів до всіх тем……19
Завдання до практичних занять та самостійної роботи……...20
Тема 1. Цивільне право - галузь приватного права……..20
Тема 2. Джерела цивільного права……21
Тема 3. Загальна характеристика цивільного права
зарубіжних країн……26
Тема 4. Наука цивільного права і цивільне право
як навчальна дисципліна……27
Тема 5. Поняття, зміст та види цивільних правовідносин……28
Тема 6. Фізична особа як суб'єкт цивільних правовідносин……29
Тема 7. Юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин……37
Тема 8. Держава Україна, Автономна Республіка Крим,
територіальні громади як учасники цивільних відносин……45
Тема 9. Об’єкти цивільних прав……..46
Тема 10. Особисті немайнові права……50
Тема 11. Правочини……..53
Тема 12. Представництво……61
Тема 13. Здійснення суб’єктивних цивільних прав і виконання
цивільних обов'язків. Захист цивільних прав (інтересів)……65
Тема 14. Цивільно-правова відповідальність……72
Тема 15. Строки та терміни у цивільному праві.
Позовна давність……77
Тема 16. Загальна характеристика речового права та
права власності……...83
Тема 17. Набуття та припинення права власності……87
Тема 18. Право спільної власності……..92
Тема 19. Захист права власності……..96
Тема 20. Речові права на чуже майно……100
Тема 21. Загальні положення про спадкування……101
Тема 22. Спадкування за заповітом та за законом……...105
Тема 23. Здійснення спадкових прав……110
Тема 24. Спадковий договір……...113
Тема 25. Загальна характеристика права інтелектуальної власності……115
Тема 26. Авторське право та суміжні права……117
Тема 27. Патентне право……122
Тема 28. Інститут засобів індивідуалізації учасників
цивільного обороту, товарів і послуг……128
Тема 29. Інші види прав інтелектуальної власності……132

Словник основних термінів……133
Поточний контроль знань студентів……..137
Критерії оцінювання знань та умінь студентів ……138
Програмні запитання з навчальної дисципліни
«Цивільне право України» (частина 1)……..146

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Цивільне право України» (частина 1) є обов'язковою, а її викладання передбачає висвітлення питань, що стосуються положень Книг 1-4, 6 Цивільного кодексу України.

Завданням навчальної дисципліни є:

- опанування студентами необхідними теоретичними положеннями, що вироблені цивілістичною думкою;
- освоєння нормативного матеріалу, закріпленого системою цивільного законодавства України;
- ознайомлення з судовою та іншою практикою застосування норм цивільного законодавства.

Навчальна дисципліна «Цивільне право України» (частина 1) передбачає вивчення питань про предмет і метод цивільного права, його систему і джерела; загальних положень цивільного права, зокрема положень про цивільні правовідносини, фізичних і юридичних осіб та інших учасників цивільних відносин, об'єкти цивільних прав, правочини, відносини представництва, строки та терміни, здійснення та захист цивільних прав, виконання цивільних обов'язків, цивільно-правову відповідальність, а також засвоєння положень таких підгалузей як речове право, право інтелектуальної власності, спадкове право.

Опанування студентами вищенаведеними питаннями повинно мати за мету засвоєння основних правових категорій і інститутів першої частини цивільного права, формування правового мислення, вироблення вмінь тлумачити і аналізувати норми цивільного законодавства, набуття навичок практичного застосування теоретичних знань та цивільно-правових норм до конкретних відносин.

При вивченні цивільного права України застосовуються наступні форми навчальної роботи: лекції, практичні заняття, колоквіуми, ділові ігри, консультації; індивідуальні навчально-дослідні завдання; самостійна робота студентів. Ці форми навчальної роботи методично забезпечуються програмою навчальної дисципліни «Цивільне право України», завданнями до практичних занять, переліком питань для самостійної роботи, завданнями для індивідуальної роботи студентів, тестами.

В результаті вивчення навчальної дисципліни «Цивільне право України» (частина 1) студенти повинні:

- знати стан основних проблем науки цивільного права;
- вільно орієнтуватися в системі цивільного законодавства та судовій практиці з цивільних справах;
- вміти правильно тлумачити та застосовувати норми цивільного права; грамотно проводити юридичний аналіз обставин, що склалися у конкретних відносинах; самостійно працювати з учбовими та науковими джерелами; використовувати здобутки науки цивільного права для вирішення казусів, обґрунтовано і мотивовано приймати рішення по завданнях та належно їх оформлювати.

Самостійна робота – вид позааудиторної роботи навчального характеру, яка спрямована на вивчення програмного матеріалу і сприяє поглибленню й розширенню знань студентів. Формами самостійної роботи є: доопрацювання матеріалів лекції, опрацювання додаткової літератури, нормативно-правових актів, судової практики до тем, що виносяться на практичні заняття, а також і з тих питань, які підлягають самостійному опрацюванню.

Методично форми навчальної роботи забезпечуються програмою навчальної дисципліни, завданнями до практичних занять, а також до самостійної й ндивідуальної роботи, тестами тощо.

Оцінювання знань студентів здійснюється на основі результатів поточного контролю (ПК) і підсумкового контролю знань (ПКЗ). Підсумковою формою контролю знань студентів є іспит, який має на меті перевірку рівня засвоєння теоретичних знань, вміння їх застосування при вирішенні конкретних практичних завдань.

ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва теми лекції, семінарського і практичного заняття	Всього годин	У тому числі		
			лекції	практичні заняття	самостійна робота
І СЕМЕСТР					
1	Цивільне право - галузь приватного права	8	2	2	4
2	Джерела цивільного права	6	-	2	4
3	Загальна характеристика цивільного права зарубіжних країн	4	-	-	4
4	Наука цивільного права і цивільне право як навчальна дисципліна	4	-	-	4
5	Поняття, зміст та види цивільних правовідносин	4	-	-	4
6	Фізична особа як суб'єкт цивільних правовідносин	12	4	4	4
7	Юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин	12	4	4	4
8	Держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади як учасники цивільних відносин	4	-	-	4
9	Об’єкти цивільних прав	12	4	4	4
10	Особисті немайнові права	4	-	-	4
11	Правочини	12	4	4	4
12	Представництво	8	2	2	4
Разом за І семестр		**90**	**20**	**22**	**48**

II СЕМЕСТР					
14	Здійснення суб’єктивних цивільних прав і виконання цивільних обов'язків. Захист цивільних прав	6	2	2	2
15	Цивільно-правова відповідальність	6	2	2	2
16	Строки та терміни у цивільному праві. Позовна давність	6	2	2	2
17	Загальна характеристика речового права та права власності	6	2	2	2
18	Набуття та припинення права власності	6	2	2	2
19	Право спільної власності	6	2	2	2
20	Захист права власності	6	2	2	2
21	Речові права на чуже майно	4	-	-	4
22	Загальні положення про спадкування	6	2	2	2
23	Спадкування за заповітом та за законом	6	2	2	2
24	Здійснення спадкових прав	6	-	2	4
25	Спадковий договір	4	-	-	4
26	Загальна характеристика права інтелектуальної власності	6	2	2	2
27	Авторське право та суміжні права. Патентне право	6	2	2	2
28	Інститут засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг	6	-	2	4
29	Інші види прав інтелектуальної власності	4	-	-	4
Разом за II семестр		**90**	**22**	**26**	**42**
Разом за рік		**180**	**42**	**48**	**90**

ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ»
(витяг)

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

1. Цивільне право - галузь приватного права

Об'єктивність поділу права на приватне і публічне. Поняття цивільного права як приватного права. Предмет та метод цивільного права. Функції цивільного права. Принципи цивільного права. Система цивільного права.

2. Джерела цивільного права

Поняття та види джерел цивільного права. Поняття та види актів цивільного законодавства. Конституція України як основа цивільного законодавства. Цивільний кодекс України як основний акт цивільного законодавства. Закони України як акти цивільного законодавства України. Регулювання цивільних відносин актами Президента України. Постанови Кабінету Міністрів України як акти цивільного законодавства. Особливості актів інших органів державної влади України, органів влади Автономної Республіки Крим, що регулюють цивільні відносини. Забезпечення верховенства норм Цивільного кодексу України. Цивільно-правовий договір як джерело цивільного права. Акти цивільного законодавства і цивільно-правовий договір. Міжнародні договори як джерела цивільного права. Звичаї як джерела цивільного права. Дія цивільного законодавства у часі, просторі та за колом осіб. Аналогія закону та аналогія права. Тлумачення цивільно-правових норм. Застосування Цивільного кодексу України до врегулювання відносин у сферах господарювання, використання природних ресурсів, охорони довкілля, а також до трудових та сімейних відносин.

3. Загальна характеристика цивільного права зарубіжних країн

Основні цивільно-правові системи світу. Романо-германська (континентальна) цивільно-правова система. Англо-американська цивільно-правова система. Інші цивільно-правові системи світу.

4. Наука цивільного права і цивільне право як навчальна дисципліна

Поняття, предмет та методи цивільного права як науки. Цивільне право як навчальна дисципліна.

II. ЦИВІЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ

5. Поняття, зміст та види цивільних правовідносин

Поняття цивільного правовідношення. Елементи цивільного правовідношення. Суб'єкти цивільних правовідносин. Об'єкти цивільних правовідносин. Зміст цивільних правовідносин. Поняття та зміст суб'єктивних прав та обов'язків. Види цивільних правовідносин. Речові, зобов'язальні та корпоративні правовідносини. Абсолютні та відносні правовідносини. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин. Юридичні факти. Дії та події. Юридичні (фактичні) склади.

6. Фізична особа як суб'єкт цивільних правовідносин

Поняття фізичної особи. Цивільна правоздатність фізичної особи. Виникнення і припинення цивільної правоздатності фізичної особи. Обсяг цивільної правоздатності фізичної особи. Нікчемність правочинів та недійсність актів, що обмежують можливість фізичної особи мати не заборонені законом цивільні права та обов'язки. Співвідношення цивільної правоздатності та суб'єктивного цивільного права. Цивільна дієздатність фізичної особи та її обсяг. Повна, часткова та неповна цивільна дієздатність фізичної особи. Обмеження цивільної дієздатності фізичної особи. Визнання фізичної особи недієздатною. Опіка та піклування.

Місце проживання фізичної особи та його цивільно-правове значення. Підстави, порядок та правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою. Акти цивільного стану.

Фізична особа – підприємець. Принципи та умови здійснення підприємницької діяльності фізичною особою. Цивільно-правова відповідальність фізичної особи-підприємця. Управління майном, що використовується для підприємницької діяльності органом опіки та піклування. Банкрутство фізичної особи-підприємця.

7. Юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин

Поняття юридичної особи приватного права та її ознаки. Класифікація юридичних осіб.

Створення юридичної особи. Установчі документи юридичних осіб. Державна реєстрація юридичних осіб.

Індивідуалізація юридичної особи. Місцезнаходження юридичної особи. Найменування юридичної особи. Комерційне (фірмове) найменування підприємницьких товариств. Використання юридичними особами торговельних марок та географічних зазначень товарів (продукції), послуг, робіт, які вони випускають, надають, виконують.

Цивільна правоздатність та цивільна дієздатність юридичних осіб.

Органи юридичної особи та їх види.

Організаційно-правові форми юридичних осіб. Товариства та установи. Підприємницькі товариства. Господарське товариство та його види. Повні та командитні товариства. Товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю. Акціонерні товариства. Створення господарських товариств однією особою. Виробничий кооператив. Непідприємницькі

товариства та їх види. Правовий статус установ. Філії та представництва юридичної особи.

Припинення юридичних осіб. Припинення юридичної особи шляхом реорганізації (злиття, приєднання, поділ та перетворення). Припинення юридичної особи у формі ліквідації. Добровільний порядок ліквідації юридичної особи. Припинення юридичної особи у формі ліквідації через процедуру банкрутства. Виділ юридичної особи.

8. Держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади як учасники цивільних відносин

Правові форми участі держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних відносинах. Органи та представники, через яких діють у цивільних відносинах держава, Автономна Республіка Крим та територіальні громади. Відповідальність за зобов'язаннями держави, Автономної Республіки Крим та територіальних громад. Розмежування відповідальності за зобов'язаннями держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад та створених ними юридичних осіб.

9. Об'єкти цивільних прав

Поняття та види об'єктів цивільних прав. Матеріальні та нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав. Речі як об'єкти цивільних прав, та їх класифікація. Речі, що знаходяться у вільному обороті, обмежені в обороті та вилучені з обороту. Рухомі та нерухомі речі. Речі, визначені індивідуальними або родовими ознаками. Споживні та неспоживні речі. Подільні та неподільні речі. Складові частини речі та складна річ. Головна річ та її приналежність. Продукція, плоди та доходи. Майно. Підприємство (єдиний майновий комплекс). Гроші. Валютні цінності як об'єкти цивільних правовідносин. Цінні папери та їх ознаки. Групи та види цінних паперів. Пайові, боргові, товаророзпорядчі, похідні, іпотечні та приватизаційні цінні папери. Оборотоздатність цінних паперів. Цінні папери на пред'явника, іменні та ордерні цінні папери. Порядок передачі прав за цінними паперами. Документарні та бездокументарні цінні папери.

Дії та послуги як об'єкти цивільних правовідносин.

Нематеріальні блага: результати інтелектуальної, творчої діяльності людини, інформація. Особисті немайнові блага фізичної особи.

10. Особисті немайнові права

Поняття, ознаки і класифікація особистих немайнових прав. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи. Особисті немайнові права юридичних осіб. Обмеження особистих немайнових прав. Здійснення та захист особистих немайнових прав.

11. Правочини

Поняття правочину та його ознаки. Види правочинів. Односторонні, двохсторонні та багатосторонні правочини. Оплатні та безоплатні правочини. Каузальні та абстрактні правочини. Умовні правочини та їх види. Фідуціарні правочини. Біржові правочини.

Умови дійсності правочинів. Законність змісту правочину. Здатність осіб до вчинення правочину. Відповідність волі та волевиявлення. Обов'язкова спрямованість правочину на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним. Форма вчинення правочину, її види. Захист прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей при вчиненні правочину їх батьками (усиновлювачами). Презумпція правомірності правочину.

Місце вчинення правочину. Тлумачення змісту правочину. Відмова від правочину.

Поняття та види недійсних правочинів. Нікчемні та оспорювані правочини. Правові наслідки недійсності правочину. Момент, з якого правочин вважається недійсним. Правові наслідки недійсності окремих частин правочину.

12. Представництво

Поняття та види представництва. Значення інституту представництва. Підстави виникнення представництва та його види. Представництво за законом. Представництво на підставі акту органу юридичної особи. Договірне представництво. Представництво за довіреністю. Комерційне представництво. Передоручення. Повноваження представника. Вчинення правочинів з перевищенням повноважень.

Поняття і види довіреності. Форма та строк довіреності. Довіреність юридичної особи. Припинення представництва за довіреністю. Скасування довіреності. Відмова представника від вчинення дій, які були визначені довіреністю.

III. ЗДІЙСНЕННЯ ТА ЗАХИСТ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

13. Здійснення суб'єктивних цивільних прав та виконання цивільних обов'язків. Захист цивільних прав та інтересів

Поняття здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків. Межі здійснення цивільних прав. Зловживання правом. Виконання цивільних обов'язків. Право на захист цивільних прав та інтересів. Захист цивільних прав та інтересів судом. Захист цивільних прав та інтересів Президентом України, органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування. Захист цивільних прав нотаріусом. Самозахист суб'єктивних цивільних прав та інтересів. Визнання незаконним правового акта органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування.

14. Цивільно-правова відповідальність

Поняття, ознаки та функції цивільно-правової відповідальності. Види та форми цивільно-правової відповідальності. Підстави та умови цивільно-правової відповідальності. Протиправність діяння. Шкода: майнова (збитки) та моральна (немайнова). Причинний зв'язок між протиправним діянням особи і шкодою. Вина. Цивільно-правова відповідальність незалежно від наявності вини. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності.

15. Строки та терміни у цивільному праві. Позовна давність

Поняття строку та терміну. Визначення строку та терміну. Види цивільно-правових строків та термінів. Початок перебігу та закінчення строку. Порядок вчинення дій в останній день строку.

Поняття, значення і види дії позовної давності. Зміна тривалості позовної давності. Обчислення позовної давності. Початок перебігу, зупинення і переривання позовної давності. Перебіг позовної давності у разі залишення позову без розгляду. Застосування позовної давності до додаткових вимог. Наслідки спливу позовної давності. Поновлення позовної давності. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.

IV. ПРАВО ВЛАСНОСТІ ТА ІНШІ РЕЧОВІ ПРАВА

16. Загальна характеристика речового права та права власності

Загальна характеристика речового права. Види речових прав. Власність і право власності. Поняття права власності в об'єктивному і суб'єктивному розумінні. Суб'єкти права власності. Право власності Українського народу. Публічна і приватна власність. Поняття права приватної власності. Фізичні та юридичні особи як суб'єкти права приватної власності. Об'єкти права власності. Земля (земельна ділянка) як об'єкт права власності. Самочинне будівництво. Житло як об'єкт права власності. Зміст права власності. Правомочності власника. Обов'язки власника. Загальні засади здійснення права власності. Межі права власності та підстави його обмеження.

17. Набуття та припинення права власності

Поняття і види підстав набуття права власності: первісні та похідні, загальні та спеціальні. Набуття права власності: юридичною особою публічного права; добросовісним набувачем на майно, відчужене особою, яка не мала на це право; на новостворене майно; на перероблену річ; на безхазяйну річ; на рухому річ, від якої власник відмовився; на знахідку; на бездоглядну домашню тварину; на скарб; шляхом привласнення загальнодоступних дарів природи; за набувальною давністю; в результаті приватизації державного майна та майна, що є в комунальній власності. Момент набуття права власності. Момент набуття права власності за договором. Правовстановлюючі документи.

Підстави припинення права власності. Відчуження власником свого майна. Відмова власника від права власності. Припинення права власності особи на майно, яке за законом не може їй належати. Припинення права власності внаслідок знищення майна. Примусове відчуження земельних ділянок приватної власності, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, з мотивів суспільної необхідності. Викуп пам'яток культурної спадщини. Реквізиція. Конфіскація. Інші підстави припинення права власності.

18. Право спільної власності

Поняття та види права спільної власності. Право спільної часткової власності. Порядок визначення часток у праві спільної часткової власності. Здійснення права спільної часткової власності. Тягар утримання майна, що є у спільній частковій власності, та визначення приналежності плодів, продукції і доходів від його використання. Право співвласника розпорядитися своєю часткою у праві спільної часткової власності. Переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності. Виділ частки із майна, що є у спільній частковій власності. Припинення права на частку у спільному майні за вимогою інших співвласників. Поділ майна, що є у спільній частковій власності.

Право спільної сумісної власності та його здійснення. Виділ частки із майна, що є у спільній сумісній власності. Поділ майна, що є у спільній сумісній власності.

19. Захист права власності

Загальні засади захисту права власності. Речово-правові способи захисту права власності. Витребування майна від особи, яка незаконно заволоділа ним (віндикаційний позов), та розрахунки при цьому. Особливості витребування майна від добросовісного набувача. Витребування грошей та цінних паперів. Захист права власності від порушень, не пов'язаних із позбавленням володіння (негаторний позов). Визнання права власності. Визнання незаконним правового акту, що порушує право власності. Особливості відшкодування шкоди, завданої власникові земельної ділянки, житлового будинку, інших будівель у зв'язку із зниженням їх цінності. Зобов'язально-правові способи захисту права власності.

20. Речові права на чуже майно

Загальна характеристика речових прав на чуже майно, їх види.

Право володіння чужим майном: суб'єкти, підстави виникнення та припинення. Обов'язок недобросовісного володільця щодо повернення майна особі, яка має на нього право власності чи інше право, або яка є добросовісним володільцем.

Право обмеженого користування чужим майном (сервітут). Суб'єкти, об'єкти, види та зміст сервітуту, порядок його встановлення та припинення.

Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис). Підстави виникнення та припинення. Строк договору про надання права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб. Права та обов'язки власника земельної ділянки, наданої у користування для сільськогосподарських потреб, та землекористувача. Право землекористувача на відчуження права користування земельною ділянкою.

Поняття та підстави виникнення права користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій). Права та обов'язки власника земельної ділянки, наданої для забудови, та землекористувача. Підстави та правові наслідки припинення права користування земельною ділянкою для забудови.

V. СПАДКОВЕ ПРАВО

21. Загальні положення про спадкування

Поняття та види спадкування. Відкриття спадщини. Час і місце відкриття спадщини. Спадкоємці. Право на спадкування, усунення від права на спадкування. Склад спадщини. Права та обов'язки осіб, які не входять до складу спадщини. Особливості спадкування окремих об'єктів: прав на земельну ділянку, частки у праві спільної сумісної власності; права на одержання сум заробітної плати, пенсії, стипендії, аліментів, інших соціальних виплат, які належали спадкодавцеві; права на одержання страхових виплат (страхового відшкодування); права на вклад у банківських (фінансових) установах; права на відшкодування збитків, моральної шкоди та сплату неустойки. Спадкування обов'язку відшкодувати майнову шкоду (збитки) та моральну шкоду, яка була завдана спадкодавцем. Спадкування прав та обов'язків за договором оренди житла з викупом. Обов'язок спадкоємців відшкодувати витрати на утримання, догляд, лікування та поховання спадкодавця.

22. Спадкування за заповітом

Поняття заповіту та право на заповіт. Види заповіту: заповіт з умовою, заповіт подружжя, секретний заповіт. Форма заповіту. Права заповідача. Заповідальний відказ. Покладення. Встановлення сервітуту у заповіті. Право на обов'язкову частку у спадщині. Підпризначення спадкоємця. Скасування та зміна заповіту. Недійсність заповіту. Спадкування частини спадщини, що не охоплена заповітом. Виконання заповіту.

23. Спадкування за законом

Поняття спадкування за законом і коло спадкоємців за законом. Черговість спадкування за законом. Зміна черговості одержання права на спадкування. Спадкування за правом представлення. Розмір частки у спадщині спадкоємців за законом.

24. Здійснення спадкових прав

Здійснення права на спадкування. Прийняття спадщини. Поняття і строки прийняття спадщини. Наслідки пропущення строку для прийняття спадщини. Поділ спадщини між спадкоємцями. Спадкова трансмісія. Відмова від прийняття спадщини. Відповідальність спадкоємців за борги спадкодавця. Відшкодування витрат, які падають на спадкоємця. Охорона спадкового майна та управління ним. Оформлення права на спадщину.

Відумерлість спадщини.

25. Спадковий договір

Поняття, предмет та форма спадкового договору. Сторони в договорі, їх права і обов'язки. Забезпечення виконання та розірвання спадкового договору.

VI. ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

26. Загальна характеристика права інтелектуальної власності

Поняття права інтелектуальної власності та його загальна характеристика. Суб'єкти та об'єкти права інтелектуальної власності. Підстави виникнення (набуття) права інтелектуальної власності. Особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності. Перехід майнових прав інтелектуальної власності до інших осіб. Строки чинності прав інтелектуальної власності. Способи захисту права інтелектуальної власності судом.

27. Авторське право і суміжні права

Поняття авторського права. Об'єкти та суб'єкти авторського права. Співавторство. Виникнення авторського права. Особисті немайнові та майнові права автора, строки їх чинності та наслідки припинення.

Поняття і види суміжних прав. Об'єкти та суб'єкти суміжних прав.

Порушення авторських і суміжних прав, порядок і способи їх захисту.

28. Патентне право

Поняття патентного права. Винахід, корисна модель, промисловий зразок як об'єкти патентного права. Суб'єкти патентного права. Патент та його види. Майнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель та промисловий зразок, строки їх чинності. Підстави та правові наслідки припинення чинності патенту та визнання його недійсним. Право попереднього користувача на винахід, корисну модель, промисловий зразок.

29. Інститут засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг

Право інтелектуальної власності на засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг.

Поняття комерційного (фірмового) найменування.

Поняття торговельної марки. Суб'єкти права інтелектуальної власності на торговельну марку. Засвідчення набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку.

Право інтелектуальної власності на географічне зазначення та його зміст. Суб'єкти права інтелектуальної власності на географічне зазначення. Набуття та строк чинності права інтелектуальної власності на географічне зазначення.

30. Інші види прав інтелектуальної власності

Право інтелектуальної власності на наукове відкриття, на компонування інтегральної мікросхеми, на раціоналізаторську пропозицію, на сорт рослин, породу тварин, на комерційну таємницю.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ, НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ ДО ВСІХ ТЕМ

1. Цивільне право України : підруч. : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, М В. Домашенко та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – 2-ге вид., переробл. та допов. - Х. : Право, 2014. – Т. 1. – 656 с.
2. Цивільне право України : навч. посіб. до складання вступ. випробування в магістратуру у форматі ЗНО / В. І. Борисова, К. Ю. Іванова, Б. П. Карнаух, Ю. Є. Ходико. – Харків : Право, 2021. – 396 с.
3. Конституція України : Основний Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.
4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text.
5. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text.
6. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text.
7. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. в ред. Закону України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text.
8. Офіційний веб-портал Верховної Ради України - http://rada.gov.ua/
9. Офіційний веб-портал Президента України - http://www.president.gov.ua
10. Офіційний веб-портал Кабінету Міністрів України - http://www.kmu.gov.ua
11. Офіційний веб-портал Конституційного Суду України - https://ccu.gov.ua/
12. Офіційний веб-портал Верховного Суду - https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/perelik_sprav/
13. Офіційний веб-портал Міністерства юстиції України - https://minjust.gov.ua/

а. Стандартизований електронний навчально-методичний комплекс кафедри цивільного права № 1. URL: http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=itemlist&task=category&id=110:cziv%D1%96lne-pravo-1-chastina-1&Itemid=151

ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема **1. Цивільне право – галузь приватного права**

(колоквіум)
Питання для обговорення

1. Критерії поділу права на приватне і публічне.
2. Місце цивільного права в системі права України.
3. Поняття цивільного права як галузі приватного права.
4. Предмет цивільного права.
5. Диспозитивний метод регулювання цивільних відносин та чинники, що зумовлюють його.
6. Принципи цивільного права.
7. Функції цивільного права.
8. Система цивільного права.

Список літератури

1. Бондар Н. П. Функції цивільного права як підстава розмежування цивільних правовідносин. *Вісник господарського судочинства*. 2011. № 4. С. 169-174.
2. Борисова В. Тенденції розвитку цивільного права як галузі приватного права. *Приватне право*. 2013. № 1. С. 81-93.
3. Борисова В. І. Принципи цивільного права. *Право України*. 2017. № 7. С. 67-75.
4. Васильєв В. Диспозитивність норм цивільного права з точки зору формальнодогматичного підходу. *Підприємництво, господарство і права*. 2018. № 12. С. 10-14.
5. Венедіктова І. В. Шляхи узгодження приватних і публічних інтересів та їх трансформація у цивільному праві. *Актуальні проблеми приватного права України*: Збірник статей до ювелею Н. С. Кузнецової / Відп. ред. Р. А. Майданик та О. В. Кохановська. – К.: ПрАТ «Юридична практика», 2014. - С. 93-108.
6. Кузнєцова Н. С. Проблемы гармонизации и унификации современного частного права. Вибрані праці. - К.: ПрАТ «Юридична практика», 2014. - С. 309-334.
7. Кузнєцова Н. С. Предмет і система сучасного цивільного права. *Право України*. 2017. № 5. С. 27-35.
8. Майданик Р. А. Предмет цивільного права: розширювальне тлумачення «цивільного права» Європейським судом з прав людини. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. Х. : ХНУ, 2010. № 929 : Серія «Право», Спец. вип. С. 47-50.

9. Майданник Р. А. Цивільне право як сфера приватного права України. *Приватне право*. 2013. № 1. С. 65−80

10. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. / Акад. прав. наук України ; редкол. В. Тацій (голова редкол.) [та ін.]. - Харків : Право, 2008. Т. 3 : Цивільно-правові науки. Приватне право / за заг. ред. Н. С. Кузнєцової. 640 с.

11. Погрібний С. О. Цивільні відносини як об'єкт правового регулювання. *Актуальні проблеми приватного права України*: Збірник статей до ювелею Н. С. Кузнецової / Відп. ред. Р. А. Майданик та О. В. Кохановська. К. : ПрАТ «Юридична практика», 2014. С. 359-372.

12. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синєгубов, В. А. Кройтор та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.

13. Черепахин Б.Б. К вопросу о частном и публичном праве // Труды по гражданскому праву. М. : Статут, 2001. С. 93 – 120.

14. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців) / За заг. ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Х. : ФО-П Колісник А. А., 2010. Том 1 : Загальні положення. 320 с.

15. Харитонов Є. О., Харитонова О. І. Принципи цивільного права України в контексті їхнього співвідношення з dcfr. *Актуальні проблеми держави і права*. – зб. наук. пр. / редкол. : В. В. Завальнюк (голов. ред.) [та ін.] ; відп. за вип. М. В. Афанасьєва. Одеса : Юрид. л-ра, 2015. Вип. 75. С. 302-309.

16. Харьковская цивилистическая школа: в духе традиций : монография; под ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Х. : Право, 2011. 296 с.

Тема 2. Джерела цивільного права

Питання для обговорення

1. Поняття та види джерел цивільного права.
2. Акти цивільного законодавства як джерело цивільного права.
3. Цивільний кодекс України – основний акт цивільного законодавства.
4. Міжнародні договори як джерела цивільного права.
5. Цивільно-правовий договір як джерело цивільного права.
6. Звичаї як джерела цивільного права.
7. Значення моральних засад суспільства для регулювання цивільних відносин.
8. Дія актів цивільного законодавства у часі, просторі та за колом осіб.
9. Застосування Цивільного кодексу України до врегулювання відносин у сферах господарювання, використання природних ресурсів, охорони довкілля, а також до трудових та сімейних відносин.
10. Тлумачення цивільно-правових норм.

11. Співвідношення загальних і спеціальних норм цивільного права.
12. Аналогія закону та аналогія права.

Завдання

1. 3 квітня 2020 року Пирогова мала намір відвідати продуктовий мінімаркет «Дасоп» з метою придбання продуктів харчування. Перед входом в мінімаркет охоронець зупинив її. Він повідомив, що в зв'язку з епідемією короновіруса COVID-19 в Україні, і, з огляду на те, що люди похилого віку входять до «групи ризику» по захворюваності даним короновірусом, керівництво мережі мінімаркетів «Дасоп» видало розпорядження від 02.04.2020 р., згідно з яким на період епідемії мережа мінімаркетів відмовляється обслуговувати людей старше 60-ти років, а співробітникам мінімаркетів заборонено їх впускати в магазини. Пояснювалась дана «заборона» турботою про здоров'я та епідеміологічне благополуччя жителів районів міста, в яких розташовані магазини цієї мережі. На підтвердження своїх слів охоронець показав екземпляр цього розпорядження, прикріплений біля вхідних дверей, і додав, що з ним можна ознайомитися і на офіційному сайті мережі мінімаркетів.

Пирогова вважала, що її права грубо порушені, а відмова в продажу їй продуктів харчування є незаконною. Не маючи можливості в умовах введеного в Україні карантину звернутися за допомогою до дипломованого юриста, вона вирішила отримати консультацію у внука своєї знайомої – студента магістратури відомого юридичного ЗВО.

На які цивільно-правові питання розраховано це завдання? Визначте систему джерел цивільного права. Поясніть правила співвідношення законів та підзаконних нормативних актів. Яку консультацію має надати студент-юрист?

Чи зміниться консультація студента-юриста, якщо з'ясується, що розпорядження керівництва мережі мінімаркетів «Дасоп» від 02.04.2020 р. прийнято на виконання рішення обласної державної адміністрації?

2. Після розірвання шлюбу Гончарова звернулася в суд з позовом до колишнього чоловіка Пушкіна про поділ майна, що було об'єктом їх спільної сумісної власності.

В судовому засіданні Гончарова просила визнати за нею право на половину авторської винагороди, яка належить її колишньому чоловікові за видання його книги, написаної ним у період їхнього спільного життя. Пушкін стверджував, що авторську винагороду не можна вважати спільною сумісною власністю подружжя, що передбачена ст. 61 СК України, так як винагорода ним ще не одержана. Гончарова звернула увагу суду на публікацію в юридичному журналі за авторством відомого вченого, в якій говориться, що авторський гонорар стає спільною сумісною власністю подружжя вже з моменту його нарахування, а не з моменту отримання одним з подружжя. Аналогічне роз'яснення дається в коментарі сімейного законодавства України

до ст. 61 СК України. Крім того, вона перерахувала кілька судових рішень, прийнятих судами України різних інстанцій, які при розгляді даної категорії справ позови про поділ нарахованої, але не одержаної авторської винагороди задовольняли.

На які питання розраховано це завдання? Визначте систему джерел цивільного права. Чим повинен керуватися суд при винесенні рішення по даній справі? Яке правове значення доктрини, коментарів до законодавства і судових рішень в «регулюванні цивільних правовідносин»? Вирішить спір.

3. Варламов придбав у магазині «Холодок» холодильник «Hitachi» за 60 тис. грн. Покупець встановив та користувався товаром належним чином, за інструкцією його виготовлювача, але через 25 днів після придбання холодильник вийшов з ладу. Враховуючи, що на придбаний товар був встановлений гарантійний строк тривалістю 2 роки, Варламов звернувся до продавця з вимогою заміни товару неналежної якості на аналогічний товар належної якості відповідно до ст. 708 ЦК України. Представник продавця відмовив у задоволенні цієї вимоги, заявивши, що недоліки холодильника не є істотними, можуть бути виправлені в результаті ремонту, проведення якого і запропонував. Крім того, представник магазину «Холодок» зазначив, що вимога про заміну товару суперечить ч. 1 ст. 8 Закону України «Про захист прав споживачів», яка є спеціальною нормою стосовно ст. 708 ЦК України.

Варламов не погодився з пропозицією і аргументацією продавця, та звернувся за консультацією до адвоката, який підтвердив позицію продавця. При цьому адвокат посилався на декілька судових рішень з єдиного державного реєстру судових рішень, що були прийняті за даною категорією справ, за якими споживачам відмовляли у задоволенні аналогічних вимог, а рішення приймались на користь продавців.

Не задовольнившись такою відповіддю, Варламов вирішив звернутися за консультацією до іншого адвоката.

На які питання розраховано це завдання? Визначте систему джерел цивільного права. Яке правове значення судових рішень в «регулюванні цивільних правовідносин»? Надайте аргументовану консультацію споживачу.

4. Василевський, знаходячись у відрядженні у місті Кам’янець, вирішив зупинитися в місцевому готелі. Адміністратор готелю (далі – адміністратор) відмовив Василевському в заселенні через значну завантаженість готелю у зв’язку з проведенням щорічного фольклорного фестивалю в їх місті. До того ж він зауважив, що чинними Правилами проживання в готелі міста, які були затверджені головою обласної державної адміністрації, встановлена можливість пріоритетного заселення готелю окремими категоріями громадян. Зокрема, готелем укладений договір з місцевою адміністрацією про першочергове заселення осіб, які прибувають до міста за запрошенням адміністрації, до яких, як зазначив адміністратор, Василевський не відноситься.

Проте Василевський категорично не погодився з позицією адміністратора, вважаючи, що готель зобов'язаний заселити його при наявності вільних номерів. Оскільки іншого готелю у місті не було, Василевський звернувся до юрисконсульта за допомогою у захисті своїх прав.

На яке питання розраховане це завдання? Визначте систему цивільного законодавства. Поясніть правила співвідношення законів та підзаконних нормативних актів. Надайте консультацію Василевському.

5. Бобровський пред'явив позов до готелю «Україна» про відшкодування вартості речей (шкіряного плаща, костюму та ноутбука), які були вкрадені під час його проживання в готелі. Відповідач заперечував проти позову, посилаючись на те, що Бобровський відповідно до розпорядження адміністрації готелю повинен був здати свої речі на зберігання в камеру схову, яка працює цілодобово. В іншому випадку адміністрація не несе відповідальності за зникнення речей. Крім цього, відповідач послався на Правила проживання в готелях міста Еньск, що були затверджені головою обласної державної адміністрації, в яких зазначено, що готель не відповідає за втрату речей, не зданих до камери схову.

Бобровський звернув увагу суду на те, що розпорядження адміністрації готелю «Україна» та Правила проживання в готелях міста Еньск не є актами цивільного законодавства. Крім цього вони суперечать ст. 975 ЦК України, відповідно до якої готель відповідає за схоронність речей, внесених до готелю особою, яка проживає в ньому.

На яке питання розраховано це завдання? Визначте систему цивільного законодавства. Поясніть правила співвідношення законів та підзаконних нормативних актів. Вирішить справу.

Список нормативно-правових актів і літератури

1. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06. 2004 р. № 1906-IV // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15.
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України 23.02.2006 р. № 3477-IV // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3477-15.
3. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 р. № 1861-VI // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1861-17.
4. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18.
5. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.09.2003 р. № 1160-IV // Офіц.

веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1160-15.

6. Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади: Указ Президента України від 01.10.1992 р. № 493/92 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/493/92.

7. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності: Указ Президента України від 10.06.1997 р. № 503/97 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/503/97.

8. Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України: Лист Вищого господарського суду України від 07.04.2008 р. № 01-8/211 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v_211600-08.

9. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням приватного підприємства «Автосервіс» щодо офіційного тлумачення положень статей 177, 760, частини другої статті 777 Цивільного кодексу України (справа про переважне право наймача на придбання військового майна) від 10 грудня 2009 року № 31-рп/2009 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v031p710-09.

10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянки Галкіної Зінаїди Григорівни щодо офіційного тлумачення положення частини четвертої статті 3 Закону України «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва» (справа про заборону розірвання договорів інвестування житлового будівництва) від 13 березня 2012 року, № 5-рп/2012 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-12.

11. Азимов Ч. Н. Теоретические источники гражданского законодательства. *Проблеми законності*. Х., 2002. Вип. 53. С. 19-26.

12. Довгерт А. С. Джерела цивільного права України: види та співвідношення . *Приватне право і підприємництво*. 2015. Вип. 14. С. 12-17.

13. Майданик Р. А. Вчення про джерела цивільного права України. *Право України*. 2017. № 6. С. 53-63.

14. Мозолин В. П. Современная доктрина и гражданское законодательство. М., 2008. 230 с.

15. Погрібний С. Цивільний кодекс як основний акт цивільного законодавства України. *Право України*. 2005. № 1. С. 86–90.

16. Сабодаш Р. Б. Практика Европейского суда по правам человека как источник гражданского права Украины. *Альманах цивилистики* : сб. ст. / Киев. нац. ун-т имени Т. Шевченко, Юрид. фак-т, каф. гражд. права. - Киев : Правова єдність, 2015. Вып. 6. С. 112-125 .

17. Сібільов М. Базові моделі регулювання договірних відносин за новим Цивільним кодексом України. *Українське комерційне право*. 2003. № 4. С. 17–20.

18. Соловйов О. М. Загальна характеристика цивільного права зарубіжних країн / Цивільне право: підручник: у 2 т. / Борисова В. І., Баранова Л. М., Жилінкова І. В. та ін.; За ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – 2-ге вид., переробл. та допов. Х. : Право, 2014. Т. 1. С. 57—84.

19. Спасибо-Фатєєва І. В. «Трансцендентна судова мімікрія» або про принципи права, аналогію закону та права у судовій практиці. *Вісник Академії правових наук України*. 2003. № 4. С.137–149.

20. Спасибо-Фатєєва І. В. Різдвяний подарунок або проблематика двох кодексів – Цивільного та Господарського. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2004. № 1. С. 6–9.

Тема **3. Загальна характеристика цивільного права зарубіжних країн**

Питання для самостійного вивчення

1. Основні типи цивільно-правових систем світу.
2. Місце цивільного права України серед цивільно-правових систем сучасності.
3. Характерні ознаки романо-германської (континентальної) системи права.
4. Основні джерела цивільного права країн, що належать до романо-германської (континентальної) системи права.
5. Право власності в різних правових системах.
6. Основні риси англо-американської цивільно-правової системи.
7. Основні джерела цивільного права країн, що належать до англо-американської системи права.
8. Роль закону як джерела цивільного права у країнах загальної системи права.

Список літератури

1. Бехруз Х. Введение в сравнительное правоведение : учебное пособие; Одесская национальная юридическая академия. О. : Юридична література, 2002. 328 с.

2. Бєгловек О. Економічне право Європейського Союзу. К. : Таксон, 2003. 764 с.

3. Гражданское и торговое право зарубежных стран : учеб. пособие / под общ. ред. В.В. Безбаха и В.К. Пучинского. М. : МЦФЭР, 2004. 896 с.

4. Гроций Гуго. Введение в голландскую юриспруденцию / Перевод с англ. И. И. Дахно. Киев : Центр учебной литературы, 2017. 466 с.

5. Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности / Пер. с фр. В. А. Туманова. М. : Междунар. отношения, 2009. 456 с.

6. Європейське право : право Європейського Союзу : підручн : у трьох кн. / за заг. ред. В. І. Муравйова. К. : Ін Юре, 2015.

7. Ільченко Г. «Порівняльне цивільне право» в системі юридичної освіти // *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право.* 2018. № 2. С. 166-173.

8. Калініченко З. Д. Курс лекцій з дисципліни «Цивільне та торговельне право зарубіжних країн». Дніпро : ДДУВС, 2016. 172 с.

9. Канзафарова И. С. Гражданское и торговое право зарубежных стран. Отдельные институты : Учебное пособие. Харьков : Одиссей, 2003. 352 с.
10. Майданик Р. А. Розвиток приватного права України: монографія. К. : Алерта, 2016. 226 с.
11. Міжнародне приватне право. В 2-х томах / Відп. ред. та упорядники А. Довгерт та В. Крохмаль. Київ : «Port-Royal», 2000. Т. 1. 992 с.; Т. 2. 1312 с.
12. Опришко В. Ф. Міжнародне економічне право : Підручник. К. : КНЕУ, 2003. 311 с.
13. Порівняльне правознавство : підручник / С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов, І. О. Биля-Сабадаш та ін. ; за заг. ред. О. В. Петришина. Х. : Право, 2012. 272 с.
14. Право Європейського Союзу : Підручн. / За ред. Р. А. Петрова. К. : Істина, 2017. 384 с.
15. Теорія держави і права : підруч. / за ред. О. В. Петришина. Х. : Право, 2014. 368 с.
16. Цвайгерт К., Кетц Г. Введение в сравнительное правоведение в сфере частого права. В 2-х тт. Том 1. Основы : Пер. с нем. М. : Междунар. отношений, 2000. 480 с.
17. Цвайгерт К., Кетц Г. Введение в сравнительное правоведение в сфере частого права. В 2-х тт. Том 2. Договор. Неосновательное обогащение. Деликт : Пер. с нем. М. : Междунар. отнош., 1998. 512 с.
18. Шимон С. І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн : Навч. посіб. (Курс лекцій). К .: КНЕУ, 2004. 220 с.

Тема **4. Наука цивільного права і цивільне право як навчальна дисципліна**

Питання для самостійного вивчення

1. Поняття та предмет науки цивільного права як однієї з галузей правознавства.
2. Методи дослідження цивільно-правових явищ.
3. Поняття і система цивільного права як навчальної дисципліни.

Список літератури

1. Майданик Р. Наука цивільного права України: поняття, предмет, методологія. *Про українське право*: часопис кафедри теорії та історії держави і права Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка / за ред. І. Безклубого. К. : Грамота. 2009. Чис. IV. 101 с.
2. Мічурін Є. О. Методологія науки цивільного права. *Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна*. Серія «Право». 2019. 28. С. 60-65.
3. Харитонов, Є. О. До визначення поняття та системи цивілістики (науки цивільного права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. 51. С. 7-13.
4. Харьковская цивилистическая школа: в духе традиций : монография. под ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Харьков: Право, 2011. 296 с.
5. Цивільне право України (традиції та новації) : монографія; за заг. ред. Є. О. Харитонова, Т. С. Ківалової, О. І. Харитонової ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». О. : Фенікс, 2010. 700 с.
6. Шершеневич Г. Ф. Наука гражданского права в России. М.: Статут, 2003. 250 с.

Тема **5. Поняття, зміст та види цивільних правовідносин**

Питання для самостійного вивчення

1. Поняття цивільного правовідношення.
2. Види цивільних правовідносин.
3. Елементи цивільного правовідношення.
4. Суб'єкти цивільних правовідносин.
5. Об'єкти цивільних правовідносин.
6. Зміст цивільних правовідносин.
7. Поняття та зміст суб'єктивних цивільних прав та цивільних обов'язків.
8. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних прав та обов'язків.

Список літератури

1. Гнатущенко Ю. В. Деякі аспекти генезису правовідносин. *Держава і право*: Зб. на-ук. праць. Юридичні і політичні науки. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2006. Вип. 31. С. 58-65.
2. Красовська В. Г. Механізм правового регулювання як система правових засобів. *Держава і право* : Зб. наук. праць. Юридичні іполітичні науки. Вип. 43. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2009. С. 81-87.
3. Коструба А. В. Цивільне правовідношення в механізмі правового регулювання. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1 (76). С. 112-120.
4. Сунєгін С. О. Правовідносини як динамічний елемент романо-германської правової сім'ї. *Державаіправо* : Зб. наук. праць. Юридичні іполітичні науки. Вип. 43. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2009. С. 127-133.
5. Харитонов Є.О. Цивільні правовідносини : моногр. 2-е вид., перероб. і доп. Одеса : Фенікс, 2011. 456 с.
6. Шишка О. Р. Відносини, що регулюються цивільним законодавством України. *Приватне право і підприємництво*. 2016. Вип. 15. С. 86–90.

Тема **6. Фізична особа як суб'єкт цивільних правовідносин**

Питання для обговорення

1. Поняття фізичної особи, її ім'я та місце проживання.
2. Цивільна правоздатність фізичної особи: поняття та обсяг, виникнення та припинення.
3. Цивільна дієздатність фізичної особи: поняття та види.
4. Часткова цивільна дієздатність фізичної особи.
5. Неповна цивільна дієздатність фізичної особи.
6. Повна цивільна дієздатність фізичної особи. Набуття повної цивільної дієздатності фізичною особою, яка не досягла вісімнадцяті років.
7. Обмеження цивільної дієздатності: підстави, порядок та правові наслідки.
8. Визнання фізичної особи недієздатною: підстави, порядок та правові наслідки.
9. Опіка та піклування.
10. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою: підстави, умови, порядок та правові наслідки.

11. Оголошення фізичної особи померлою: підстави, умови, порядок та правові наслідки.
12. Акти цивільного стану.
13. Фізична особа – підприємець.

Завдання

1. До адвоката звернулась 20-річна Іванова з проханням надати їй пояснення щодо порядку спадкування нею мисливської вогнепальної зброї, яку їй заповів її дідусь.

На які питання теми розраховане дане завдання? Надайте пояснення.

2. До юридичної клініки з проханням провести лекцію «Особливості цивільної правоздатності дитини 10-16 років» школярам 5-10 класів, звернувся вчитель права. На лекції він просив висвітлити наступні питання: а) обрання дитиною місця свого проживання; б) надання дитиною згоди на надання медичної допомоги; в) вільне пересування дитиною на території України та за її межами; г) реалізація дитиною права на зміну імені.

На які питання теми розраховане дане завдання? Надайте відповіді на поставленні питання з урахуванням вікового діапазону школярів.

3. Олегу, якому виповнилось 10-ть років, на день народження бабуся подарувала 500,00 грн. По телебаченню він побачив рекламу благодійного фонду «Білий голуб» й вирішив пожертвувати ці гроші. Коли про це дізнались батьки, вони звернулись до керівництва фонду з вимогою про повернення коштів сина. Керівництво заперечувало можливість повернення коштів, мотивуючи свою відмову тим фактом, що вони вже були витрачені на лікування безхатнього цуценя.

На які питання теми розраховано дане завдання? Надайте роз'яснення, чи обґрунтовані вимоги батьків і чи підлягають гроші поверненню.

4. Восьмирічна донька Федорова Олена гуляла на дитячому майданчику. Граючись, діти почали кидатись яблуками з дерев, що росли біля майданчику. Десятирічний син Шевченка Семен взяв одне яблуко та кинув в бік Олени, при цьому яблуко потрапило їй в праве око. Батьки поїхали з Оленою до лікарні, де дівчинці було встановлено діагноз та направлено на стаціонарне лікування в офтальмологічне відділення обласної лікарні. Лікування Олени тривало два роки та коштувало батькам значних коштів, а зір Олени не був повернутий у повному обсязі. Федорови звернулись до суду з вимогою про стягнення коштів за лікування з Шевченка та відшкодування моральної шкоди?

На які питання теми розраховане дане завдання? Яке рішення має прийняти суд.

5. Банк АТ КБ «Приватбанк» (далі – Банк) звернувся до суду з позовною заявою до тринадцятирічного Кузнецова, в якій пояснював, що 24 листопада 2017 року між ним та Кузнецовим було укладено кредитний договір. Відповідно до умов даного договору, Банк надав Кузнецову кредит в розмірі 500,00 грн., у вигляді встановленого кредитного ліміту на картковий рахунок, яким Кузнецов скористався. Не виконавши взяті на себе зобов`язання перед Банком, Кузнецов порушив умови кредитного договору, внаслідок чого утворилася прострочена заборгованість.

На які питання розраховане дане завдання? Вирішить справу.

Чи зміниться рішення, якщо Кузнєцову на момент укладення кредитного договору було 14 років і він отримав згоду батьків на його укладення?

Чи зміниться рішення, якщо Кузнєцову на момент укладення кредитного договору було 14 років і він уклав його без згоди батьків?

6. П'ятнадцятирічний Ігор Жуковьский одержав в якості призу на змаганнях з плавання 1 тис. грн. Наступного дня він пішов до банку і поклав ці гроші на депозитний рахунок на шість місяців. Коли строк депозитного договору закінчився Ігор забрав гроші і купив собі хамелеона у свого повнолітнього приятеля Петрова.

Побачивши хамелеона батьки Ігора почали вимагати негайного повернення його Петрову. Останній категорично відмовився забрати хамелеона та повернути гроші. Батьки Ігоря були змушені звернутись з позовом до суду про визнання договору купівлі-продажу недійсним.

На які питання теми розраховане дане завдання? Чи підлягає позов задоволенню? Який порядок укладення депозитного договору неповнолітніми?

7. Шістнадцятирічний Антон працював за трудовим договором у товаристві з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ). Через деякий час до директора ТОВ прийшов батько Антона і сказав, що син нерозумно витрачає свій заробіток - купує дуже дорогі гаджети, відвідує нічні клуби, грає в онлайн казіно. В той же час сім'я знаходиться в скрутному матеріальному становищі, оскільки окрім Антона є ще двоє малолітніх дітей, а мати Андрія непрацездатна за станом здоров'я. Директор з розумінням поставився до проблеми сім'ї і розпорядився видавати Антону на руки лише частину зарплати, а решту видавати його батькам.

На які питання теми розраховане завдання? Чи правильно зробив директор?

8. Дід двадцятип'ятирічного Павла потребував сторонньої допомоги, оскільки є інвалідом II групи з захворюванням опорно-рухового апарату. Крім того, останнім часом Павло почав помічати, що дідусь зловживає спиртними напоями разом із своїм другом, через що, пенсії не вистачає на придбання необхідних дідусю ліків та оплати житлово-комунальних послуг.

Павло звернувся до адвоката з наступними питаннями: а) чи може його дід бути обмежений у цивільній дієздатності через захворювання опорно-рухового апарату або зловживання спиртними напоями; б) які підстави, порядок і правові наслідки обмеження цивільної дієздатності фізичної особи; в) хто може бути призначений піклувальником фізичної особи, цивільна дієздатність якої обмежена; г) з якого моменту фізична особа визнається обмеженою в дієздатності?

Надайте відповіді на запитання.

9. Між Комерційним банком «Надра» та Яремчуком було укладено три кредитні договори від 03 червня 2019 р., 27 листопада 2019 р. та 30 грудня 2019 р., на загальну суму 10 тис. грн.

14 лютого 2020 роки мати Яремчука звернулась до суду з позовом про визнання цих правочинів недійсними. В суді вона повідомила, що останній у 2015 році визнаний судом особою, цивільна дієздатність якої обмежена через зловживання наркотичними засобами. Син не розуміє змісту своїх дій та відповідальності за вчинені дії, знаходиться на обліку у лікаря – нарколога, систематично проходить курс лікування. Вона була призначена піклувальником свого сина. Про укладення ним кредитних договорів їй стало відомо лише 17 січня 2020 року.

Яремчук пояснив, що перший кредит він оформив на прохання племінника з метою придбання йому скутера, другий - для купівлі собі нового мобільного телефону, оскільки старий телефон не задовольняв його потреби, зокрема, на ньому не можливо було встановити такі мобільні додатки як viber та telegram, а третій – щоб придбати подарунок на день народження для свого друга.

На які питання теми розраховане це завдання? Чи є підстави для визнання правочинів недійсними? Чи могла мати Яремчука згодом схвалити вчинені ним правочини? Якщо так, який порядок їх схвалення?

10. У лютому 2019 року Кононенко звернулась до суду із заявою про визнання свого сина Артема недієздатним. Позовна заява мотивована тим, що згідно з довідкою МСЕК, виданої у 1995 році, Артем є інвалідом III групи з дитинства без строку переогляду з діагнозом: віддалені наслідки перенесеної нейроінфекції, психоорганічний синдром помірно виражений з інтелектуальним зниженням. Крім того, двічі, у 2006 та 2013 роках Артем отримав важкі черепно-мозкові травми. Це негативно вплинуло на поведінку та самлпочуття Артема. Він став агресивним, не орієнтується в часі і місці перебування, йому притаманні різкі зміни настрою, неадекватне ставлення до оточуючих. Крім того він зловживає психотропними засобами. Також Кононенко зазначала, що відповідно до виписки з історії хвороби від 19 серпня 2017 року її сину встановлено діагноз: гострий період закритої черепно-мозкової травми, забій головного мозку із масивним травматичним крововиливом. Заявниця вказувала, що її син своєю поведінкою може спричинити шкоду як собі, так і оточуючим людям.

Кононенко також стало відомо, що 5 грудня 2018 року Артем цього ж дня придбав у магазині планшет вартістю 5 тис. грн. Наступного дня вона звернулась до адміністратора магазину з вимогою прийняти планшет назад і повернути отриману магазином грошову суму. Вона пояснила, що її син хворіє на психоорганічний синдром помірно виражений з інтелектуальним зниженням, перебуває на обліку у психоневрологічному диспансері, а вона найближчим часом збиралася звернутися до суду із заявою про визнання його недієздатним.

Продавець, який оформлював купівлю планшета, відмовився прийняти планшет та повернути гроші. Він зазначив, що поведінка Артема не свідчила про його психічні вади. Навпаки, він продемонстрував здатність користування планшетом.

На які питання теми розраховане завдання? Які підстави, порядок та правові наслідки визнання фізичної особи недієздатною? З якого моменту фізична особа визнається недієздатною?

11. У квітні 2018 року за заявою Яковенко Вікторії та заінтересованої особи - органу опіки та піклування, рішенням суду Яковенко Юлію визнано недієздатною та встановлено над нею опіку. Рішення суду мотивовано тим, що Юлія страждає хронічним, стійким психічним захворюванням і згідно з висновком судово-психіатричної експертизи вона не може розуміти значення своїх дій та керувати ними, у зв'язку із чим потребує опіки. Опікуном над недієздатною призначена її мати Яковенко Вікторія.

У травні 2019 року внаслідок інтенсивного лікування та отримання позитивних емоцій Яковенко Юлія відчула покращення стану свого психічного здоров’я. У липні 2019 року вона. через свого представника - адвоката звернулась до суду із заявою про скасування рішення суду, яким її було визнано недієздатною та поновлення її цивільної дієздатності.

На які питання теми розраховане завдання? Які підстави та порядок поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, яка була визнана недієздатною? Чи має право Яковенко Юлія звертатись до суду з заявою про поновлення її цивільної дієздатності? Хто може звертатися до суду з такою заявою?

12. На підставі судового рішення Корякіна було визнано недієздатним. На праві власності йому належала ½ частина квартири у Гоголівському районі м. Полтави. Опікуном було призначено його тітку Березіну.

Рішенням виконавчого комітету Гоголівської районної ради у м. Полтаві надано дозвіл опікуну Березіній оформити документи для направлення Корякіна до будинку-інтернату відповідного профілю та зобов'язано опікуна належним чином здійснювати опіку над майном недієздатного, а також заборонено укладати договори, які підлягають нотаріальному посвідченню, у тому числі, договори щодо поділу, продажу або обміну частини квартири без дозволу органу опіки та піклування.

У березні 2018 року Березіна за місцем реєстрації місця проживання Корякіна, звернулась до опікунської ради при виконавчому комітеті Новосанжарської селищної ради щодо надання дозволу на укладення договору міни частини його квартири. Березіній було надано дозвіл на вчинення правочину щодо обміну 1/2 частини квартири, яка належить недієздатному Корякіну, на 1/2 частину житлового будинку з господарськими будівлями та спорудами і 1/2 частину земельної ділянки, що розташовані у с. Судіївка Полтавської області та які належать на праві власності Березіній.

У квітня 2018 року між Паніковським, який діяв від імені Березіної на підставі довіреності, та Березіною, яка діяла в інтересах Корякіна, було укладено цей договір міни та посвідчений приватним нотаріусом.

На які питання теми розраховане завдання? Чи мала право Березіна укладати договір міни нерухомого майна підопічного? Хто може оскаржити дії опікуна?

13. Івченко з 20 квітня 2016 року працював на судні «Оазис» на посаді матроса. 17 травня 2018 року у період прямування судна в порт Момбаса (Кенія), він зник з борту судна у відкритому морі при нез'ясованих обставинах. За результатами пошуково-рятувальної операції Івченко знайдено не було. Його мати звернулась із запитом до Посольств України в Республіці Кенія та в Республіці Індія. Їй було повідомлено, що внаслідок проведення оперативно-пошукових операцій на території зазначених держав, громадянина України Івченко не знайдено.

20 червня 2019 року мати Івченка звернулась до суду із заявою про оголошення її сина померлим. В обґрунтування своїх вимог вона вказала, що, по-перше, діяльність, пов'язана із експлуатацією морського судна є джерелом підвищеної небезпеки, по-друге, у неї є припущення, що проти її сина вірогідно було вчинено кримінальне правопорушення. Визнання померлим її сина є необхідним для вирішення питання щодо відшкодування їй шкоди, завданої його смертю.

На які питання розраховане завдання? Чи є підстави для оголошення Івченка померлим? У чому полягає різниця між встановленням факту смерті та оголошенням фізичної особи померлою? Яке рішення прийме суд?

Чи зміниться рішення суду, якщо Івченко зник з борту судна під час тайфуну «Rose» із швидкістю вітру 48 м/хв.?

14. У квітні 2016 року дружина Прокопенка поїхала до м. Одеси провідати свою бабусю. Наступного дня Прокопенко зателефонував їй, але телефон було вимкнено. Він відправився на її розшук до м. Одеси, але не знайшов.

27 квітня 2016 року Прокопенко звернувся з заявою про розшук своєї дружини до Приморського РВ ОМУ ГУМВС України в Одеській області. Не отримавши ніяких відомостей про свлю дружину, у грудні 2019 року

Прокопенко звернувся до суду з заявою про оголошення її померлою, що і було зроблено.

Одержавши свідоцтво про право на спадщину, Прокопенко продав майно, яке належало дружині на праві приватної власності (одяг, антикварні статуетки, косметологічне обладнання), а шкіряну сумку подарував своїй матері. Крім того, він мав намір продати квартиру, що була придбана подружжям під час шлюбу. Інше майно дружини (ювелірні прикраси, картини) він зберіг.

Через деякий час Прокопенко одружився. Ювелірні прикраси, які належали його колишній дружині, він подарував своїй новій дружині. У серпні 2020 року дружина Прокопенка, яка була оголошена померлою, повернулась та пояснила, що через діагностовану хворобу весь цей час вона перебувала на лікуванні у Тибетському автономному районі, розташованому, на південному заході Китаю. Після розмови з колишнім чоловіком вона звернулась до суду, що постановив рішення про оголошення її померлою, з заявою про скасування цього рішення. Крім того подала позови: а) про повернення антикварних статуеток, косметологічного обладнання - до тих осіб, які їх придбали; б) про повернення ювелірних прикрас - до нової дружини Прокопенко; в) про повернення шкіряної сумки - до матері Прокопенко; про повернення картин – до Прокопенко.

На які питання теми розраховане завдання? Вирішить спір.

15. У 2007 році Гіоргіца зі своєю матір'ю та братом прибула із с. Кошниця Дубосарського району Молдови до с. Вишняківку Кіровоградського району на постійне місце проживання. Мати Гіоргіци померла 30 травня 2015 року. Після її смерті Гіоргіцу направлено в дитячий заклад «Марія» в с. Крупське Кіровоградського району. 21 лютого 2017 року вона звернулась із заявою до Кіровоградського РВ УМВС України в Кіровоградській області щодо розшуку свого батька. Вона зазначила, що на сьогоднішній день про місце перебування батька їй та її родичам і знайомим нічого не відомо. З метою розшуку було заведено оперативно-розшукову справу. 12 липня 2019 року Гіоргіца звернулась до суду з заявою про визнання свого батька безвісно відсутнім, мотивуючи свої вимоги тим, що з 21 лютого 2017 року і по теперішній час він перебуває у розшуку, як безвісно зниклий громадянин.

На які питання теми розраховане завдання? Чи є підстави для визнання фізичної особи безвісно відсутньою?

16. У серпні 2019 року військова частина в особі її командира звернулася до суду із заявою про оголошення військовослужбовця Малишевського безвісно відсутнім. Свої вимоги заявник обґрунтовував тим, що 15 квітня 2014 року Малишевський на підставі Указу Президента України від 17 березня 2014 року «Про часткову мобілізацію» був призваний на військову службу до лав Збройних Сил України. Прибувши у військову частину, наказом її командира від 11 квітня 2014 року Малишевський був

зарахований до списків особового складу частини і приступив до виконання військових обов`язків за посадою.

Заявник вказав, що 28 серпня 2017 року солдат Малишевський під час виконання бойового завдання в зоні проведення антитерористичної операції, перебуваючи на блокпосту поблизу с. Металіст Донецької області, зник безвісти. Будь-які дані про місцезнаходження військовослужбовця Малишевського відсутні. Немає жодного документального підтвердження того, що Малишевський загинув, але він тривалий час відсутній.

З урахуванням наведених обставин і маючи на меті встановлення реального стану справ щодо наявності та обліку особового складу військової частини, уточнивши заявлені вимоги, військова частина просила суд визнати Малишевського безвісно відсутнім.

На які питання теми розраховане завдання? Яка різниця між оголошенням фізичної особи померлою та визнанням безвісно відсутньою? Чи є підстави для визнання Малишевського безвісно відсутнім?Які правові наслідкивизнання фізичної особи безвісно відсутньою?

17. Кредитори фізичної особи-підприємця звернулись в юридичну консультацію з наступними питаннями: *а) чи несе останній відповідальність як підприємець за договорами, укладеними ним до державної реєстрації у статусі підприємця; б) чи застосовуються нормативно-правові акти, що регулюють підприємницьку діяльність юридичних осіб, до підприємницької діяльності фізичних осіб; в) чи може щодо фізичної особи-підприємця бути відкрите провадження у справі про неплатоспроможність; г) хто і куди має звертатись для цього; д) які підстави для відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи-підприємця; е) які існують заходи забезпечення вимог кредиторів фізичної особи-підприємця; є) у чому суть плану реструктуризації боргів боржника; ж) чи може фізична особа-підприємець бути визнана банкрутом і які правові наслідки цього; з) на яке майно може/не може бути звернено стягнення за боргами фізичної особи-підприємця; і) чи може суд визнати недійсними договори дарування фізичної особи-підприємця (боржника), які він уклав за два роки до звернення до господарського суду про визнання його банкрутом (ним подаровано яхту своєму другові, а будинок своїй тещі)?*

Надайте відповіді на питання.

Список нормативно-правових актів і літератури

1. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-1.

2. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 р. № 2398-VI // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 2398-17.

3. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21.02.2006 р. № 3447-IV // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15#Text.

4. Правила опіки та піклування: затв. Держ. комісією України у справах сімї та молоді, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26.05.1999 р. N 34/166/131/88 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0387-99.

5. Порядок розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по-батькові фізичної особи): затв. постановою КМУ від 11.07.2007 р. № 915 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/915-2007-%D0%BF.

6. Біляєв О. О. Правовий режим майна, набутого в шлюбі, в разі реєстрації одного з подружжя фізичною особою-підприємцем. *Актуальні проблеми приватного права* : матеріали XVII наук.-практ. конф., присвяч. 97-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 22 лют. 2019 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Нац. акад. прав. наук України, Харків. обл. осередок всеукр. громад. орг. "Асоціація цивілістів України". Харків : Право, 2019. С. 272-274 .

7. Борисова В.І. Фізична особа – підприємець. *Правова доктрина України* : У 5 т. / Нац. акад. прав. наук України; редкол. В. Я. Тацій [та ін.]. Х. : Право, 2013. Т. 3: Доктрина приватного права України. С. 227-229.

8. Карнаух Б. П. Дві іпостасі фізичної особи-підприємця. *Актуальні проблеми приватного права* : матеріали XVII наук.-практ. конф., присвяч. 97-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 22 лют. 2019 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Нац. акад. прав. наук України, Харків. обл. осередок всеукр. громад. орг. "Асоціація цивілістів України". - Харків : Право, 2019. С. 281-285.

9. Кравчук В. Фізична особа-підприємець. *Мала енциклопедія нотаріуса* : Науково-практичний журнал Асоціації приватних нотаріусів Харківської області. 2010. № 3. С. 57-64.

10. Кравцов С., Сокол А. Обмеження у дієздатності, визнання особи недієздатною та поновлення у дієздатності: цивільно-процесуальний аспект. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5. С. 47-51: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/5/10.pdf.

11. Стефанчук М. Поняття й ознаки правоздатності в сучасній цивільно-правовій доктрині. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 2/1. С. 125-129: http://vjhr.sk/archive/2016_2_1/20.pdf.

Тема **7. Юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин**

Питання для обговорення

1. Поняття та сутність юридичної особи, її ознаки.

2. Критерії поділу юридичних осіб на юридичні особи публічного та приватного права.

3. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права.

4. Підприємницькі та непідприємницькі товариства.

5. Загальна характеристика та види підприємницьких товариств.

6. Загальна характеристика та види непідприємницьких товариств.

7. Загальна характеристика установ.

8. Індивідуалізація юридичних осіб.

9. Створення юридичної особи. Установчі документи.

10. Цивільна правоздатність юридичної особи та її види.

11. Цивільна дієздатність юридичної особи, її реалізація. Види органів юридичної особи.

12. Філії та представництва.

13. Припинення юридичної особи: підстави та способи.

14. Банкрутство як підстава припинення юридичної особи.

15. Господарські товариства та їх форми.

16. Акціонерні товариства.

17. Товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю.

18. Повні та командитні товариства.

19. Виробничі кооперативи.

20. Громадські об’єднання, благодійні, релігійні організації та інші форми непідприємницьких товариств.

Завдання

1. Лазаренко звернувся до державного реєстратора за реєстрацією ломбарду «Надія», надавши статут та перелік засновників, серед яких він, його дружина, яка працює нотаріусом, син-адвокат, мати – замісник голови правління Національної акціонерної компанії (НАК) «Гуцульщина», тато – який є засновником ломбарду «Мрія» та брат – голова селищної ради.

На які питання теми розраховане завдання? Чи встановлені законом обмеження в здійсненні діяльності, пов'язаної з проведенням ломбардних операцій? Чи є підстави для відмови у державній реєстрації ломбарду «Надія»?

2. Іванчук та Симонян вирішили створити командитне товариство. Вони уклали між собою засновницький договір, за умовами якого Іванчук ставав повним учасником зі вкладом 10 тис. грн., а Симонян – інвестором зі вкладом 100 тис. грн. Директором командитного товариства призначався Іванчук, а Симонян здійснював контроль за його діями, у тому числі шляхом надання дозволу на укладення договорів на суму, що перевищує 100 тис. грн.

На які питання теми розраховане завдання? Яких помилок припустилися Іванчук та Симонян?

3. Для створення товариства з обмеженою відповідальністю (далі - ТОВ) його засновники розробили статут та звернулись до нотаріуса для його посвідчення. Нотаріус вимагав надання йому договору, який уклали засновники, та протокол загальних зборів, на яких було затверджено статут ТОВ. Нотаріус посвідчив підписи на засновницькому договорі та протоколі та посвідчив статут ТОВ, після чого зареєстрував статут ТОВ в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.

На які питання теми розраховане завдання? Що на ваш погляд було зроблено неправильно?

4. Згідно зі статутом товариства з обмеженою відповідальності «Море радощів» (далі – ТОВ) його вищим органом є загальні збори учасників, виконавчим органом – дирекція. До компетенції загальних зборів віднесені всі питання діяльності ТОВ, в тому числі обрання дирекції, схвалення договорів про відчуження нерухомості та договорів на суму, що перевищує 500 тис. грн.

Загальними зборами було обрано дирекцію у складі 3-х осіб, які обрали генерального директора.

В наступному році на загальних зборах було заслухано звіт генерального директора, діяльність дирекції визнано незадовільною і прийнято рішення про звільнення генерального директора.

Генеральний директор оскаржив рішення загальних зборів до суду.

Про які правовідносини йдеться в завданні? Як формується виконавчий орган ТОВ? Хто здійснює контроль за ним? Які наслідки неналежного виконання дирекцією своїх обов'язків? Що може вимагати генеральний директор? Чи є підстави для задоволення судом його вимог?

5. Загальні збори товариства з обмеженою відповідальністю «Супутник» (далі – ТОВ) 10 березня 2015 р. прийняли рішення про виключення Борзенко та Яцкевич з товариства, а 20 березня 2019 р. – Савчука за невиконання ними своїх обов'язків перед ТОВ. В рішенні зазначалось, що ці учасники тривалий час не брали участі в загальних зборах, що унеможливлювало прийняття рішень цим органом ТОВ і негативно відбивалося на інших учасниках.

Частки Борзенко, Яцкевич та Савчука у статутному капіталі ТОВ «Супутник» складали відповідно 25, 10 та 5 відсотків. Розмір статутного капіталу ТОВ «Супутник» - 100 тис. грн.

В серпні 2015 р. на рахунок Борзенко у банку були зараховані 25 тис. грн., а на рахунок Яцкевич – 10 тис. грн. У вересні 2019 р. на рахунок Савчука в банку було зараховано 5 тис. грн.

У 2017 р. Борзенко і Яцкевич звернулися до суду з позовом про визнання недійсним протоколу загальних зборів ТОВ «Супутник» від 10 березня 2015 р. Борзенко і Яскевич вимагали також від Прохоренка та Ужгородського, які приймали участь в цих загальних зборах і голосували «за» виключення

Борзенко і Яскевич, виплатити їм збитки у сумі 250 та 100 відповідно, в тому числі неотримані дивіденди.

Савчук звернувся до суду з позовом до ТОВ «Супутник» про визнання недійсним рішення загальних зборів від 20 березня 2019 р. і визнання за ним права участі в цьому товаристві.

На які питання теми розраховане завдання? Наведіть аргументацію сторін спору. Яке рішення має прийняти суд?

6. Приватне акціонерне товариство «Квадро» (далі - ПрАТ «Квадро»), статутний капітал якого становив 6 млн грн., мало намір розширити свою діяльність. Для залучення коштів правлінням було прийняте рішення про емісію акцій в розмірі 10 млн. грн.

Андерайтер, до якого звернулося ПрАТ «Квадро», вказав на помилку, яку допустило це товариство.

Після виправлення помилки андерайтер розпочав діяльність з проведення емісії акцій та їх розміщення. Назвіть основні кроки алгоритму цієї діяльності.

На які питання теми розраховане завдання? В чому полягала помилка ПрАТ «Квадро» на етапі залучення коштів? Хто має переважне право на придбання акцій додаткової емісії? Яким чином це право реалізується?

7. Акціонери публічного акціонерного товариства «Крокус» (далі - ПАТ «Крокус»), що володіють у сукупності 80% акцій, уклали між собою договір, за яким домовилися голосувати:

- за визнання незадовільною діяльності правління ПАТ «Крокус» та обрання його нового складу;
- за обрання головою правління Петрика;
- за обрання до складу наглядової ради Пташку, Львова, Вовка та Міроненка.

При проведенні підсумків голосування на загальних зборах з'ясувалося, що з питання про обрання Петрика головою правління не вистачило голосів і рішення по ньому не було прийнято.

Акціонери, які уклали договір, пред'явили позов до ПАТ «Крокус» про визнання недійсним рішення загальних зборів та про виключення тих акціонерів, хто голосував «проти» обрання Петрика головою правління, і про перерозподіл належних їм акцій між рештою акціонерів, які укладали договір. В якості підстави для такої вимоги вони посилалися на умови договору, яким це було передбачено.

Суд відмовив у задоволенні позову.

На які питання теми розраховане завдання? Назвіть підстави, з яких суд відмовив у задоволенні розову. Чи правильним є рішення суду? Які аргументи можна навести в апеляційній скарзі на підтримку іншої позиції?

8. Сушко звернувся до суду з позовом про визнання недійсним рішення загальних зборів публічного акціонерного товариства «Монолог» (далі – ПАТ) від 15 квітня 2019 р. у зв'язку з тим, що, по-перше, йому не було

направлено повідомлення про їх скликання; по-друге, хоча він і був присутній на них, але не зміг підготуватися до участі в загальних зборах і висловити належні аргументи проти прийняття ними рішення.

На які питання теми розраховане завдання? Проаналізуйте аргументи Сушко. Чи є підстави для задоволення позову? Який порядок скликання загальних зборів акціонерів? Яким чином забезпечується право акціонера на участь в загальних зборах? Які підстави визнання недійсним рішення загальних зборів?

9. Золотарний звернувся з позовом до приватного акціонерного товариства «Прінт» (далі - ПрАТ «Прінт») про виплату йому дивідендів за 2015-2018 роки. ПрАТ «Прінт» просило суд відмовити в позові, мотивуючи це наступним. По-перше, в 2015 р. ПрАТ «Прінт» не отримало прибутку. По-друге, в 2016 р. загальні збори не приймали рішення про виплату дивідендів, оскільки це питання не було на порядку денному. По-третє, в 2017 р. загальні збори у відсутність кворуму не могли приймати рішень про виплату дивідендів. По-четверте, в 2018 р. рішення про виплату дивідендів загальними зборами приймалось, але Золотарний не звертався до ПрАТ «Прінт» за їх отриманням.

Золотарний наполягав на задоволенні свого позову, зазначаючи, зокрема, що в 2015 році Пушко, який мав 100 привілейованих акцій, дивіденди отримав, а він ні.

На які питання теми розраховане завдання? Проаналізуйте доводи ПрАТ «Прінт». Чи є підстави для задоволення позову Пушко?

10. Пурадзе був членом товариства рибалок «Золота рибка» (далі – товариство), яке орендувало ставок, розводило рибу і надавало право своїм членам її ловити, а також продавало рибу через торговельну мережу. Пурадзе вийшов із товариства і вимагав виплатити йому 50 тис грн., зазначаючи, що він робив внески до товариства в розмірі 5 тис. грн., брав участь в очищенні ставка та в іншій діяльності товариства.

Товариство рибалок «Золота рибка» просило суд відмовити у задоволенні позову тому, що воно є непідприємницьким товариством і розрахунки з тими членами, які вийшли з його складу, згідно з статутом товариства, не провадяться. Пурадзе наполягав на задоволенні своїх вимог, оскільки товариство займалось підприємницькою діяльністю і тому мало прибуток, на виплату частини якого він претендує.

На які питання теми розраховане завдання? Яку позицію ви вважаєте правильною і чому? Чи змінилася б ваша думка, якщо Пурадзе був би членом кооперативу або учасником ТОВ?

11. Товариство з обмеженою відповідальністю «Старт» (далі – ТОВ), що виготовляє металеві конструкції, вирішило придбати 95% акцій Публічного акціонерного товариства «Платформа» (далі - ПАТ), яке виготовляє металеві форми для виготовлення металевих конструкцій.

Чи можна вважати придбання акцій приєднанням ПАТ «Платформа» до ТОВ «Старт»? Які умови придбання цих акцій висуває закон? Які наслідки придбання акцій товариством з обмеженою відповідальністю «Старт»?

12. Виробничий кооператив «Пуск» (далі – ВК «Пуск») та товариство з обмеженою відповідальністю «Наладка» (далі – ТОВ «Наладка») вирішили об'єднатися. На засіданні правління ВК «Пуск» та на загальних зборах з ТОВ «Наладка» було прийняте рішення про їх об'єднання та затвердження статуту товариства обмеженої відповідальності «Пусконаладка» (далі - ТОВ «Пусконаладка»). Учасник ТОВ «Наладка» Гужва голосував проти прийняття цього рішення, учасник Платонів був відсутній на загальних зборах, якими приймалось рішення про об'єднання з ВК «Пуск», а Топчій голосував проти затвердження статуту ТОВ «Пусконаладка» в пропонованій редакції.

Після державної реєстрації ТОВ «Пусконаладка» Гужва, Платонів та Топчій звернулись до суду. Гужва та Топчій вимагали визнати недійсним рішення загальних зборів ТОВ «Наладка», а Топчій, крім того – виплату йому вартості майна ТОВ «Наладка», пропорційно його частці в статутному капіталі, що становить 10 %. Платонів вимагав визнати недійсними установчі документи ТОВ «Пусконаладка» і скасувати державну реєстрацію внаслідок істотних порушень його створення.

На які питання теми розраховане завдання? Чи є підстави для задоволення цих позовів? Яка форма реорганізації юридичних осіб має місце? Який порядок та умови реорганізації ВК «Пуск» та ТОВ «Наладка»?

13. В січні 2019 року було створено нову юридичну особу – Релігійна організація «Київська митрополія Української православної церкви (Православної церкви України)» (далі - Київська митрополія УПЦ (ПЦУ). Рішення про створення ПЦУ було прийнято на Об'єднавчому соборі 15 грудня 2018 року.

До Єдиного державного реєстру юридичних осіб було внесено запис про перебування УПЦ КП у стані припинення та створення ліквідаційної комісії.

УПЦ КП звернулась до суду з позовом про незаконність реєстраційних дій Міністерства культури України, оскільки вони суперечать статуту УПЦ КП і рішення про своє припинення ця церква не приймала.

Від імені Української православної церкви було подано позов про порушення її особистого немайнового права на найменування і про призупинення процесу її перейменування.

Представник Міністерства культури України заперечував проти цих позовів, наполягаючи на тому, що все було здійснено відповідно до законодавства України. Зокрема, ним вказувалося, що створення ПЦУ відбулося шляхом злиття УПЦ КП та Української автокефальної православної церкви (УАПЦ) на помісному соборі. Тому засновники ПЦУ мають бути припиненими.

На які питання теми розраховане завдання? Проаналізуйте доводи сторін. В якому порядку може створюватися юридична особа? Чи можливо це шляхом реорганізації? Які види реорганізації? Коли припиняється юридична особа, яка злилася або приєдналася до іншої юридичної особи? Хто приймає рішення про припинення юридичної особи? Охарактеризуйте право юридичної особи на найменування, враховуючи умови завдання та законодавство 2019 р.

Список нормативно-правових актів і літератури

1. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17.
3. Про акціонерні товариства : Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#n840.
4. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12.
5. Про громадські об’єднання: Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17.
6. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15?find=1&text=%EF%F0%E8%EF%E8%ED%E5%ED%ED#w142.
7. Про кооперацію: Закон України від 10.07.2003 р. № 1087-IV // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/про%20кооперацію.
8. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр/stru.
9. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12.
10. Про підприємництво: Закон України від 07.02.1991 р. № 698-XII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL :: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12.
11. Про свободу совісті та релігійним організаціям: Закон України від 23.04.1991 р. № 987-XII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12.

12. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю; Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19?find=1&text=%E2%E8%EA%EB%FE%F7%E5%ED%ED#w18.

13. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15.

14. Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 25.02.2016 р. № 4. // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-16.

15. Бровченко Т. О. Установчі документи юридичних осіб за законодавством України Харків: Право, 2016. 216 с.

16. Жорнокуй Ю. «Корпорація»: сучасний стан законодавства в Україні та Європейському Союзі. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 1. С.13-17. http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/1/4.pdf.

17. Зеліско А. В. Підприємницькі юридичні особи приватного права як суб'єкти цивільних відносин : монографія. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2016. 445 с.

18. Зозуляк О.І. Непідприємницькі юридичні особи як суб'єкти цивільного права: теоретичний та практичний аспекти : монографія. Тернопіль : Підручники і посібники, 2017. 432 с.

19. Іванов С.О. До питання про обсяг цивільної правоздатності (підприємницьких) юридичних осіб приватного права : порівняльний досвід законодавства іноземних держав. *Порівняльне аналітичне право*. 2016. № 6. С. 88-92. http://pap.in.ua/6_2016/26.pdf.

20. Миронюк С.А. Особливості визначення цивільної правоздатності юридичних осіб. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 4. С. 172-180.

21. Очерки права компаний : Сборник статей. Харьков : ЧП «ЭКУС», Сообщество «Цивилистическая платформа». 2019. 408 с.

22. Правове регулювання некомерційних організацій в Україні / Колективна монографія. За наук. ред. проф. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : Право, 2013, 480 с.

23. Спасибо-Фатєєва І. В. Про концептуальні зміни у підходах до відповідальності акціонерів та посадових осіб господарських товариств. *Корпоративне право України та інших європейських країн: шляхи гармонізації* : Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (2-3 жовтня 2015 р., м. Івано-Франківськ) / НДІ приватного права і підприємництва ім. академіка Ф.Г.Бурчака НАПрН України; за ред. д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України В.В. Луця. Івано-Франківськ, 2015. 321 с. С. 245-251.

24. Спасибо-Фатєєва І. В. Про юридичні особи публічного та приватного права. В кн.: Спогади про Людину, Вченого, Вчителя (до 60-річчя від Дня народження професора Ірини Миколаївни Кучеренко) ; за заг. ред. Р.О. Стефанчука. К. : АртЕк, 2016. 305 с. С. 176-190.

25. Спасибо-Фатєєва І.В. Юридичні особи за ЦК України. *Право України*. 2014. № 2. С. 70-79.

26. Філатова Н.Ю. Саморегулівні організації як суб'єкти цивільного права : монографія. Харків : Право, 2016. 240 с.

Тема **8. Держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади як учасники цивільних відносин**

Питання для самостійного вивчення

1. Правові форми участі держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних відносинах.

2. Органи та представники, через яких діють у цивільних відносинах держава, Автономна Республіка Крим та територіальні громади. Відповідальність за зобов'язаннями держави, Автономної Республіки Крим та територіальних громад.

3. Розмежування відповідальності за зобов'язаннями держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад та створених ними юридичних осіб.

Список літератури

1. Блащук Т. В. Можливість визначення держави як сторони договору. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2011. № 1 (3). С. 1 – 9.

2. Борисова В. І. Публічно-правові утворення як учасники цивільних відносин. *Проблеми цивільного права та процесу* : матеріали наук. – практ. конф., присвяченій пам'яті професора О. А. Пушкіна (7 червня 2014 р.). Х.: Харківський національний університет внутрішніх страв, 2014. С. 19-24.

3. Клименко О. М. Особливості правового становища держави як суб'єкта приватного (цивільного) права: автореф. дис… канд. юрид. наук: 12.00.03 / О. М. Клименко; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2006. 22 с.

4. Ольшанченко В. І. Передумови договірної відповідальності держави перед підприємцями. *Юрид. Україна*. 2010. № 6. С. 37-41.

5. Первомайський О. О. Участь територіальної громади у цивільних правовідносинах. : монографія. Х. : Страйд, 2005. 184 с.

6. Первомайський О. О. Цивільно-правова відповідальність держави : конституційні засади. *Юридична Україна*. 2012. № 8. С. 65-66.

7. Спасибо-Фатєєва І. В. Деякі проблеми, пов'язані з участю держави Україна в цивільно-правових відносинах. *Вісник Академії правових наук України*. 2006. № 4. С. 96-107.

8. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців) / за заг. ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Х. : ФО-П Колісник А., 2010. Т. 1 : Загальні положення. 320 с.

9. Ямковий В. І. Казна як суб'єкт цивільних правовідносин: автореф. дис…канд. юрид. наук: 12.00.03 / В. І. Ямковий; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2007. 20 с.

Тема **9. Об’єкти цивільних прав**

Питання для обговорення

1. Поняття та види об’єктів цивільних прав. Матеріальні та нематеріальні блага як об’єкти цивільних прав.
2. Об’єкти цивільних прав, що знаходяться у вільному обороті, обмежені в обороті та вилучені з цивільного обороту.
3. Поняття речі як об’єкта цивільних прав.
4. Класифікація речей: рухомі та нерухомі речі; речі, визначені індивідуальними або родовими ознаками; споживні та неспоживні речі; подільні та неподільні речі; речі, що складаються із частин; складна річ; головна річ і приналежність; продукція, плоди та доходи.
5. Поняття майна і його розмежування з поняттям речі. Підприємство як єдиний майновий комплекс.
6. Гроші та валютні цінності як об’єкти цивільних прав.
7. Поняття і ознаки цінного паперу. Групи та види цінних паперів. Порядок передання прав за цінними паперами.
8. Результати робіт та послуги як об’єкти цивільних прав.
9. Нематеріальні блага як об’єкти цивільних прав.
10. Загальна характеристика результатів інтелектуальної, творчої діяльності як об’єктів цивільних прав.
11. Інформація як об’єкт цивільних прав.
12. Особисті немайнові блага як об’єкти цивільних прав.

Завдання

1. Після смерті Кірєєва залишилося майно, що йому належало на праві приватної власності, до складу якого входили гараж у кооперативі «Віраж», золота каблучка (вартістю у десять мінімальних заробітних плат), мисливська рушниця, газовий пістолет, вексель на суму 100 тис. грн., ощадна книжка на на суму сто мінімальних заробітних плат.

На які питання теми розраховано це завдання? Які з цих об’єктів відносяться до обмежених у цивільному обороті? Визначте правовий режим вказаних об’єктів.

2. Самойленко та Фролов вирішили відкрити приватний зоопарк. В них виникли питання щодо купівлі та утримання таких тварин як леопард, носорог, свійський кінь та в'єтнамська вислобрюха свиня. Крім того, для утримання цих тварин вони мали бажання побудувати вольєри для літнього вигулу тварин та будівлі закритого типу для зимівлі. За роз'ясненням юридичних питань щодо порядку купівлі, утримання тварин та будівництва вольєрів, будівель закритого типу для зимівлі тварин Самойленко та Фролов звернулися до юриста.

На які питання теми розраховане завдання? Надайте юридичну консультацію Самойленку та Фролову. Дайте поняття правового режиму об'єкта цивільних прав? Визначте правовий режим тварин як об'єктів цивільних прав, в чому полягають його особливості? Визначте правову природу вольєра для літнього вигулу тварин та будівлі закритого типу для зимівлі? Проаналізуєте та визначьте співвідношення правового режиму рухомих та нерухомих речей. Поясніть різницю законодавчої термінології «правовий режим речі» та «поширення правового режиму речі»?

3. Сільськогосподарське підприємство «ЗерноАгро» звернулося до ТОВ «Агропереробка» з метою укладення договору, предметом якого повинно бути проведення робіт з просіювання зерна від сміття, його просушування та перемолу на муку. Під час укладення договору у сторін виникло питання щодо правової кваліфікації предмета договору. Сторони звернулися до юриста за консультацією.

На які питання теми розраховане завдання? Надайте правову кваліфікацію предмета майбутнього договору. Визначте правовий режим таких об'єктів цивільних прав як результат робіт та послуга. Поясніть різницю між результатом робіт та послугою як об'єктами цивільних прав?

4. Сидоренко отримав за договором позики від Бутенка 10 тис. грн. Сума боргу мала бути повернута через однин місяць. З метою виконання договору позики, Сидоренко, в строк визначений договором, приніс додому Бутенку 10 тис. грн. готівкою. Бутенко відмовився прийняти гроші, посилаючись на те, що він давав у борг гроші купюрами по 500 грн., а Сидоренко повертає купюрами по 50 грн., і взагалі, з міркувань безпеки йому краще отримати виконання договору позики шляхом перерахування суми боргу на його розрахунковий рахунок у банку.

На які питання теми розраховане завдання? Чи обґрунтовані аргументи Бутенка? Чи зміниться рішення, якщо Сидоренко на виконання договору позики принесе Бутенку відповідну суму у англійських фунтах за курсом НБУ?

5. Сергієнко в зв'язку з неможливістю бути присутнім на ювілеї свого друга дитинства Петрова вислав поштою подарунок у вигляді ощадного (депозитного) сертифікату на суму 100 тис. грн. Після настання встановленого строку Петров звернувся до банку з вимогою виплатити йому

суму вкладу та відсотки. Представник банку відмовив Петрову у видачі грошових коштів за ощадним депозитним сертифікатом, пояснивши, що гроші вносилися до банку Сергієнком, а тому право на отримання грошових коштів має саме він. Крім того, представник банку, відзначив, що повернення коштів можливе лише в наступному місяці, оскільки в цьому місяці банк видав дуже багато кредитів і в нього немає вільних коштів для виплат в такому розмірі. Петров звернувся за допомогою до адвоката.

На які питання теми розраховане завдання?Визначте правову природу ощадного (депозитного) сертифікату, його правовий режим. Вирішіть спір.

6. Федорченко уклала з Філімоновим договір позики на сумму 1 млн. грн. для купівлі квартири в компаніїї ТОВ «Моноліт». В забезпечення виконання договору позики сторони уклали договір іпотеки за яким передбачалося видання заставної. Через деякий час Філімонову необхідні були кошти і він передав заставну за договором репо ПАТ «Банкінвест» зі строком викупу через 1 рік, про що через 4 дні повідомив Федорченко. ПАТ «Банкінвест» доєднав заставну Філімонова до іпотечного пулу та здійснив емісію іпотечних облігацій.

На які питання теми розраховане завдання? Проаналізуйте умови завдання та визначте правомірність дій учасників заставних правовідносин. Визначте правову природу заставної, сферу її застосування, законодавчі вимоги, що предявляється до змісту і форми заставної, права на заставну та права, що випливають із заставної.

7. Прохорова звернулася до ТОВ «РИМ» з метою розробки ескізу та виготовлення срібної статуетки - ексклюзивного подарунка для свого чоловіка. В підготовленому договорі юристом ТОВ «РИМ» було зазначено, що після виготовлення бронзової статуетки ТОВ «РИМ», вона переходить у власність до Прохорової, а всі авторські права на результат інтелектуальної, творчої діяльності щодо статуетки залишаються за архітектором ТОВ «РИМ». Прохорова з цим не погоджувалася, оскільки вважала, що вона сплачує кошти за цю статуетку, то вона є як її власником, так їй належать і всі авторські права на неї, а не архітектору ТОВ «РИМ». Вона звернулася до адвоката, щоб він надав їй консультацію.

На які питання теми розраховане завдання? Надайте роз'яснення Прохоровій. Поясніть різницю між результатом робіт, результатом інтелектуальної, творчої діяльності та річчю як об'єктами цивільних прав.

8. Антоненко після закінчення інституту прийшов до ІТ-компанії влаштовуватися на роботу програмістом. Після успішного проходження співбесіди йому запропонували звернутися до відділу кадрів компанії з метою оформлення трудових відносин. Крім, укладення трудового договору йому надали для ознайомлення додатково, ще інший договір, за яким Антоненко, як співробітник компанії повинен надати дозвіл на відцифрування даних (параметрів) його рис обличчя, райдужки ока та

відбитків пальців рук. Надання таких особистих даних (параметрів) було пов'язано з тим, що у компанії є інформація, яка є комерційною таємницею, і для забезпечення її захисту та недопущення витоку, авторизація доступу співробітників до такої інформації здійснюється за вказаними даними (параметрами). Надання таких особистих даних (параметрів) у Антоненка викликало незадоволення, і він звернувся до адвоката з метою надати йому пояснення, щодо особливостей використання таких даних (параметрів).

На які питання теми розраховане завдання? Визначте правову природу таких особистих даних (параметрів) людини? Надайте характеристику правового режиму вказаних особистих даних (параметрів) людини та їх співвідношення з анатомічними матеріалами людини, тілом померлої людини та ембріоном людини?

Список нормативно-правових актів і літератури

1. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV в ред. Закону України від 11.02.2010 р. №1878-VI // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1952-15.
2. Про обіг векселів в Україні : Закон України від 05.04.2001 р. № 2374-III // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2374-14.
3. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3480-15.
4. Про валюту і валютні операції : Закон від 21.06.2018 р. № 2473-VIII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text/.
5. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів: Наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98.
6. Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії: постанова КМУ від 07.09.1993 р. № 706 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/706-93-п.
7. Про судову практику у справах про спадкування: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08.

8. Ісаєв А. М. Генезис грошей у цивільно-правовому аспекті. *Проблеми законності* : зб. наук. пр. Х., 2014. Вип. 127. С. 45−54.

9. Карнаух Б. Іноземна валюта в позиковому зобов'язанні. *Проблеми законності* : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2019 = Problems of legality = Проблемы законности. Вип. 144. С. 18– 32.

10. Пучковская И. Правовое регулирование закладной по законодательству Украины. *Международный научно-практический правовой журнал «Legea si Viata» «Закон и жизнь»*. 2015. № 8. С. 80-83.

11. Харьковская цивилистическая школа : Объекты гражданских прав : монография / под общ. ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Харьков : Право, 2015. 720 с.

12. Яроцький В. Л. Цінні папери в механізмі регулювання майнових відносин (основи інструментальної концепції) : Монографія. Харків : Право, 2006. 544 с.

Тема **10. Особисті немайнові права**

Питання для самостійного вивчення

1. Поняття особистих немайнових прав та їх значення в цивільному праві України.
2. Ознаки особистих немайнових прав.
3. Особливості правового регулювання особистих немайнових прав.
4. Підстави виникнення особистих немайнових прав.
5. Класифікація особистих немайнових прав.
6. Права, що забезпечують природне існування фізичної особи: ознаки та види.
7. Права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи: ознаки та види.
8. Основні засади та межі здійснення особистих немайнових прав.
9. Охорона та захист особистих немайнових прав.
10. Способи захисту особистих немайнових прав.

Список нормативно-правових актів і літератури

1. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

3. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

5. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон від 19.11.1992 р. № 2801-XII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12.

6. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон від 05.07.2012 р. № 5076-VI // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17.

7. Про банки і банківську діяльність : Закон від 07.12.2000 р. № 2121-III // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14.

8. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон від 16.11.1992 р. № 2782-XII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12.

9. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині : Закон від 17.05.2018 р. № 2427-VIII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2427-19.

10. Про захист персональних даних : Закон від 01.06.2010 р. № 2297-VI // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17.

11. Про інформацію : Закон від 02.10.1992 р. № 2657-XII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12.

12. Про нотаріат : Закон від 02.09.1993 р. № 3425-XII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12.

13. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду : Закон від 01.12.1994 р. № 266/94-ВР // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-вр.

14. Про реабілітацію жертв комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років : Закон від 17.04.1991 р. № 962-XII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/962-12.

15. Про рекламу : Закон від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/270/96-вр.

16. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 р. № 4. // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/v0004700-95.

17. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи : постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 р. № 1. // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09.

18. Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію : лист Вищого господарського суду України від 28.03.2007 р. № 01-8/184. // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v_184600-07.

19. Гуменюк О. І. Класифікація особистих немайнових прав учасників цивільних правовідносин. *Університетські наукові записки.* 2008. № 3. С. 119-123.

20. Давидова Н. О. Особисті немайнові права : навч. посіб. для студ. ВНЗ. Київ : Вид-чий Дім «Ін Юре», 2008. 160 с.

21. Коробцова Н. В. Гражданско-правовая охрана и защита личных прав человека. *Харьковская цивилистическая щкола: в духе традиций* : монография / под ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Харьков : Право, 2011. 296 с.

22. Коробцова Н. В. Защита личных неимущественных прав человека. *Харьковская цивилистическая щкола: защита субъективных граданских прав и интересов* : монография / И. В. Спасибо-Фатеева, М. Н. Сибилев, В. Л. Яроцкий и др.; под общ. ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Харьков : Право, 2014. 672 с.

23. Коробцова Н. В. Личные неимущественные блага. *Харьковская цивилистическая щкола: объекты гражданских прав* : монография / И. В. Спасибо-

Фатеева, В. И. Крат, О. П. Печеный и др.; под общ. ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Харьков : Право, 2015. 720 с.

24. Кот О. О. Захист суб'єктивних цивільних прав у механізмі правового регулювання. *Вісник Національної академії правових наук України.* 2018. Т. 25, № 2. С. 83-98.

25. Кочина О. С. Порядок відшкодування моральної (немайнової) шкоди при порушенні авторських та суміжних прав в Україні : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.03 / НДІ прив-го права і підпр-ва ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України. Київ, 2017. С. 253.

26. Кохановська О. В. Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві : монографія. Київ : Вид.-полігр. центр «Київський університет», 2006. 463 с.

27. Личные неимущественные права: проблемы теории и практики применения : сб. статей и иных материалов / под ред. Р. А. Стефанчука. Киев : Юринком Интер, 2010. 1040 с. (Серия «Актуальные проблемы гражданского права»).

28. Медичне право України : підручник / за заг. ред. С. Г. Стеценка. Київ : Всеукр. асоц. вид-ців «Правова єдність», 2008. 507 с.

29. Пунда О. О. Право на свободу : монографія. Хмельницький : Хмельницький економічний ун-т, 2006. 228 с.

30. Сенюта І. Я. Право людини на охорону здоров'я та його законодавче забезпечення в Україні : монографія. Львів : Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина, 2007. 224 с. (Серія 1. Дослідження та реферати, вип.14).

31. Сліпченко С. О. Особисті немайнові правовідносини щодо оборотоздатних об'єктів : монографія. Харків : Діса плюс, 2013. 552 с.

32. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту) : монографія / відп. ред. Я. М. Шевченко. Хмельницький : Вид-во Хмельницького ун-ту управління та права, 2007. 626 с.

33. Стефанчук М. О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав : монографія. Київ : КНТ, 2008. 184 с.

34. Федюк Л. В. Особисті немайнові права юридичних осіб : монографія. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2013. 500 с.

Тема **11. Правочини**

Питання для обговорення

1. Поняття правочину та його ознаки.
2. Види правочинів.
3. Умови дійсності правочинів.
4. Форми правочину.
5. Поняття та види недійсних правочинів.
7. Нікчемні правочини.
8. Оспорювані правочини.
9. Момент, з якого правочин вважається недійсним.
10. Правові наслідки недійсності правочину.
11. Правові наслідки недійсності окремих частин правочину.

Завдання

1. Кирилов, погрожуючи зброєю, заволодів шапкою з цінного хутра, що належала Смирнову. Згодом, дізнавшись, що за цим фактом порушено кримінальну справу, Кирилов на квартирі потерпілого передав останньому певну суму грошей нібито за куплену річ. У судовому засіданні Смирнов пояснив, що він дійсно отримав гроші, але значно менші у розмірі, ніж дійсна ціна шапки, і зробив це для того, щоб не мати в майбутньому неприємностей від Кирилова.

На які питання теми розраховане завдання? Назвіть правові наслідки правочину, вчиненого під впливом насильства.

2. Назарова у зв'язку з відрядженням до Польщі вирішила оформити договір особистого страхування . Дізнавшись про те, що такий договір можна укласти онлайн, вона зайшла на сайт https://strahovkaonline.ua, на якому зареєструвалась і здійснила необхідну оплату. В той же день на адресу її електронної пошти прийшло підтвердження і страховий поліс.

Проте на наступний день керівництво компанії, в якій працювала Назарова, вирішило відкласти відрядження Назарової та інших працівників на невизначений строк. У зв'язку з цим необхідність у договорі страхування відпала.

Тому Назарова звернулася до страхової компанії з вимогою про розірвання договору і повернення їй сплачених коштів. Однак страхова компанія відмовила їй в цьому.

Тоді Назарова звернулася до суду з вимогою про визнання договору страхування недійсним. Свої вимоги вона обґрунтовувала тим, що договір страхування укладений з порушенням вимоги щодо письмової форми, оскільки він укладений через Інтернет, а її підпису на жодному документі немає.

На які питання теми розраховане завдання? Чи підлягає вимога про визнання договору недійсним задоволенню? В яких випадках порушення вимоги щодо письмової форми має наслідком нікчемність правочину? В яких випадках правочин може вважатися таким, що вчинений в письмовій формі? За яких умов електронна форма представлення інформації може прирівнюватися до письмової форми?

3. У зв'язку зі складними життєвими обставинами Воронов був змушений звернутися до свого знайомого Іванчука з проханням про надання йому 50 тис. грн. в позику. Іванчук погодився позичити зазначену суму.

В день передання коштів Воронов склав розписку і передав її Іванчуку. У розписці зазначено суму позики і обов'язок її повернення через рік з дня складення цієї розписки.

Однак зі спливом одного року Воронов не повернув кошти Іванчуку. У зв'язку з цим Іванчук звернувся до суду з позовом, у якому вимагав повернення йому грошей. Проте Воронов вимог Іванчука не визнав і зазначив, що грошові кошти йому не передавалися, а вимоги Іванчука є безпідставними. Що ж стосується розписки, то вона не є підтвердженням

факту реального передання йому коштів від Воронова, вона лише фіксує зобов'язання Іванчука передати Воронову позику в обумовленій сумі.

На які питання теми розраховане завдання? Як слід вирішити спір? Які існують види правочинів, і який вид правочину мав місце в цій справі?

4. Між ТОВ «Монтажник» (далі – «ТОВ») та ПАТ «Спецбуд» (далі – «ПАТ») 10 серпня було укладено договір поставки металоконструкцій. За умовами цього договору ПАТ зобов'язувалося поставляти ТОВ металоконструкції партіями щомісяця протягом одного року з моменту укладення договору поставки, а ТОВ зобов'язувалося оплатити поставлений товар. При цьому договір містив положення, згідно з яким ТОВ зобов'язувалося здійснити оплату протягом 20 днів.

10 вересня ПАТ здійснило поставку першої партії металоконструкцій, а 10 жовтня – поставку другої партії. Однак ТОВ за отриманий товар не розрахувалось.

У зв'язку з цим ПАТ звернулося до ТОВ з вимогою про виконання обов'язку щодо оплати отриманих партій товару у розмірі 150 тис. грн. з урахуванням індексу інфляції і 3 % річних за весь період прострочення. На думку ПАТ, прострочення оплати першої партії склало 60 днів, а другої – 30 днів відповідно.

Однак ТОВ проти позову заперечувало. В обґрунтування своїх заперечень ТОВ зазначало, що, умовами договору не визначено, з якого моменту починається відлік 20-денного строку оплати. ТОВ уважає, що вказаний строк починає спливати з моменту отримання ним усіх партій товару, тобто, зі спливом одного року з моменту укладення договору.

На які питання теми розраховане завдання? Як слід вирішити цю справу? Які існують правила тлумачення правочину? Чи впливає на вирішення цієї справи той факт, що умова договору, яка визначає строк оплати товару, була включена до договору: а) ПАТ; б) ТОВ?

5. Арістов, який є власником дачного будинку у м. Чорноморську, 10 березня уклав з Івкіною договір оренди будинку строком на шість місяців. У договорі була встановлена щомісячна орендна плата у розмірі 200 грн за місяць. При цьому в день складання договору Івкіна сплатила Арістову аванс у розмірі 200 грн, а решту зобов'язалась сплатити після закінчення стро ку дії договору. Крім того, в договорі було обумовлено, що права й обов'язки сторін припиняються, якщо в період між 20 і 30 червня до Арістова в м. Чорноморськ приїде його син з ро диною у відпустку.

Фактично Івкіна почала користуватися будинком 20 травня. Син Арістова з родиною приїхав до батька 2 липня. Івкіна, посилаючись на умови договору, відмовилась звільнити орендований будинок. Син Арістова пояснив батькові, що затримався з приїздом у зв'язку з отриманням від нього телеграми про тяжку хворобу брата, що мешкає у Москві.

Отримавши телеграму, син Арістова змушений був заїхати в Москву, але там дізнався, що брат вже тиждень знаходиться за кордоном у

відрядженні. При цьому він з'ясував, що телеграму надіслав не батько Арістова, а Федірко на прохання Івкіної. У зв'язку з викладеним, Арістов звернувся до суду з позовом про звільнення Івкіною орендованого будинку та сплати нею орендної плати у повному обсязі. Івкіна пояснила, що вимог Арістова про звільнення будинку не визнає, оскільки умова, про яку йшлося в договорі, не настала. Крім того, вона вважає, що повинна сплачувати орендну плату лише з 20 травня, тобто з дня, коли вона фактично почала користуватися будинком.

На які питання теми розраховане завдання? Надайте правову характеристику правочину зі скасувальною обставиною.

6. У зв'язку з виїздом на постійне місце проживання до Чехії, Гладчук вирішив продати свою квартиру в м. Одеса. Оскільки переїзд до іншої країни був пов'язаний із багатьма труднощами, Гладчук вирішив доручити всі питання, пов'язані з укладенням договору купівлі-продажу квартири, своєму приятелю Волкову. Тому 01 серпня Гладчук видав Волкову довіреність, уповноваживши його бути своїм представником.

Проте зі спливом декількох місяців життєві обставини суттєво змінилися, і Гладчук вимушений був відкласти свій переїзд на невизначений строк. Тому він вирішив відмовитися від послуг Волкова. З цією метою 01 листопада він зателефонував Волкову і повідомив йому, що необхідність у продажі квартири відпала, тому будь-які переговори з приводу укладення договорів купівлі-продажу необхідно завершити.

Через місяць Гладчуку стало відомо про те, що його квартира продана, а новий власник квартири має намір вселитися в неї протягом тижня. Договір купівлі-продажу був укладений 10 листопада Волковим, який діяв від імені Гладчука на підставі довіреності.

Гладчук з цим не погодився і звернувся до суду.

На які питання теми розраховане завдання? Як слід вирішити справу? Охарактеризуйте правову природу правочину, вчиненого Гладчуком. Що таке відмова від правочину?

7. Рябоконь звернувся до суду з позовом про визнання нікчемним договору дарування автомобіля марки Nissan QASHQAI, за умовами якого його дружина передала цей автомобіль у власність своїй тітці, Пуляєвій, на безоплатній основі.

В обґрунтування позову Рябоконь зазначив, що вказаний автомобіль був придбаний ним під час шлюбу з його дружиною, а тому є їх спільною власністю. З огляду на це, його дружина могла укласти спірний договір лише за наявності його письмової згоди. Однак такої згоди він не надавав.

У зв'язку з цим Рябоконь зазначив, що відповідно до ст. 228 ЦК України договір дарування автомобіля є нікчемним, оскільки він спрямований на порушення його конституційного права, а саме, права власності (ст. 41 Конституції України).

На які питання теми розраховане завдання? Як слід вирішити спір? Чи існують підстави вважати нікчемним договір дарування? В чому полягає відмінність між нікчемними і оспорюваними правочинами? Чи можна пред'явити позов про визнання договору нікчемним?

8. Остапчук був власником земельної ділянки сільськогосподарського призначення в с. Родатичі Львівської області. Однак сам він цю ділянку протягом останній двох років не використовував, а здавав її в оренду ТОВ «Весна».

Одного разу до Остапчука звернувся Сердюк із пропозицією придбати в нього його земельну ділянку. Проте Сердюка не влаштовувала та обставина, що земельна ділянка використовується сторонніми особами на підставі договору оренди.

У зв'язку з цим Остапчук звернувся до ТОВ «Весна» з вимогою про повернення йому земельної ділянки, в чому йому було відмовлено з посиланням на договір оренди, строк дії якого спливає лише через 10 років.

Тоді Остапчук згадав, що договір оренди підписував не він, а Михайлюк, його сусід, який, тим не менш, не мав на це повноважень. Тому Остапчук звернувся до суду з вимогою про визнання договору оренди недійсним на цій підставі. В ході розгляду справи висновком експерта було підтверджено, що підпис на договорі був виконаний не Остапчуком, а іншою особою.

ТОВ «Весна» проти позову заперечувало і вказувало, що Остапчук своїми діями фактично підтвердив чинність договору оренди. Так, Остапчук протягом двох років отримує орендну плату, що підтверджується розрахунковими документами, на яких міститься його підпис. Крім цього, Остапчук весь цей час не заперечував проти використання земельної ділянки працівниками ТОВ «Весна» і жодного разу не виявляв наміру користуватися землею особисто.

На які питання теми розраховане завдання? Як слід вирішити справу? Яке значення має підпис для дійсності договору? В чому полягає доктрина заборони суперечливої поведінки?

9. Між Приватним підприємством «Фінінвест» (далі – «ПП») і ТОВ «Агробуд» (далі – «ТОВ») було укладено договір купівлі-продажу, за умовами якого ПП, від імені якого діяв його директор Волошин, передало у власність ТОВ вантажівку вартістю 500 тис. грн.

Дізнавшись про укладення зазначеного договору, засновник ПП Ковальов визнав дії Волошина неправомірними і прийняв рішення про припинення його повноважень та обрання нового директора. Через місяць після цього ПП звернулося до суду з вимогою про визнання договору купівлі-продажу недійсним. В обґрунтування позову ПП зазначило, що повноваження директора, яким на момент укладення договору був Волошин, обмежені згідно зі статутом: директор не має права без згоди засновника вчиняти правочини на суму, яка перевищує 100 тис. грн. З огляду на це,

договір купівлі-продажу, укладений директором від імені ПП з перевищенням повноважень, не відповідає ч. 2 ст. 203 ЦК України (ПП не мало необхідного обсягу дієздатності).

Однак ТОВ проти позову заперечувало, посилаючись на те, що воно не мало можливості ознайомитися зі статутом ПП на момент укладення договору, а тому не знало про наявність обмеження повноважень у директора. З огляду на це підстав для визнання договору недійсним немає.

На які питання теми розраховане завдання? Як слід вирішити спір? Чи вплине на рішення в цій справі та обставина, що відомості про наявність обмеження повноважень директора були внесені до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань?

10. Між Васильєвою, жінкою похилого віку, яка проживала сама, і Корольовою було укладено договір, за умовами якого Васильєва передала Корольовій (соціальному працівнику) свою квартиру в м. Рівне.

Однак через рік після укладення цього договору з-за кордону приїхав син Васильєвої, який повідомив, що збирається повернутися в Україну для постійного проживання. У зв'язку з цим він запропонував матері переоформити на нього її квартиру. У відповідь на це Васильєва повідомила йому, що стосовно цієї квартири нею було укладено договір, за умовами якого Корольова надає їй періодичну допомогу у веденні хатніх справ, доглядає за нею, але після смерті право користування квартирою перейде Корольовій.

Оглянувши примірник цього договору, син Васильєвої з'ясував, що насправді нею було укладено договір дарування, за яким право власності уже перейшло до Корольової. У зв'язку з цим син переконав Васильєву подати позов до суду з вимогою про визнання договору недійсним.

В суді Корольова проти позову заперечувала і вказувала, що договір дарування відповідає волі Васильєвої, оскільки про це міститься відмітка в самому договорі. Крім цього, договір був укладений у присутності нотаріуса, яка детально роз'яснила Васильєвій її права за цим договором і прочитала його вголос. Корольова також пояснила, що не збирається примушувати Васильєву виселитися з квартири і дозволить останній проживати в ній.

На які питання теми розраховане завдання? Як слід вирішити цю справу? Чи існують підстави для визнання цього договору недійсним?

11. Самойленко вирішила відкрити кав'ярню в м. Тернопіль. З цією метою вона взяла кредит у банку на суму 1 млн. грн., а також позичила суму, еквівалентну 10 000 доларів США, у приятельки.

Однак кав'ярня не приносила необхідних доходів. Більше того, в кав'ярні постійно траплялися якісь негаразди. Одного разу в ній навіть сталася пожежа, у зв'язку з чим Самойленко вимушена була зробити новий ремонт і придбати нове обладнання.

У зв'язку з цим Самойленко не змогла вчасно повернути кредиторам позичені кошти. Тому, щоб уберегти своє майно (будинок і земельну ділянку) від кредиторів, вона вирішила переоформити його на батька чоловіка своєї сестри, Іванчука. Тому між ними було укладено договір купівлі-продажу житлового будинку і земельної ділянки в м. Тернопіль.

Незабаром після укладення цього договору Іванчук звернувся до Самойленко з вимогою звільнити цей будинок, оскільки він збирається до нього переселитися як новий його власник.

Тому Самойленко звернулася до суду з вимогою про визнання договору купівлі-продажу недійсним, оскільки останній вчинено під впливом тяжкої обставини. Самойленко в суді пояснила, що укладаючи цей договір, вона не мала наміру здійснити його реальне відчуження, а прагнула лише унеможливити звернення стягнення на це майно з боку кредиторів. Більше того, за цим договором вона не отримала жодних коштів від Іванчука.

На які питання теми розраховане завдання? Як слід вирішити справу? Чи існують підстави для визнання цього договору недійсним? Які обставини підлягають доказуванню?

Список нормативно-правових актів і літератури

1. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/851-15.
2. Про нотаріат : Закон України від 02.10.1993 р. № 3425-XII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/про%20нотаріат.
3. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi.
4. Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України : лист Вищого господарського суду України від 07.04.2008 р. № 01-8/211 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v_211600-08.
5. Практика розгляду судами цивільних справ про визнання правочинів недійсними : узагальнення судової практики Верховного Суду України від 24.11.2008 р. // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/n0003700-08.
6. Про практику розгляду судами корпоративних спорів : постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2008 р. № 13 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-08.

7. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними : постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09.

8. Про судову практику у справах про спадкування : постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08.

10. Бобко Т. В. Поняття і наслідки правочину: проблеми теорії і практики. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 12. С. 56-63.

11. Бородовський С. Проблеми одностороннього правочину. *Вісник академії правових наук України*. 2010. № 3 (62). С. 178-184.

12. Гусак М., Данішевська В., Попов Ю. Нікчемні та оспорювані правочини: регулювання за Цивільним кодексом України. *Право України*. 2009. № 6. С. 114-120.

13. Гудзь О. Еволюція форм правочинів: від усної – до «електронної». *Юридичний журнал*. 2006. № 1. С. 32 – 37.

14. Жеков В. І. Порушення моральних засад суспільства як підстава визнання правочину недійсним. *Суспільство. Держава. Право*. Вип. 5. Цивільне право. 2005. С. 26 – 30.

15. Крат В. І. Форма правочину. *Нотаріат для вас*. 2011. № 5 (139). С. 21 – 29.

16. Крат В. І. Окремі види недійсних правочинів з дефектами волі. *Нотаріат для вас*. 2010. № 11 (133). С. 29 – 38.

17. Крат В.І. Співвідношення категорій «місце нотаріального посвідчення правочину» та «місце вчинення правочину» / В.І. Крат // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2010. – № 4 (52). – С. 115 – 117.

18. Кривобок С. В. Правочини з підприємництвом як єдиним майновим комплексом : Монографія. Х. : Право, 2009. 176 с.

19. Кузнецова Н. С. Недействительность сделок (к вопросу об антисоциальных сделках и последствиях их совершения). *Ежегодник украинского права*. Харьков, 2012. № 4. С. 293-306.

20. Романюк Я. «Недійсність» та «нікчемність» правочину. *Вісник Львівського університету*. 2010. Вип. 50. С. 196-201.

21. Сібільов М. М. Загальна характеристика нікчемних правочинів (договорів). *Проблеми законності*. Вип. 55. Х. : Національна юридична академія України ім.. Ярослава Мудрого / відп. ред. В. Я Тацій, 2002. С. 40-46.

22. Сібільов М. М. Загальна характеристика оспорюваних правочинів (договорів). *Проблеми законності*. Вип. 57. Х.: Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого / відп. ред. В.Я. Тацій, 2002. С. 41-42.

23. Спасибо-Фатєєва, І. В. Спірні питання недійсності правочинів та її наслідків. *Вісник Академії правових наук України*. 2007. № 3 (50). С. 95–106.

24. Спасибо-Фатєєва І. В. Нікчемні правочини та їх наслідки. *Вісник господарського судочинства*. 2004. № 2. С. 178–184.

25. Спасибо-Фатєєва І. В. Наслідки недійсності правочинів. *Вісник господарського судочинства*. 2008. № 4. С. 79–87.

26. Таш'ян Р. І. Односторонні правочини у цивільному праві : монографыя. Х. : Право, 2010. 200 с.

27. Томчишин С.В. Правові наслідки перевищень повноважень органом господарського товариства та його представником при вчиненні правочинів та інших юридично значущих дій: науково-практичний коментар рішень та постанов ГСУ. *Вісник господарського судочинства*. 2011. № 1. С.14-23.

28. Томчишин С.В. Способи захисту у разі вчинення правочину з перевищенням або за наявності обмеження компетенції органу та повноважень представництва юридичної особи. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 4. С. 156-166.

29. Хатинюк Н. Юридична природа фіктивних та удаваних правочинів. *Право України*. 2004. 4. С. 30-36.

30. Черленяк М. Нікчемні та оспорювані правочини за новим ЦКУ. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2004. № 1. С. 24-25.

Тема **12. Представництво**

Питання для обговорення

1. Поняття, сутність та юридична природа представництва.
1.1. Концепція правовідносин.
1.2. Відмежування представництва від суміжних інститутів.
2. Повноваження представника.
2.1. Поняття, зміст та межі повноважень.
2.2. Наслідки перевищення повноважень.
2.3. Передоручення.
3. Підстави виникнення та види представництва.
3.1. Законне представництво.
3.2. Договірне представництво.
3.3. Представництво на підставі акту органу юридичної особи.
4. Цивільно-правова характеристика довіреності.
4.1. Видача довіреності як правочин.
4.2. Форма довіреності; реквізити довіреності.
4.3. Строк дії довіреності
5. Припинення представництва.

Завдання

1. До нотаріуса за консультацією звернулися Протопопов та Івлєва. Вони зазначили, що є законними представниками 10-річного Сашка як

батько та бабуся відповідно. У порядку спадкування за заповітом Сашко набув право власності на квартиру, в якій після смерті заповідача ніхто не проживає. Для отримання додаткового доходу на утримання Сашка вони хотіли б укласти та нотаріально посвідчити договір найму цієї квартири.

Оскільки мати Сашка виїхала на заробітки у Польщу, виникає питання хто з них має право укласти договір від імені Сашка.

З'ясувалося: 1) Протопопов, який стверджує, що є біологічним батьком Сашка, ніколи не перебував у шлюбі з його матір'ю та у свідоцтві про народження Сашка не записаний як батько; 2) Івлєва доглядає Сашка, але не є його опікуном.

На які питання теми розраховане завдання? Яку консультацію має дати нотаріус? Чи може мати Сашка видати довіреність Івлєвій для укладення договору найму квартири, власником якої є Сашко?

2. Злотов 1 лютого 2018 року видав довіреність Потапенко строком на два місяці на продаж останнім телевізора ціною не менше шести мінімальних заробітних плат. Довіреність була посвідчена командиром військової частини, де Злотов працював водієм.

Оскільки комісійний магазин відмовився прийняти телевізор на комісію, а покупця Потапенко не знайшов, він, не повідомивши Злотова, 1 березня того ж року видав довіреність (у порядку передоручення) своєму синові строком на шість місяців. При цьому довіреність не була нотаріально посвідчена. Син Потапенко продав телевізор, але за ціною, вдвічі меншою, ніж указана в першій довіреності.

Злотов зажадав від Потапенко відповідної доплати або повернення телевізора, на що останній відповів, що всі претензії слід адресувати не йому, а його сину.

На яке питання теми спрямоване це завдання? Які порушення мали місце у відносинах представництва?

3. Онопрієнко звернувся до суду з вимогою про визнання недійсним додаткової угоди до договору оренди земельної ділянки, права власності на яку він набув у порядку спадкування. У позовній заяві Онопрієнко зазначив, що у порядку спадкування за заповітом успадкував земельну ділянку сільськогосподарського призначення, яка належала на праві власності його матері.

1 жовтня 2013 року його мати уклала договір оренди цієї земельної ділянки з фізичною особою - підприємцем Івченко (далі – ФОП Івченко) строком на 5 років.

Після одержання свідоцтва про право на спадщину Оноприєнко дізнався, що існує додаткова угода до договору оренди земельної ділянки від 11 липня 2018 року, відповідно до умов якої змінено строк договору оренди з 5-ти до 10-ти років. Як з'ясувалося додаткова угода була підписана ФОП Івченко та сестрою Онопрієнко – Савченко, яка не мала на це жодних повноважень.

Заперечуючи проти позовних вимог, ФОП Івченко зазначив, що додаткова угода є дійсною, оскільки власниця земельної ділянки (орендодавець) за життя отримувала орендну плату на підставі додаткової угоди, не вимагала повернення земельної ділянки після спливу 5-ти річного строку дії договору. Таким чином, відповідно до ст. 241 ЦК України правочин вважається схваленим.

На які питання теми розраховане завдання? Чи підлягає позов Онопрієнко задоволенню? Чи змінилося би рішення, якщо б мати Онопрієнко видала його сестрі довіреність на укладення додаткової угоди до договору оренди земельної ділянки з повноваженнями змінити строк дії договору з 5-ти до 7- ми років?

4. Антоненко, який у зв`язку з виїздом за межі України на роботу за контрактом на 1 рік, видав нотаріально посвідчену довіреність Тарасенко на право керування транспортним засобом та вчинення відносно нього всіх незаборонених законом правочинів. Після повернення позивач дізнався, що Тарасенко переоформив право власності на автомобіль на себе, шляхом вчинення передоручення прав щодо розпорядження транспортним засобом Параскевичу, який, діючи від імені Антоненко, на підставі довіреності, продав належний йому автомобіль за 2 тис. грн Тарасенко.

Антоненко звернувся до суду з вимогами про визнання договору купівлі-продажу недійсним та зобов`язання повернути незаконно отриманий у власність транспортний засіб. У позовній заяві він зазначив, що договором доручення, укладеним з Тарасенко, не передбачалося можливість передоручення. До того ж Тарасенко не повідомляв його про передання повноважень Параскевичу.

Антоненко зазначав, що дії Тарасенко та Параскевича заборонені ст. 238 ЦК України. Крім того, відповідачі вчинили правочин у результаті зловмисної домовленості однієї сторони з другою стороною (стаття 232 ЦК України), що є підставою для визнання його недійсним.

Представник територіального сервісного центру МВС зазначив, що оскільки представник під час оформлення передоручення передав свої повноваження представника іншій особі, то міг виступати стороною за договором купівлі-продажу транспортного засобу на законних підставах.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову. Суд виходив із того, що особа, діючи від імені позивача за довіреністю в порядку передоручення, мав право на укладання будь-яких правочинів щодо розпорядження автомобілем за ціною та на умовах, визначених на власний розсуд, що відповідає закону та охоплюється обсягом повноважень, зазначених у довіреності. А позивач має право вимагати від Параскевича передання грошової суми, яка одержана за договором купівлі-продажу автомобіля.

На які питання теми розраховане завдання? Чи підлягає позов Антоненко задоволенню? Чи змінилося би рішення, якщо б мати Тарасенко

повідомив Антоненко про передання своїх повноважень за договором доручення Параскевичу у зв'язку з охороною інтересів Антоненко?

5. Шевченко 10 квітня 2019 року видав довіреність Куніцину на продаж належного йому автомобілю. Строк дії довіреності – 2 місяці з моменту її видачі. 20 травня 2019 року Шевченко загинув у автомобільний аварії, а 21 травня 2019 року Куніцин на підставі довіреності уклав договір купівлі-продажу автомобілю, що належав на праві власності Шевченко. Під час передання грошей синові Шевченко, Куніцин дізнався про смерть його батька (особи, яка видала йому довіреність на продаж автомобіля). Син Шевченко вимагав від Куніцина відшкодувати збитки, завдані у результаті продажу автомобіля батька за ціною, що є значно нижчою ніж ринкова.

Куніцин зазначив, що у довіреності не було зазначено мінімального або орієнтовного розміру вартості автомобіля, а право визначати ціну надано йому.

Син Шевченко звернувся до суду з вимогою визнати договір купівлі-продажу автомобіля, який належав на праві власності його батькові, недійсним, оскільки він був укладений після смерті останнього.

На які питання теми розраховане завдання? Чи підлягає позов сина Шевченко задоволенню? Чи змінилося би рішення, якщо б 20 травня 2019 року Шевченко скасував довіреність?

Список нормативно-правових актів і літератури

1. Про нотаріат : Закон України від 02.10.1993 р. № 3425-XII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/про%20нотаріат.
2. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi.
3. Порядок вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування : затв. наказом Міністерства юстиції України від 11.11.2011 р. // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1298-11.
4. Порядок посвідчення заповітів і доручень, прирівнюваних до нотаріально посвідчених: затв. постановою КМУ від 15.06.1994 р. № 419 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/419-94-п.
5. Практика розгляду судами цивільних справ про визнання правочинів недійсними : узагальнення судової практики Верховного Суду України від 24.11.2008 р. // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/n0003700-08.

6. Верес І. Поняття комерційного представництва. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 7. С. 11-14.

7. Гелецька І. О. До питання про правову природу договірного представництва. *Часопис Київського університету права*. 2008. № 2. С.131-135.

8. Кметик Х. В. Сутність та особливості договірного представництва. *Форум права*. 2017. № 5. С. 175–180. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2017_5_27.

9. Крат В. І. Специфіка відмови представника від вчинення дій, які були визначені нотаріально посвідченою довіреністю. *Нотаріат для вас*. 2011. № 7-8 (141-142). С. 23–26.

10. Крат В. І. Довіреність на користування транспортним засобом: нетиповість конструкції. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2011. № 5 (59). С. 82–85.

11. Полтавський О. В. До питання про правочин, який вчиняється з перевищенням повноважень. *Право і безпека*. 2012. № 1 (43). С. 272 – 276.

12. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільно-правові наслідки дій представника з перевищенням наданих йому повноважень. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 8. С. 120-131.

13. Харитонов Є. О. Добровільне представництво у цивільному праві України : навч. посібник / Є. О. Харитонов, О. І. Харитонова, А. І. Дрішлюк. – Київ : Істина, 2007. – 176 с.

14. Цивільний кодекс України : Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців) / За заг. ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Х. : Страйд, 2010. Том 4 : Об’єкти. Правочини. Представництво. Строки. 768 с.

15. Цюра В. В. Закон як підстава виникнення відносин представництва. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2017. № 8. С. 40-46.

16. Цюра В. Законне представництво як підстава виникнення цивільних правовідносин. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2018. № 1. С. 113-117.

17. Цюра В. В. Правові наслідки неналежного здійснення повноважень в межах недоговірного представництва. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2016. № 8. С. 33-38.

18. Шаповал Л. І. Проблеми вираження волі учасників правочину, укладеного представником. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. – 4. С. 108-113.

Тема **13. Здійснення суб’єктивних цивільних прав і виконання цивільних обов’язків. Захист цивільних прав (інтересів)**

Питання для обговорення

1. Поняття та принципи здійснення суб’єктивних цивільних прав.

2. Межі здійснення суб’єктивних цивільних прав. Зловживання цивільними правами.

3. Виконання цивільних обов’язків.

4. Підстави та форми захисту цивільних прав та інтересів.

5. Судові способи захисту цивільних прав та інтересів.

6. Самозахист цивільних прав та інтересів.

Завдання

1. Власник дачного будинку і земельної ділянки, на якій він розташований, встановив по периметру цієї земельної ділянки паркан із колючим дротом, через який проходить струм. Такі дії власник обґрунтував тим, що оскільки в будинку він з’являється лише у вихідні дні, вжиті заходи попередять можливі незаконні проникнення на його територію.

В переддень Різдва до будинку проникли дві особи, які викрали з нього дорогий японський телевізор.

Після того, як особи крадіїв було встановлено власник звернувся до цих осіб із позовом про відшкодування збитків (вартість телевізора, який не зберігся в натурі). В свою чергу, порушники вимагали відмовити у задоволенні позову з посиланням на положення ч. 3 ст. 16 ЦК України: власник не мав право проводити струм, в результаті чого вони отримали опіки при проникненні на його територію.

На які питання теми розраховане завдання? Які межі здійснення суб'єктивних цивільних прав? Надайте правову оцінку діям власника. Чи має суд взяти до уваги доводи відповідачів (посилання на ч. 3 ст. 16 ЦК України)?

2. Після смерті Василенка відкрилася спадщина (квартира у м. Харкові), на яку могли претендувати як спадкоємці за законом першої черги його дружина, дві доньки, які проживали разом із спадкодавцем, та син, який мешкав в іншій державі. Через три місяці після смерті чоловіка дружина звернулася до нотаріальної контори з заявою про прийняття спадщини. Одна донька відмовилися від прийняття спадщини на користь матері. Від другої доньки та сина ніяких заяв до нотаріальної контори не надходило протягом шестимісячного строку, встановленого для прийняття спадщини (ст. 1270 ЦК України).

На які питання теми розраховане завдання? Які існують способи здійснення суб’єктивних цивільних прав? За допомогою яких дій і в який строк може відбуватися здійснення цивільних прав у спадкових правовідносинах при прийнятті спадщини? Чи може бути здійснене суб’єктивне цивільне право шляхом пасивної поведінки?

3. ПАТ «Юкон» (орендар) уклало два окремих договори оренди складських приміщень з такими юридичними особами: ТОВ «Алан»

(орендодавець) та ТОВ «Механіка» (орендодавець). Із врахуванням положень статуту ПАТ, рішення про укладення цих договорів приймалося Наглядовою радою. Орендна плата згідно договорів мала сплачуватися щоквартально (протягом 3-х календарних днів після завершення кварталу). У зв'язку із скрутним матеріальним становищем наприкінці року орендар мав можливість сплатити орендну плату лише одному орендодавцеві. Протоколом Наглядової ради ПАТ «Юкон» було вирішено сплатити орендну плату ТОВ «Алан», а ТОВ «Механіка» – після того, як з'явиться достатня кількість грошей на рахунку.

Дізнавшись про це ТОВ «Механіка» звернулося до суду з вимогою про визнання вказаного рішення Наглядової ради недійсним. В суді ПАТ «Юкон» заперечувало проти задоволення позовних вимог з посиланням на те, що в законодавстві такого способу захисту, як визнання недійсним рішення Наглядової ради не передбачено.

На які питання теми розраховане завдання? Які вимоги до виконання цивільних обов'язків? Надайте правову оцінку обраного позивачем способу захисту та доводам відповідача. Де можуть бути передбачені способи захисту?

4. Між ПрАТ «Люботинський хлібозавод» (далі – ПрАТ) та ТОВ «Теремки» (далі – ТОВ) було укладено договір, за яким ПрАТ безоплатно відступило ТОВ майнові права вартістю 700 000 грн.

З боку обох контрагентів цей договір був підписаний однією особою, яка одночасно є директором обох товариств, між якими укладався договір. Акціонер ПрАТ, якому належить 50 відсотків акцій, звернувся до суду з вимогою про визнання вказаного договору недійсним. Позов обґрунтував тим, що згідно Статуту ПрАТ Наглядова рада мала приймати рішення про надання згоди на вчинення такого правочину, однак таке рішення не приймалося. Також позивач послався на те, що договір від імені обох сторін не може підписувати одна й та ж сама особа, хоча вона і є одночасно посадовою особою обох товариств (контрагентів). Крім того, в позові акціонер вимагав заборонити директору ПрАТ в майбутньому укладати будь-які правочини, щодо яких згідно із Статутом має бути отримана попередня згода Наглядової ради, у випадку відсутності такої згоди.

Відповідачі просили відмовити в задоволенні позовних вимог, наполягаючи на тому, що спірний договір не порушує жодних корпоративних прав позивача: позивач не є членом Наглядової ради і стороною оскаржуваного договору.

На які питання розраховане завдання? Що є об'єктом захисту? Чи правильно позивачем обрано спосіб захисту? Що таке превентивний захист і які умови його застосування? Як слід вирішити спір?

5. Між ТОВ «Едельвейс» (покупець) та ПАТ «Моноклея» (постачальник) було укладено договір поставки добрив на суму 50 тис. грн., строк поставки – 30 календарних днів з моменту укладення договору. За

прострочку поставки договором передбачався штраф у розмірі 100 % вартості несвоєчасно поставленої продукції. ПАТ «Моноклея» прострочило поставку продукції на 3 календарних дні. Покупець товар прийняв, однак звернувся до суду з вимогою про стягнення 50 тис. грн. в якості штрафу. Відповідач заперечував проти задоволення позовних вимог в повному обсязі, посилаючись на ч. 3 ст. 551 ЦК України (прострочка становить незначний час, пов'язана із значною завантаженістю автодоріг у передсвяткові дні), а також те, що позивач зловживає своїм правом на захист (у разі задоволення позову він фактично подарує позивачеві добрива, оскільки сума, сплачена за них, співпадає з розміром штрафу).

Суд першої інстанції відмовив в задоволенні позовних вимог в повному обсязі, поклавши в основу рішення доводи відповідача і пославшись на застосування принципу співмірності при захисті цивільних прав.

На які питання теми розраховане завдання? Що означає принцип співмірності (пропорційності) при обранні та застосуванні способу захисту суб'єктивних цивільних прав? Чи є рішення суду законним?

6. У 2014 році між АТ «Банк Південний» (далі – Банк) і ТОВ «Івент-студіо» (далі – ТОВ) було укладено кредитний договір, за яким банк надав товариству кредит у розмірі 100 тис. грн. За вказаним договором ТОВ зобов'язувалося повернути кредитні кошти до 1 квітня 2016 р.

В кредитному договорі зазначалося, що всі спори за цим договором розглядаються в постійно діючому Третейському суді при Асоціації українських банків. До 1 квітня 2016 року ТОВ кредит не повернуло, в результаті чого 1 вересня 2019 року Банк звернувся до третейського суду з вимогою про повернення кредиту.

В судовому засіданні адвокат відповідача з посиланням на положення ЦК просив третейський суд застосувати строк позовної давності і відмовити в задоволенні позовних вимог на цій підставі.

Представник Банку заперечував на підставі того, що положення ЦК, в тому числі положення ЦК про позовну давність, при зверненні до третейського суду не застосовуються.

На які питання теми розраховане завдання? Які існують форми захисту цивільних прав (інтересів)? Яке рішення має прийняти суд?

7. Негретов позичив у Іванчука грошові кошти у розмірі 50 тис. грн. і зобов'язався їх повернути протягом одного місяця, про що було вказано в договорі позики, укладеному у письмовій формі (договір нотаріально не посвідчувався). У вказаний в договорі строк Негретов грошові кошти не повернув. Через два роки Іванчук звернувся до нотаріуса із заявою про вчинення виконавчого напису на договорі. Нотаріус відмовив у вчиненні виконавчого напису з посиланням на те, що Іванчук не надав доказів того, що Негретов дійсно не повернув йому позичені кошти у строк, вказаний в договорі.

На яке питання теми розраховане це завдання? Дайте юридичну

оцінку діям нотаріуса. Які умови і порядок вчинення виконавчих написів нотаріусами України? Якщо нотаріус вчиняє виконавчий напис з порушенням законодавчих вимог, який спосіб захисту може бути застосований боржником?

8. Між ТОВ «Конкор» (орендодавець) і ТДВ «Меланія» (орендар) було укладено договір оренди офісного приміщення. У квітні 2019 року дія договору припинилися. Орендар не мав заборгованості з орендної плати (вона була сплачена наперед), проте у строк, передбачений договором, офісне приміщення від свого майна не звільнив. ТОВ «Конкор» неодноразово направляло ТДВ «Меланія» претензії із вимогами про звільнення орендованого приміщення із підписаним зі свого боку Актом приймання-передачі (повернення майна), проте ТДВ приміщення не звільняло з посиланням на те, що інший орендодавець, з яким воно уклало договір оренди, зволікає з переданням приміщення в оренду і у відповідях на претензії просило, щоб ТОВ «Конкор» зачекало не більше 2-х тижнів.

ТОВ «Конкор» власними силами винесло меблі і офісну техніку ТДВ «Меланія» з орендованого приміщення на двір і залишило біля воріт, повідомивши про це ТДВ «Меланія» телефоном.

Коли представники ТДВ «Меланія» прибули для того, щоб забрати речі, виявилося, що меблі і офісна техніка були пошкоджені в результаті несприятливих погодних умов (дощу, граду). У зв’язку з цим ТДВ «Меланія» звернулося до суду до ТОВ «Конкор» з вимогою про відшкодування збитків. В судовому засіданні ТОВ «Конкор» заперечувало проти задоволення позовних вимог з посиланням на те, що це позивач порушив умови договору оренди і своєчасно не звільнив орендоване приміщення, що змусило ТОВ «Конкор» застосувати засоби самозахисту.

На які питання теми розраховане завдання? Що відноситься до належних умов самозахисту? Як слід вирішити справу? Чи змінилося б рішення, якби самозахист у спосіб звільнення приміщення від речей орендаря і винесення їх на двір був передбачений договором?

Список нормативно-правових актів і літератури

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3477-15.

2. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV в ред. Закону України від 11.02.2010 р. № 1878-VI // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1952-15.

3. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 р. № 4004-XII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL :

http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4004-12.

4. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 р. № 236/96-ВР // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80.

5. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.02.2010 р. № 2210-III // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2210-14.

6. Про захист прав споживачів: Закон УРСР від 12.05.1991 р. № 1023-XII в ред. Закону України від 01.12.2005 р. № 3161-IV // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3161-15.

7. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3425-12.

8. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 р. № 1805-III // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1805-14.

9. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 24.06.1991 р. № 1264-XII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12.

10. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3038-17.

11. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80.

12. Про третейські суди: Закон України від 11.05.2004 р. № 1701-IV // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15.

13. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: затв. наказом М-ва юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12.

14. Про затвердження переліку документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів: постанова КМУ від 29.06.1999 р. № 1172 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1172-99-%D0%BF.

15. Аналіз практики застосування судами ст. 16 Цивільного кодексу України URL : http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/6AF1EBA6DF621DEDC2257CE60053FFC3.

16. Венедіктова І. В. Захист охоронюваних законом інтересів у цивільному праві : монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 288 с.

17. Відповідальність у приватному праві: монографія / за заг. ред. І. Безклубова. Київ: Грамота, 2014. 416 с.

18. Дзера И. А. Защита гражданских прав по Гражданскому кодексу Украины. *Альманах цивилистики*: сб. ст. Вып. 1. / под ред. Р. А. Майданика. Київ : Всеукр. ассоциация издателей «Правова єдність», 2008. 312 с.

19. Дзера І. О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 256 с.

20. Здійснення та судовий захист суб'єктивних житлових прав : моногр. / Наук.-дослід. Ін-т приват. права і підприємництва АПрН України. Київ-Тернопіль : Підруч. і посіб., 2009. 496 с.

21. Корпоративні спори: коментар судової практики / за заг. ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : Право, 2018. 288 с.

22. Корпоративні спори: правові позиції Верховного Суду та коментарі науковців / за заг. ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2019. 280 с.

23. Кот О. О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав : проблеми теорії та судової практики : монографія. Київ : Алерта, 2017. 494 с.

24. Майданик Р. А. Квалификация способов защиты гражданских прав и интересов судом: теория и практика. *Альманах цивилистики*: сб. ст.; вып. 4 / под ред. Р. А. Майданика. Київ: Алерта; ЦУЛ, 2011. С. 107–147.

25. Мічурін Є. О. Обмеження майнових прав фізичних осіб (теоретико-правовий аспект) : монографія. Харків: Юрсвіт, НДІ Приват. права та підприємництва АПрН України, 2008. 482 с.

26. Надьон В. В. Суб'єктивний обов'язок як елемент змісту цивільних правовідносин: монографія. Харків: Право, 2017. 392 с.

27. Недійсність правочинів: коментар судової практики / за заг. ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : Право, 2018. 264 с.

28. Особливості захисту суб'єктивних цивільних прав : монографія; за заг. ред. академіків НАПрН України О. Д. Крупчана та В. В. Луця. Київ : НДІ приват. права і підприємництва НАПрН України, 2012. 400 с.

29. Охорона і захист прав та інтересів фізичних та юридичних осіб в цивільних правовідносинах / за заг. ред. Академіка НАПрН України Я. М. Шевченко. Харків: Харків юридичний, 2011. 528 с.

30. Правові позиції Верховного Суду у цивільних, господарських та адміністративних справах : практ. посіб. / за ред. В. В. Комарова, Д. Д. Луспеника. Харків : Право, 2019. 872 с.

31. Приватноправові механізми здійснення та захисту суб'єктивних прав фізичних та юридичних осіб: колективна монографія / За наук. ред. проф. В. Л. Яроцького. Харків : Юрайт, 2013. 272 с.

32. Пучковська І. Й. Неустойка, порука, гарантія, завдаток, застава та притримання – способи захисту прав кредитора: Навчальний посібник Х. : Видавництво «ФІНН», 2013. 144 с.

33. Ромащенко І. О. Зміна та припинення цивільних правовідносин як способи захисту цивільних прав : монографія. Київ: Алерта, 2016. 242 с.

34. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту) : монографія. Київ : КНТ, 2008. 626 с.

35. Уразова Г. О. Категорія відмови в цивільному праві України : монографія. Х. : Право, 2016. – 248 с.

36. Ус М. В. Колізії суб'єктивних цивільних прав: монографія. Харків : Право, 2014 р. 224 с.

37. Харьковская цивилистическая школа: защита субъективных гражданских прав и интересов / под. ред. И.В. Спасибо-Фатеевой. Харьков : Право, 2014. 672 с.

Тема **14. Цивільно-правова відповідальність**

Питання для обговорення

1. Поняття та ознаки цивільно-правової відповідальності.
2. Функції цивільно-правової відповідальності.
3. Види цивільно-правової відповідальності.
4. Форми (міри) цивільно-правової відповідальності.
5. Підстави та умови цивільно-правової відповідальності.
6. Види шкоди як умови цивільно-правової відповідальності.
7. Поняття, зміст та розмір збитків, які підлягають відшкодуванню.
8. Поняття моральної шкоди.
9. Критерії, які використовуються при обчисленні компенсації моральної шкоди.
10. Обставини, які звільняють від цивільно-правової відповідальності.

Завдання

1. На кінцевій (вона ж і початкова) зупинці у маршрутне таксі увійшов Мосін. Побачивши, що пасажир поспішає, водій повідомив, що маршрутка відправляється через 30 хвилин та вийшов на вулицю, залишивши ключі в замку запалювання.

Скориставшись тим, що маршрутне таксі залишилося без нагляду, Мосін сів за кермо, рушив з місця та скоїв наїзд на автомобіль Гарківця, що стояв на узбіччі.

Виявилося, що на час ДТП з різних причин цивільно-правова відповідальність власників транспортних засобів не була застрахована.

Гарківець звернувся до суду з вимогою до водія (Кравченко), власника маршрутного таксі (фізична особа – підприємець Мережко) та Мосіна про солідарне відшкодування ними збитків у розмірі 30 тис. грн. та моральної шкоди у розмірі 50 тис. грн.

В позовній заяві вказано, що до складу збитків включено вартість ремонту автомобіля Гарківця (20 тис. грн.) та неодержаний дохід за період ремонтування автомобіля, який позивач використовував для здійснення

підприємницької діяльності. Крім того Гарківець зазнав душевних страждань, побачивши як маршрутне таксі трощить його автомобіль, з якого він вийшов за п'ять хвилин до аварії.

Заперечуючи проти позову Кравченко зазначив, що у нього стався серцевий напад і він вийшов з маршрутного таксі до аптеки за нітрогліцерином.

На думку Мережка відповідно до ст. 1187 ЦК України завдану Гарківцю шкоду має відшкодовувати Кравченко та Мосін.

Місцевий суд задовільним позов частково, стягнувши з Мосіна та Кравченка солідарно 20 тис. грн. на користь Гарківця, та відмовивши у задоволенні решти вимог.

Не погодившись із рішенням суду, посилаючись на те, що шкоду повинен відшкодовувати власник транспортного засобу як особа, що здійснює діяльність, яка є джерелом підвищеної небезпеки, Мосін оскаржив рішення суду.

На які питання теми розраховане це завдання? Хто несе відповідальність за шкоду, завдану Гарківцю? Чи підлягають задоволенню вимоги Гарківця? Вирішить справу.

2. Войцеховська звернулася до суду з вимогою до ательє-студії «Гламур» (далі – Ательє) з вимогою про відшкодування завданих їй збитків у розмірі 120 тис. грн та моральної шкоди у розмірі 1 млн. грн.

Позивачка зазначила, що 1 червня вона уклала договір побутового підряду, за яким Ательє зобов'язувалося пошити їй вечерню сукню до 20 червня. Войцеховська планувала вдіти сукню на фінал конкурсу краси 25 червня. Оскільки Ательє вчасно не виконало роботу, позивачка змушена була терміново придбати іншу сукню за 20 тис. грн, в якій вона почувалася скуто та невпевнено. Войцеховська вважає, що саме це позбавило її можливості зайняти перше місце на конкурсі та одержати призовий фонд у розмірі 100 тис грн.

На наступний день після фіналу конкурсу позивачка прочитала у соціальних мережах чисельні негативні та образливі коментарі щодо її виступу та сукні, в яку вона була вдягнена, що завдало їй душевних страждань.

Заперечуючи проти позову, Ательє пояснило, що прострочення виконання роботи відбулося не з його вини, а у зв'язку затримкою на митниці контейнеру з фурнітурою, яка мала використовуватися для оздоблення сукні.

На які питання теми розраховане це завдання? Чи підлягають задоволенню вимоги Войцеховської до Ательє? Вирішить справу.

3. На автомобіль, який належав Приходько та був припаркований на стоянці, впала частина стовбура старого дерева. Автомобілю була завдано значних пошкоджень.

Приходько звернулася до суду з вимогою до комунального підприємства «Зеленбуд» (далі – КП) як балансоутримувача зелених

насаджень про відшкодування майнової шкоди (10 тис. грн) та моральної шкоди (10 тис. грн). В обґрунтування позову Приходько надала висновок автотоварознавчої експертизи, що сума вартості відновлюваного ремонту автомобіля буде становити 10 тис грн. Позивачка зазначила, що позбавлення можливості користуватися своїм автомобілем істотно порушило її звичний уклад життя, заподіяло моральну шкоду, яка виразилась в негативних емоціях та переживаннях.

Заперечуючи проти позову, КП зазначило, що вимоги Приходько були б обґрунтованими якщо би її автомобіль був пошкоджений під час виконання його працівниками робіт з обрізання дерев. Але з позивачкою трапився прикрий нещасний випадок, за якій КП не несе відповідальності.

На які питання теми розраховане це завдання? Вкажіть умови цивільно-правової відповідальності. Вирішить справу.

4. Харківське відділення страхової компанії «Оранта» звернулося до суду з позовом до батьків Сашка (16 років) і Сергія (13 років) про відшкодування збитків. Позивач посилався на те, що внаслідок дій вказаних дітей, які розпалили вогонь у будівельному вагончику і спричинили пожежу, було пошкоджено і знищено майно осіб, які мешкають поруч.

За договорами майнового страхування потерпілим було виплачено у сукупності 40 тис грн. У зв’язку з цим позивач просив стягнути зазначену суму з відповідачів.

Батьки хлопців заперечували свою вину, оскільки під час події вони перебували за містом, а наглянути за Сашком та Сергієм попросили сусіда.

Місцевий суд задовільнив вимоги позивача, стягнувши з батьків Сашка та Сергія на користь позивача зазначену суму солідарно.

На які питання теми розраховане це завдання? Які існують види цивільно-правової відповідальності при множинності осіб? Чи правильне рішення ухвалив суд?

5. Золоторенко придбав телевізор. Через місяць у його квартирі сталася пожежа. За висновками пожежно-технічної експертизи було встановлено, шо осередком пожежі був телевізор.

Товарознавча експертиза підтвердила, що вибух телевізору відбувся через виробничий дефект товару.

Золоторенко звернувся до продавця з вимогою про відшкодування збитків, завданих порушенням умов договору купівлі-продажу щодо якості товару. Продавець, заперечував свою вину, вказавши, що покупець має пред'являти вимоги до його виробника.

Золоторенко звернувся за консультацією до юриста.

На які питання теми розраховане це завдання? Яку консультацію дасть юрист?

6. У вересні Товариство з обмеженою відповідальністю «Садиба» (далі – ТОВ) уклало договір складського зберігання 5 тон насіння соняшника з Товарним складом. Вартість насіння становила 30 тис. грн.

У встановлений договором термін ТОВ звернулося до зберігача з вимогою повернути насіння. Товарний склад повідомив, що не цього зробити, оскільки у грудні був сильний снігопад, дах складського приміщення обвалився, насіння було знищено.

ТОВ вимагало відшкодувати завдані збитки в розмірі 40 тис. грн (30 тис. грн – вартість насіння; 10 тис. грн – дохід, який ТОВ одержало би, реалізувавши насіння). На підтвердження реальності одержання доходу було надано договори з покупцями насіння.

Товарний склад відмовився відшкодувати збитки, пояснюючи, що ним було вжито усіх заходів для забезпечення схоронності насіння, втрата якого сталася внаслідок непереборної сили.

ТОВ звернулося до суду.

На які питання теми розраховане це завдання? Вкажіть умови цивільно-правової відповідальності. Вирішить справу.

Список нормативно-правових актів та літератури

1. Кодекс законів про працю України : Закон УРСР від 10.12.1971 р. № 322-VIII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text.
2. Про благоустрій населених пунктів : Закон України від 06.09.2005 р. № 2807-IV // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15#Text.
3. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань : Закон України від 22.11.1996 р. № 543/96-ВР // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/543/96-%D0%B2%D1%80#Text.
4. Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції : Закон України від 19.05.2011 р. № 3390-VI // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3390-17#Text.
5. Про захист прав споживачів : Закон УРСР від 12.05.1991 р. № 1023-XII в ред. Закону України від 01.12. 2005 р. № 3161-IV // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text.
6. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text.
7. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР в ред. Закону України від 04.10.2001 р. № 2745-III // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради

України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text.

8. Про торгово-промислові палати в Україні : Закон України від 02.12.1997 р. № 671/97-ВР // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80#Text.

9. Положення про медичний огляд кандидатів у водії та водіїв транспортних засобів : затв. Наказом Міністерства охорони України, Міністерства внутрішніх справ України від 31.01.2013 р. № 65/80 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0308-13#Text.

10. Правила дорожнього руху : затв. Постановою КМУ від 10.10.2001 р. № 1306 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text.

11. Правила побутового обслуговування населення: затв. Постановою КМУ від 16.05.1994 р. № 313 в ред. Постанови КМУ від 04.06.1999 р. № 974 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/313-94-%D0%BF#Text.

12. Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки : Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 01.03.2013 р. № 4 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004740-13#Text.

13. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди : постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.03. 1992 р. № 6 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92#Text.

14. Про практику розгляду цивільних справ за позовами про захист прав споживачів : постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.04.1996 р. № 5 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-96#Text.

15. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 р. № 4 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text.

16. Про судову практику в справах про відшкодування шкоди, заподіяної підприємствам, установам, організаціям їх працівниками : постанова Пленуму Верховного Суду України від 29.12.1992 р. № 14 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-92#Text.

17. Баранова Л. Н. Возмещение имущественного вреда : [разд. 2, гл. 3, § 4]. *Харьковская цивилистическая школа: защита субъективных гражданских прав и интересов* : монография. Харків : Право, 2014. С. 253–265.

18. Бурлака І. В. Зобов’язання з відшкодування шкоди, завданої без

вини : монографія. Харків : Право, 2016. 200 с.

19. Відповідальність у приватному праві : монографія / за заг. ред. І. Безклубого.− К. : Грамота, 2014. 416 с.

20. Карнаух Б. П. Вина як умова цивільно-правової відповідальності : монографія. Харків : Право, 2014. 224 с.

21. Карнаух Б. П. Причинний зв'язок у деліктному праві: концепція *novus actus interveniens*. *Підприємництво, господарство і право* : наук.-практ. госп.-прав. журн. 2019. № 9. С. 11–15.

22. Карнаух Б. П. Причинний зв'язок як умова деліктної відповідальності в практиці Європейського суду з прав людини: справи про порушення процедурних гарантій. *Проблеми законності* : зб. наук. пр. / відп. ред. В. Я. Тацій. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2019. Вип. 145. С. 68–79.

23. Карнаух Б. П. Протиправність, шкода і чисті економічні втрати: до постановки проблеми. *Приватне право*. 2013. № 1. С. 267–273.

24. Кацюба К. В., Конюхова М. Форс-мажор як підстава звільнення від цивільно-правової відповідальності. *Підприємництво, господарство і право* : наук.-практ. госп.-прав. журн. 2020. № 1. С. 4–10.

25. Примак, В. Д. Цивільно-правова відповідальність юридичних осіб : монографія. К. : Юрінком Інтер, 2007. 432 с.

26. Проблеми правової відповідальності: монографія / за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, В. І. Борисової. Х. : Право, 2014. 348 с.

27. Спасибо-Фатеева И. В. Возмещение морального вреда : [разд. 2, гл. 3, § 5]. *Харьковская цивилистическая школа: защита субъективных гражданских прав и интересов* : монография. Харків : Право, 2014. С. 265–282.

28. Спасибо-Фатєєва І. В. Контуры гражданско-правовой ответственности: обзорный критический анализ. *Гражданское законодательство. Статьи. Комментарии. Практика* / под ред. А. Г. Диденко. Алматы : Раритет, 2017. Вып. 50. С. 301–320.

29. Спасибо-Фатєєва І.В. Про майнову відповідальність юридичних осіб за зобов'заннями держави . *Право України*. 2019. № 1. С. 204-216.

30. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т. 1 : Загальні положення. Особи / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. – Харків : ЕКУС, 2020. 928 с. (Серія «Коментарі та аналітика»).

Тема **15. Строки та терміни у цивільному праві. Позовна давність**

Питання для обговорення

1. Значення часу для розвитку цивільних правовідносин.
2. Поняття строків і термінів, їх місце в системі юридичних фактів.
3. Види строків і термінів. Присічні (преклюзивні) строки.
4. Обчислення строків.
5. Поняття і призначення позовної давності.

6. Початок перебігу позовної давності.
7. Зупинення і переривання позовної давності.
8. Наслідки спливу позовної давності.
9. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.

Завдання

1. 30 січня 2020 року студентка третього курсу Аліна, успішно склавши сесію в університеті, вирішила зробити собі подарунок і придбала в дорогому бутіку джинси відомого італійського бренду за 8 тис. грн. Однак, на наступний день, вона наміряла свою покупку і збагнула, що джинси їй не личать, за кольором не пасують до жодної пари її взуття, та й узагалі їй подумалося, що минулого дня вона вчинила імпульсивну покупку. Однак був уже пізній вечір і було вже пізно йти в магазин в інший кінець міста. На ранок наступного дня Аліна почувалася зле. 5 лютого з'ясувалося, що в неї запалення легенів і її госпіталізували. Після того, як Аліну виписали з лікарні – 13 лютого – вона згадала про невдатні джинси і пішла до магазину їх повернути. Однак продавчиня відмовила їй, пояснивши, що чотирнадцятиденний строк для повернення речі уже пройшов.

На які питання теми розраховане завдання? Поясніть правила обчислення строків і дайте відповідь, чи може Аліна повернути куплений товар. Чи змінилася б відповідь, якби Аліна прийшла до магазину 15 лютого?

2. ТОВ «Агро-Інвест» (як Постачальник) і ПрАТ «Хліб України» (як Покупець) уклали договір поставки зерна пшениці першого сорту загальною вартістю 2 млн грн. При цьому в договорі містився такий пункт:

«3.4. Поставка здійснюється на умовах EXW (франко-завод): Покупець, за умови своєчасного внесення передплати, зобов'язаний самотужки забрати товар з елеваторів Постачальника у строк до 01 березня 2020 року. У разі, якщо в зазначений строк продукція не буде вивезена Покупцем, дія Договору припиняється і Постачальник має право на продаж товару третім особам».

ПрАТ «Хліб України» своєчасно здійснило передплату за договором, однак, коли 1 березня 2020 року представники ПрАТ прибули до елеваторів, щоб забрати товар, їм повідомили, що зерно вже продане іншій особі. При цьому у ТОВ «Агро-Інвест» пояснили, що в договорі вказувалося «до (!) 1 березня 2020 року», а це означає, що останнім днем, коли слід було забрати товар, було 29 лютого.

На які питання теми розраховане завдання? Оцініть аргументи ТОВ «Агро-Інвест». Поясніть, як слід тлумачити правила обчислення строку, що їх визначили в договорі сторони цієї справи.

3. У січні 2016 року Стрілецький відбув до тривалого відрядження в м. Ганновер (Німеччина). У лютому того ж року в його квартирі сталася крадіжка. Серед викрадених зловмисниками речей була цінна картина Анатолія Криволапа «Кінь. Ніч» вартістю понад 100 тис. доларів. Про

крадіжку Стрілецький дізнався тільки по поверненню в Україну – у червні 2016. Ані злочинців, ані викрадених речей знайдено так і не було, аж доки у квітні 2019 року Срілецький не побачив свою картину в одній із художніх галерей Києва. 1 травня 2013 року Срілецький пред'явив позов до суду, у якому просив про витребування картини. Галерея заперечувала проти позову, посилаючись на сплив позовної давності.

На які питання теми розраховане завдання? Оцініть аргумент Галереї щодо спливу позовної давності. Вирішіть спір. Обговоріть зв'язок позовної давності із кримінальним провадженням у випадку пред'явлення позову до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.

4. 1 лютого 2010 року Полтавська міська рада ухвалила рішення, згідно з яким Іванченку було передано у власність земельну ділянку для індивідуального дачного будівництва. На підставі цього рішення Іванченку було видано державний акт про право власності на зазначену земельну ділянку.

У січні 2013 року прокуратура м. Полтави розпочала перевірку на предмет законності передання Іванову земельної ділянки. Перевірку було завершено у березні 2013 року. За підсумками проведеної прокурорської перевірки було встановлено, що проект відведення земельної ділянки Іванченку для індивідуального дачного будівництва було погоджено та затверджено з порушенням водного, земельного та містобудівного законодавства.

У зв'язку з цим 1 травня 2013 року прокурор звернувся до суду із позовом, у якому просив (1) визнати незаконним та скасувати рішення Полтавської міської ради від 01.02.2010 року про передання у власність Іванченку земельної ділянки; (2) визнати недійсним виданий на ім'я Іванченка державний акт про право власності на земельну ділянку; та (3) витребувати з незаконного володіння Іванченка спірну земельну ділянку і передати її територіальній громаді м. Полтави.

Суд першої інстанції відмовив у відкритті провадження у справі на тій підставі, що прокурор пропустив строк позовної давності. Прокурор оскаржив ухвалу про відмову у відкритті провадження до апеляційного суду. При цьому він навів два аргументи. По-перше, позовна давність у цій справі повинна починатися з дати отримання результатів прокурорської перевірки, адже саме за підсумками цієї перевірки Держава в особі органів прокуратури достеменно дізналася про незаконність набуття Іванченком права власності на ділянку. По-друге, відповідно до п. 4 ст. 268 ЦК України (в редакції чинній на той час) на зазначену вимогу взагалі не поширюється позовна давність.

На які питання теми розраховане завдання? Надайте правову оцінку обставин справи. Оцініть аргументи прокурора. Вирішіть справу.

5. 1 березня 2015 року Сергієнко уклав із ПАТ «КрилатБанк» кредитний договір. За умовами цього договору Сергієнко отримав готівкою

12 тис. грн під 63% річних і зобов'язався повернути отриману суму протягом одного року. Графіком платежів було передбачено, що Сергієнко повинен повертати тіло кредиту в розмірі 1 000 грн і нараховані за відповідний період відсотки в розмірі 630 грн до п'ятого числа кожного місяця, починаючи із квітня 2015 року. У квітні, травні і червні Сергієнко належним чином виконував свої обов'язки, щораз повертаючи усю необхідну суму. Однак після того наступний платіж в розмірі 900 грн надійшов лише 17 листопада 2015 року. Сергієнко здійснив цей платіж через термінал самообслуговування в супермаркеті поблизу свого дому. 10 січня 2019 року ПАТ «КрилатБанк» звернувся до суду із вимогою про стягнення із Сергієнка суми основного боргу з урахуванням інфляції, відсотків за кредитом, 3% річних а також неустойки за неналежне виконання договірних зобов'язань. Загальна сума позову склала понад 80 тис. грн.

Сергієнко звернувся до адвоката і просить пояснити, чи можна в його справі застосувати позовну давність, і якщо так, то чи допоможе це йому зменшити суму, яку він муситиме повернути банку.

На які питання теми розраховане завдання? Надайте консультацію Сергієнку. Поясніть, як правила позовної давності будуть застосовані в даному випадку.

6. У січні 2015 року Столярчук уклав із ПАТ «КрилатБанк» (надалі – Банк) договір про відкриття кредитної лінії і отримав кредитну картку строком дії до січня 2020 року. Договір було укладено в письмовій формі у відділенні Банку. В договорі містилися, серед іншого, такі положення:

«3.2. Використані Позичальником кошти мають бути повернуті разом із нарахованими відсотками не пізніше 20-го числа місяця, наступного за тим, у якому відбулося використання.

5.1. Керування кредитною лінією може здійснюватися Позичальником також через його особистий кабінет в системі онлайн-банкінгу "Крилат24".

7.2. Підписуючи цей Договір, Позичальник підтверджує, що він ознайомлений із Умовами надання споживчих кредитів КрилатБанку і погоджується на них. Умови надання споживчих кредитів КрилатБанку становлять невід'ємну частину цього Договору».

02 лютого 2015 року Столярчук розрахувався кредиткою в онлайн-магазині. Проте зняті з кредитки кошти він так ніколи й не повернув. 01 березня 2020 року Банк звернувся до суду із позовом про стягнення зі Столярчука суми заборгованості разом із нарахованими процентами, інфляційними та неустойкою. У суді Столярчук зауважив на тому, що строк позовної давності уже сплинув. Банк заперечив, указавши, що до Умов надання споживчих кредитів КрилатБанку було внесено зміни у 2017 році, якими було передбачено таке:

«3.3.1. Строк позовної давності за договорами про відкриття кредитної лінії становить 5 років, які відраховуються від дати закінчення дії кредитної картки».

При цьому Банк зазначив, що оповіщення про зміну Умов надання споживчих кредитів КрилатБанку було направлено Столярчуку через систему «Крилат24» і він погодився з новими умовами. Свою згоду він підтвердив, увівши в особистому кабінеті цифровий код, отриманий ним в смс-повідомленні.

На які питання теми розраховане завдання? Поясніть правила щодо зміни тривалості позовної давності. Вирішіть спір.

7. 1 березня 2014 року, зареєстроване в Харкові, ПрАТ «ДоброБуд» (надалі – Покупець) і, зареєстроване в Луганську, ТОВ «Металікс» (надалі – Постачальник) уклали договір поставки металоконструкцій загальною вартістю 5 млн грн. Строк оплати товару в договорі зазначений не був. 10 березня 2014 року ТОВ «Металікс» поставило товар, що засвідчено складеним сторонами Актом приймання-передачі. 01 квітня 2014 року Постачальник направив Покупцеві лист із вимогою про сплату за поставлений товар. Однак ані відповіді, ані оплати від Покупця не надходило. У січні 2017 року Постачальник змінив місцезнаходження (про що внесено відомості до Єдиного державного реєстру) і переніс виробництво до Харкова. 01 лютого 2017 року Постачальник повторно направив листа із вимогою сплатити заборгованість за договором поставки і звернувся за допомогою до колекторської компанії. Зрештою, завдяки зусиллям колекторів, 01 травня 2017 року Покупець сплатив 2,5 млн грн. 01 липня 2017 року Постачальник звернувся до суду із вимогою про стягнення решти заборгованості разом зі штрафними санкціями.

Суд першої інстанції відмовив у відкритті провадження у справі з огляду на пропуск позивачем строку позовної давності.

На які питання теми розраховане завдання? Визначте, коли почався строк позовної давності у цій справі. Надайте оцінку висновкові суду першої інстанції. Порадьте ТОВ «Металікс», які аргументи можна навести в апеляційній скарзі на ухвалу суду першої інстанції.

8. Кошовий тривалий час обіймав посаду прокурора Харківської області, а в 2019 році брав участь у виборах до Верховної Ради України. У січні 2019 року портал місцевих новин «Kharkiv-Now» оприлюднив на своєму сайті звукозапис телефонної розмови, де пан Кошовий начебто обговорює деталі передання йому хабаря для закриття кримінальної справи. Цю ж телефонну розмову було опубліковано в YouTube.

Кошовий наполягав на тому, що насправді така розмова не мала місця, а звукозапис був сфальсифікований з метою дискредитувати його як кандидата на виборах у народні депутати. 01 березня 2020 року він звернувся до суду із позовом, у якому вимагав визнати недостовірною поширену про нього інформацію і зобов’язати відповідачів – портал «Kharkiv-Now» і YouTube – опублікувати її спростування. Відповідачі заперечували проти позову, посилаючись на сплив позовної давності.

На які питання теми розраховане завдання? Як співвідносяться положення п. 1 ч. 1 ст. 268 і п. 2 ч. 2 ст. 258 ЦК України? Яке рішення має ухвалити суд?

Список нормативно-правових актів і літератури

1. Про захист прав споживачів: Закон УРСР від 12.05.1991 р. № 1023-XII в ред. Закону України від 01.12.2005 р. № 3161-IV // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text.
2. Про реалізацію окремих положень Закону України «Про захист прав споживачів» : постанова КМУ від 19.03.1994 р. № 172 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/172-94-%D0%BF#Text.
3. Про деякі питання практики застосування позовної давності у вирішенні господарських спорів : постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 р. № 10 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010600-13.
4. Про практику розгляду цивільних справ за позовами про захист прав споживачів : постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.04.1996 р. № 5 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-96.
5. Узагальнення судової практики застосування строків позовної давності за 2015-2017 роки. // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://hra.court.gov.ua/sud2090/inf_court/generalization/uzag17c4.
6. Гуйван П. Д. Закінчення перебігу та припинення позовної давності: принципова відмінність. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 1. С. 121-125.
7. Гуйван П. Д. Порівняльні характеристики окремих строків і позовної давності. *Підприємництво, госп-во і право* : наук.-практ. госп.-прав. журн. 2015. № 6. С. 20-24.
8. Карнаух Б. П. Позовна давність у практиці Європейського суду з прав людини. *Проблеми законності* : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2016. Вип. 134. С. 24-36.
9. Крат В. І. Застосування позовної давності до вимог про визнання недійсними рішень загальних зборів: аналіз судової практики. *Теорія і практика правознавства* : електрон. наук. фах. вид. Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого . 2016. № 2 (10). - С. 1-7.
10. Крат В. І. Застосування позовної давності у сфері недійсності правочинів: аналіз судової практики. *Проблеми законності* : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2016. Вип. 134. С. 15-23.

11. Крат В. І. Правові наслідки недодержання вимог щодо форми договору про збільшення позовної давності: окремі аспекти. *Актуальні проблеми приватного права: договір як правова форма регулювання приватних відносин* : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 95-й річниці з дня народж. В. П. Маслова, Харків, 17 лют. 2017 р. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Нац. акад. прав. наук України, Харків. обл. осередок всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України». Харків : Право, 2017. С. 122-124.

12. Майструк В. Прокурорський відлік. *Український юрист*. 2019. № 5. С. 42-45.

13. Романюк В. А. Позовна давність у цивільному праві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Хмельницький, 2018. 20 с.

14. Морозов, Є. Правила переривання перебігу позовної давності у кредитних спорах. *Юридичний вісник України*. 2017. № 50(15-21 грудня). С. 11.

15. Печеный О. П. Исковая давность в механизме защиты субъективных гражданских прав и интересов : [разд. 2, гл. 1, § 9]. *Харьковская цивилистическая школа: защита субъективных гражданских прав и интересов* : монография / под заг. ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Х. : Право, 2014. С. 129-143 .

16. Позовна давність : коментар судової практики / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : Цивілістична платформа, 2017. 148 с.

17. Харченко Г. Проблеми позовної давності під час витребування земельних ділянок за позовами в інтересах держави. *Підприємництво, госп-во і право* : наук.-практ. госп.-прав. журн. 2018. № 12. С. 90-95.

Тема **16. Загальна характеристика речового права та права власності**

Питання для обговорення

1. Загальна характеристика речового права.
2. Види речових прав.
3.Поняття права власності в об’єктивному і суб’єктивному значенні.
4. Зміст, здійснення та обмеження права власності.
5. Непорушність права власності.
6. Тягар утримання майна.
7. Ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження майна.
8. Публічна і приватна власність.
9. Суб’єкти права власності. Право власності Українського народу.
10. Об’єкти права власності.

Завдання

1. Левченко звернувся до Департаменту підприємництва та споживчого ринку м. Харкова зі скаргою на кафе «Фіалка», розташованого поряд з будинком, в якому проживає у квартирі, що належить йому на праві приватної власності. Він зазначив, що діяльність кафе порушує спокій його та інших мешканців будинку: гучна музика, що звучить до двох годин ночі, позбавляє можливості нормального відпочинку. Департамент підприємництва та споживчого ринку попередив кафе «Фіалка», що в разі продовження ним неправомірних дій йому буде заборонено здійснювати свою діяльність. Кафе «Фіалка» вважає свої права порушеними, оскільки воно як власник може на свій розсуд використовувати майно для здійснення підприємницької діяльності.

На які питання теми розраховане завдання? Проаналізуйте доводи сторін. Чи змінилося б рішення у разі, якщо Левченко проживав би у квартирі, що перебуває у комунальній власності за договором найму житла?

2. Ігнатов приватизував квартиру у багатоповерховому будинку. У зв'язку з виїздом у відрядження за кордон, строком на три роки, він вирішив укласти договір оренди, за яким передав у користування свою квартиру комерційній організації під офіс. Виконком міської ради, вважаючи, що Ігнатов порушує чинне законодавство України та інтереси територіальної громади звернувся з позовом до суду про визнання договору недійсним.

Під час розгляду справи, Ігнатов заявив, що він є власником квартири і згідно із Цивільним кодексом України має право розпоряджатися майном на власний розсуд.

На які питання теми розраховане завдання? Як слід вирішити справу? Чи змінилося б рішення, якби було встановлено, що Ігнатов передав квартиру не для розміщення крамниці? Чи для проживання сім`ї своїх знайомих?

3. В українське посольство у Лондоні звернувся громадянин Великобританії Попко. Він заявив, що до революції його батькові на території України належав двоповерховий будинок в центрі міста, який був націоналізований під час Жовтневої революції 1917 року. Батько Попко до кримінальної відповідальності не притягувався, йому вдалося виїхати за кордон, до Англії, де згодом і народився сам Попко. При цьому, батьки мали великі статки, що належали їх родині, на праві власності, а саме художні картини та скульптури відомих митців, які, як стало відомо Попко, знаходяться у місцевому музеї міста. Крім того, після революції батько заховав на території будинку чугуний сейф із золотими монетами та іншими коштовностями, помістивши їх у скриньку, стійку до корозії. Батько помер. Попко надав документи, які підтверджують, що двоповерховий будинок дійсно належав сім'ї Попко.

Як єдиний спадкоємець Попко вимагає повернення будинку та предметів мистецтва у власність його сім'ї або виплати йому відповідної

компенсації. Крім того, він заявив, що готовий вказати місце знаходження сейфу за умови передачі йому половини від вартості скарбу.

На які питання теми розраховане завдання? Чи підлягають вимоги задоволенню?

4. В результаті проведення оперативно-розшукових дій співробітниками поліції у громадянина Грушевського був вилучений легковий автомобіль марки «BMW». В результаті проведення службової перевірки, встановлено, що довіреність на управління транспортним засобом Грушевському була видана паном Завальним, який не є власником автомобілю, через відсутність будь-яких реєстраційних даних в органах ДАІ. Місце перебування пана Завального та його особу слідству встановити не вдалось. До того ж номера двигуна і шасі автомобіля виявились зміненими і ймовірно належали іншим транспортним засобам.

Постановою слідчих органів автомобіль марки «BMW» визнаний безхазяйним, після чого переданий для реалізації у комісійний магазин, де його придбав співробітник МВС.

На які питання теми розраховане завдання? Надайте правову оцінку доводам сторін?Чи можна віднести вилучений автомобіль до безхазяйного майна, і якщо можна, то з яких підстав і до якого виду вказаного майна? Чи можна визнати автомобіль безхазяйним згідно постанови слідчих органів?

5. Яківчук звернувся до власників квартир у під'їзді житлового будинку, де він проживав, та виконавчого комітету з позовом про усунення перешкод у користуванні квартирою, яка належить йому на праві власності, вказуючи, що він має намір використовувати власне житло для здійснення підприємницької діяльності та з метою перепланування вказаної квартири під магазин й отримав дозвіл органів державного пожежного нагляду та санітарно-епідеміологічної служби. Яківчук вказав, що управління з питань містобудування та архітектури виконавчого комітету аналогічний дозвіл не надає без погодження питання перепланування з власниками суміжних квартир.

Рішенням районного суду визнано незаконною відмову сусідів у наданні згоди на перепланування квартири Яківчука, оскільки це порушує право власника на вільне користування й розпорядження своїм майном, а відповідачі не мотивували свою незгоду. Перепланування ж не загрожує цілісності житлового будинку та відповідає державним будівельним нормам.

Відповідачі оскаржили рішення суду й зазначили, що вони не повинні наводити аргументи своєї незгоди.

На які питання теми розраховане завдання? Чи є законним рішення районного суду?

6. Художник Марков, перебуваючи в гостях у свого друга, художника Карпова, написав картину, на якій зображений літній пейзаж. Для написання картини він використав його полотно та фарби. Карпов давно мріяв мати у

своїй колекції картину відомого пейзажиста Маркова, тому вважає, що пейзаж автоматично став його власністю через те, що був намальований у його будинку, на полотні та фарбами, що належать йому на праві власності. При цьому, саму роботу Маркова з написання картини Карпов готовий оплатити.

Марков з цим не погодився та, у свою чергу, висловив готовність оплатити Карпову вартість фарб та полотна. Використання яких, Марков пояснив тим, що перебуваючи в гостях у свого друга, він не розраховував малювати, але через особливий творчій настрій скористався нагодою та написав картину.

Оскільки Марков та Карпов домовитися між собою не змогли, художники звернулися за консультацією до юриста.

На які питання теми розраховане завдання? Яке роз'яснення слід надати?

7. Прудкін та Бурко домовилися укласти договір купівл-продажу двоповерхового будинку, що належав Бурко на праві приватної власності за 200 тисяч гривень. 5 липня 2020 р. Прудкін та Бурко уклали договір купівлі-продажу будинку у нотаріальній конторі, де Прудкін передав Бурко 100 тис. грн., а решту, за застереженням, зафіксованим у нотаріально посвідченому договорі, Прудкін обіцяв передати 10 липня 2020 р., у день переїзду в будинок для проживання.

8 липня у місці розташування будинку стався вибух газу у газомережі, як наслідок, будинок повністю згорів. Наступного дня Прудкін звернувся до Бурко з вимогою про витребування 100 тис. грн. В свою чергу Бурко заявив зустрічну вимогу до Прудкіна, вважаючи, що власником будинку став останній.

На які питання теми розраховане завдання? Що слід розуміти під передачею набувачеві? На кого покладається ризик випадкової загибелі та пошкодження речі?

Список нормативно-правових актів і літератури

1. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV в ред. Закону України від 11.02.2010 р. №1878-VI // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1952-15.

2. Про житлово-комунальні послуги : Закон України від 24.06.2004 р. № 1875-IV // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1875-15.

3. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24.02.1994 р. № 4004-XII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4004-12.

4. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку : Закон

України від 29.11.2001 р. № 2866-III // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2866-14.

5. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану : Закон України від 17.05.2012 р. № 4765-VI // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4765-17.

6. Про практику застосування судами статті 376 Цивільного кодексу України (про правовий режим самочинного будівництва) : постанова Пленуму Вищ. спеціалізов. суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30.03.2012 р. № 6 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0006740-12.

7. Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності : постанова Пленуму Верхов. Суду України від 22.12.1995 р. № 20 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0020700-95.

8. Баранова Л. Самочинне будівництво: правові проблеми та шляхи їх вирішення. Частина 1. Правові підстави визнання будівництва самочинним / Л. Баранова, Г. Михайлов, М. Шульга. *Юрид. радник*. 2007. № 4 (18). С. 56-63.

9. Борисова В. І. Правові проблеми комунальної власності : моногр. / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, В. М. Ігнатенко та ін.; за заг. ред. В. І. Борисової. Х. : Вид. ФО-П Вапнярчук Н. М., 2007. 144 с.

10. Галянтич М. К. Житло як об’єкт правовідносин. К. : НДІ приват. права і підприємництва АПрН України, 2006. 56 с.

11. Жилінкова І. Проблеми переходу прав на земельну ділянку при переході права на будівлю (будинок, споруду) / І. Жилінкова, М. Шульга. *Юрид. радник*. 2005. № 2. С. 37-42.

12. Здійснення та судовий захист суб’єктивних житлових прав : моногр. / за заг. ред. В. В. Луця; Науково-дослід. ін-т приват. права і підприємництва АПрН України. К.-Тернопіль : Підруч. і посіб., 2009. 496 с.

13. Печений О. Майнові комплекси в системі об’єктів нерухомого майна. *Укр. комерц. право*. 2009. № 9. С. 27-36.

14. Розгон О. В. Межі та обмеження права власності : Монографія. Х. : 2006. 188 с.

15. Спасибо І. А. Набуття права власності у цивільному праві України : дис. … канд. юрид. наук. К., 2010. 187 с.

16. Спасибо-Фатєєва І. В. Поняття майна, майнових та корпоративних прав як об’єктів права власності. *Вісник комерційного права*. 2004. № 5. С. 9–18.

17. Спасибо-Фатєєва І. В. Речові права за Цивільним та Господарським кодексом України. *Право України*. 2015. № 4. С. 60–68.

18. Харьковская цивилистическая школа: право собственности : монографія / под ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Харьков : Право, 2012. 424 с.

19. Цивільний кодекс України : наук.-практ. комент. (пояснення,

тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців) : у 12 т. / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : Страйд, 2011. Т. 5 : Право власності та інші речові права. 454 с.

Т е м а **17. Набуття та припинення права власності**

Питання для обговорення

1. Підстави набуття права власності: первісні та похідні, загальні та спеціальні.
2. Момент набуття права власності. Момент набуття права власності за договором.
3. Підстави припинення права власності.
4. Момент припинення права власності.
5. Підстави та порядок примусового припинення права власності.

Завдання

1. Петренко уклав з ПАТ «Перша будівельна компанія» договір пайової участі в будівництві багатоквартирного житлового будинку. За зазначеним договором Петренко передав ПАТ 2 млн. грн., а ПАТ зобов'язалося збудувати до 1 січня 2020 року житловий будинок згідно затвердженої проектної документації та передати Петренку квартиру № 47 площею 75 кв.м. на шостому поверсі.

У грудні 2019 року будівництво було завершено і в січні 2020 року Петренко звернувся до ПАТ з вимогою передати йому документи на квартиру та ключі. Співробітники ПАТ заявили, що наразі це неможливо через те, що будинок ще не прийнятий до експлуатації.

Петренко звернувся до суду з вимогою визнати за ним право власності на квартиру № 47 площею 75 кв.м. в зазначеному будинку.

На які питання теми розраховане завдання? Яке рішення має прийняти суд? З якоко моменту Петренко стане власником спірної квартири? Яке правове значення має прийняття до експлуатації новоствореного нерухомого майна?

2. Бережницький звернувся до суду з позовом до Пасько, третя особа – Департамент реєстрації Харківської міської ради про визнання права власності на нерухоме майно та реєстрацію права власності. Бережницький посилається на те, що за час користування квартирою, наданою йому Пасько за договором оренди, він за погодженням відповідача переробив її, створивши нову річ: збільшив розмір житлової площі, провів нові комунікації, встановив нове обладнання. Позивач просив визнати за ним

право власності на новостворене майно, яке складається з квартири, підвалу та господарського блоку та зобов'язати Департамент реєстрації Харківської міської ради зареєструвати за ним право власності на зазначене майно. При цьому за технічним паспортом квартири її вартість на момент укладання договору оренди складала 178 тис. грн., а за висновком суб'єкта оціночної діяльності поточна вартість оновленої квартири складає 1 млн. 500 тис. грн. Суд задовольнив вимогу Бережницького, визнав за ним право власності на квартиру, зобов'язав Департамент реєстрації Харківської міської ради зареєструвати за Бережницьким право власності на квартиру та зобов'язав Бережницького виплатити Пасько компенсацію в розмірі 178 тис. грн. Пасько не погодився з рішенням суду та подав апеляційну скаргу.

На які питання теми розраховане завдання? Яке рішення винесе апеляційний суд? Як врегульовано набуття права власності на перероблену річ?

3. 13 січня 2009 року Борисенко придбав у Чумака за договором купівлі-продажу будинок у м. Харкові. Договір був посвідчений та зареєстрований приватним нотаріусом. Борисенко збирався подати заяву про реєстрацію права власності на будинок, але за браком часу відкладав звернення до реєстратора та згодом забув про це. У березні 2020 року з даху будинку впала черепиця та завдала тілесних ушкоджень Литвину. Адвокат Литвина, скориставшись сайтом Міністерства юстиції України, з'ясував, що у Єдиному державному реєстрі речових прав на нерухоме майно власником будинку зазначений Чумак. Литвин звернувся до суду з вимогою стягнути з Чумака та Борисенка солідарно 10 тис. грн. на відшкодування шкоди, завданої здоров'ю.

На які питання теми розраховане завдання? Яке рішення має винести суд? З якого моменту виникає у набувача за договором право власності на нерухоме майно? Яке значення має державна реєстрація права власності? Чи змінилось би рішення, якщо Борисенко все ж вчинив необхідні дії для реєстрації права власності на будинок?

4. Іванів придбав у Петріва садибу - житловий будинок площею 67 кв.м., розташований на земельній ділянці, зруйнував його і побудував без дозволу та належної технічної документації на тій самій ділянці новий двоповерховий будинок площею 120 кв.м. Через декілька років Іванів помер, і спадкоємці звернулися до нотаріуса для оформлення права на спадщину. Нотаріус відмовив їм в цьому, посилаючись на те, що згідно витягу з Єдиного державного реєстру речових прав на нерухоме майно власником будинку площею 67 кв.м. за вказаною адресою є Петрів, а не Іванів. Спадкоємці звернулися до адвоката.

На яке питання теми розраховане завдання? Які підстави та порядок набуття та припинення права власності на нерухоме майно? Дайте пораду спадкоємцям, які існують шляхи вирішення зазначеної ситуації.

5. Сидорів під час прогулянки в лісі знайшов автомобіль Fiat з державними номерними знаками Літовської республіки. Автомобіль був іржавий та не на ходу. Сидорів відбуксував автомобіль до своєї садиби, пофарбував та використував його у дизайнерському оформленні клумби. Згодом про це дізнався сільській голова. Голова, вважаючи автомобіль безхазяйною річчю, видав розпорядження про взяття його на облік. Зі спливом року сільський голова подав позов до Сидоріва з вимогою визнати право власності на автомобіль як безхазяйну річ за територіальною громадою. Сидорів проти позову заперечував, зазначаючи, що, знайшовши автомобіль, він розмістив на дошці оголошень села оголошення про знахідку із зазначенням свого телефону та адреси, а оскільки протягом шести місяців ніхто за автомобілем не з'явився, він став його власником.

На які питання теми розраховане завдання? Яке рішення суду варто очікувати? Які підстави та порядок набуття права власності на безхазяйну річ та на знахідку? Які вбачаються помилки у діях сільського голови? Чи правомірна позиція Сидоріва? Чи він став власником автомобіля?

6. Цвіркун через пожежу втратив свій будинок. Не маючи даху над головою, він вирішив оселитися в пустому будинку, що належав його сусідці, яка вже тривалий час перебувала в лікарні. Згодом сусідка померла, не залишивши спадкоємців. Цвіркун не приховувався від селян, відкрито володів будинком, робив поточний ремонт, витрачав кошти на опалення та освітлення будинку. Через дванадцять років через необхідність узгодження проекту перебудови будинку, Цвіркун вирішив оформити своє право власності та звернувся до суду з вимогою визнати його власником будинку за набувальною давністю.

На які питання теми розраховане завдання? Яким має бути рішення суду? Які умови та порядок виникнення права власності за набувальною давністю?

7. Пивоваріву на праві власності належав мікроавтобус. У березні 2020 року в Харківській області був оголошений режим надзвичайної ситуації через епідемію коронавірусу. Співробітники Національної поліції вилучили в нього мікроавтобус для перевезення хворих. Влітку цього ж року йому була перерахована вартість мікроавтобуса на його рахунок у банку. У вересні Пивоварів переконався на власні очі, що його мікроавтобус використовувався районною держадміністрацією, і звернувся до неї з вимогою про його повернення. Держадміністрація відмовила йому в цьому, пояснивши, що мікроавтобус було реквізовано, і Пивоварів тепер не є його власником. Тоді останній звернувся до суду з позовом про повернення йому мікроавтобуса, а також відшкодування збитків із урахуванням раніше перерахованої на його рахунок суми як відшкодування. На думку Пивоваріва, мікроавтобус є його власністю, оскільки ніяких встановлених для реквізиції дій райдержадміністрація не провадила.

На які питання теми розраховане завдання? Яке рішення суду варто

очікувати? Чи змінеться рішення, якщо на момент вилучення мікроавтобусу був введений режим надзвичайного стану?

Список нормативно-правових актів і літератури

1. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV в ред. Закону України від 11.02.2010 р. №1878-VI // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1952-15.
2. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану : Закон України від 17.05.2012 р. № 4765-VI // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4765-17.
3. Інструкція про порядок проведення технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна : затв. наказом Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України від 24.05.2001 р. № 127 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0582-01#Text.
4. Порядок ведення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно : затв. постановою КМУ від 26.10.2011 р. № 1141 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1141-2011-%D0%BF#Text.
5. Порядок державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : затв. постановою КМУ від 25.12.2015 р. № 1127 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2015-%D0%BF#Text.
6. Правила утримання жилих будинків та прибудинкових територій : затв. наказом Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства від 17.05.2005 р. № 76 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0927-05#Text.
7. Тимчасовий порядок державної реєстрації правочинів : затв. постановою КМУ від 26.05.2004 р. № 671 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2004-%D0%BF#Text.
8. Про практику застосування судами статті 376 Цивільного кодексу України (про правовий режим самочинного будівництва) : постанова Пленуму Вищ. спеціалізов. суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30.03.2012 р. № 6 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0006740-12.
9. Крат В. І. Правовий режим самочинного будівництва крізь призму нотаріального посвідчення. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2010. № 6 (54). С. 70-74.
10. Спасибо І. А. Набуття права власності у цивільному праві України :

дис. … канд. юрид. наук. К., 2010. 187 с.

11. Спасибо-Фатєєва І. В. Поняття майна, майнових та корпоративних прав як об'єктів права власності. *Вісник комерційного права*. 2004. № 5. С. 9–18.

12. Спасибо-Фатєєва І. В. Речові права за Цивільним та Господарським кодексом України. *Право України*. 2015. № 4. С. 60–68.

13. Харьковская цивилистическая школа: право собственности : монографія / под ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Харьков : Право, 2012. 424 с.

14. Цивільний кодекс України : наук.-практ. комент. (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців) : у 12 т. / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : Страйд, 2011. Т. 5 : Право власності та інші речові права. 454 с.

Т е м а **18. Право спільної власності**

Питання для обговорення

1. Поняття та ознаки спільної власності.
2. Види спільної власності та критерій їх розмежування.
3. Суб'єкти права спільної власності.
4. Правила визначення часток у праві спільної часткової власності.
5. Переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності (суб'єкти, порядок здійснення, правові наслідки порушення).
6. Підстави та механізм припинення спільної часткової власності.
7. Випадки виникнення спільної сумісної власності.
8. Особливості припинення спільної сумісної власності.

Завдання

1. Після розлучення подружжя Сидорових уклали договір про розподіл майна, набутого під час шлюбу. Зокрема, за договором, право власності на квартиру у центрі міста Харкова вартістю у 1 млн. грн. було визнано за кожним з подружжя в рівних частках. Через п'ять років після укладення договору Сидорова, якій терміново були потрібні гроші, запропонувала своєму колишньому чоловіку продати квартиру, адже розпорядження спільним майном здійснюється за згодою всіх співвласників. Сидоров відмовився, але висловив бажання придбати у колишньої дружини її частку у праві власності на квартиру за 250 тис. грн. Сидорова заперечувала, посилаючись на те, що фактично половина квартири коштує 500 тис. грн. Проте, колишній чоловік заявив, що більше ніж запропонував він їй ніхто не заплатить, а судовий захист буде ускладнено пропуском строку позовної давності. Сидорова звернулася до юриста за консультацією з приводу захисту своїх прав та інтересів.

На які питання теми розраховане завдання? Визначте порядок здійснення спільної часткової власності. Визначте підстави припинення права спільної сумісної та спільної часткової власності. Яку консультацію має надати юрист у ситуації, що склалася?

2. Після смерті батька Костів Андрій та Костіва Олена отримали у спадок, як спадкоємці першої черги, двокімнатну квартиру у багатоквартирному будинку вартістю у 500 тис. грн. У зв'язку з невиконанням Оленою раніше укладеного договору позики на 200 тис. грн. її кредитор (позикодавець) Яценко звернувся до суду з позовом про переведення на нього прав та обов'язків співвласника у праві власності на квартиру. В суді Костіва Олена проти позову заперечувала, посилаючись на те, що в неї немає іншого житла окрім частини квартири, право власності на яку є предметом спору, а також на те, що вартість її частки перевищує суму боргу за договором позики. Костів Андрій, як третя особа, також висловив заперечення проти позову посилаючись на те, що Яценко спочатку мав заявити вимогу про виділ частки із спільного майна в натурі для звернення стягнення на неї, і тільки у разі неможливості виділу частки, заявити вимогу про переведення на нього прав та обов'язків співвласника.

На які питання теми розраховане завдання? Оцініть доводи сторін. Яке рішення має прийняти суд? Чи зміниться рішення, якщо в судовому процесі буде встановлено, що Костівій О. на праві приватної власності, також належить однокімнатна квартира у м. Мерефа Харківської області?

3. Чижов, який є власником квартири у багатоквартирному будинку, що був зведений житлово-будівельним кооперативом «Олексіївський», звернувся до голови кооперативу зі скаргою на те, що через пошкодження покрівлі будинку його квартиру, як таку, що знаходиться на останньому поверсі будинку, заливає під час дощів. Після того, як голова кооперативу оглянула квартиру Чижова та інші квартири у під'їзді з'ясувалось, що дійсно через пошкодження покрівлі вода потрапляє в середину будинку до горища, а звідти до квартири Чижова. Враховуючи те, що інші квартири у під'їзді через вади покрівлі не зазнають затоплення, голова кооперативу порадила Чижову самостійно усунути пошкодження покрівлі за власний рахунок. Чижов заперечував, адже вважає, що подібні роботи зобов'язаний проводити кооператив за рахунок коштів квартирної плати. Чижов звернувся за консультацією до юриста.

На які питання теми розраховане завдання? Визначте порядок здійснення спільної сумісної власності. Яким чином має утримуватися майно, що є спільної сумісною власністю? Яку консультацію має надати юрист у ситуації, що склалася?

4. Перебуваючи у шлюбі, подружжя Сімакових (чоловік Костянтин – єгер мисливського господарства, дружина Світлана – скрипалька

симфонічного оркестру) набули, серед іншого, таке майно: а) квартира, що була приватизована Світлано у 2013 році; б) земельна ділянка, що була приватизована Костянтином у 2011 році; в) автомобіль, право власності на який зареєстровано на Сімакову; г) житловий будинок, право власності на який зареєстровано на Сімакова; д) гараж, який подружжя отримало у спадщину за заповітом; е) мисливська рушниця, що зареєстрована на чоловіка; є) п'ять скрипок зі смичками; ж) чотири однакових діамантових кольє; з) кошти у сумі 20 тис. грн., що були виплачені Сімаковій як страхова виплата у зв'язку із пошкодженням автомобіля через стихійне лихо.

На які питання теми розраховане завдання? Визначте особисте та спільне (сумісне/часткове) майно подружжя.

5. Глобіну та Коваленко на праві спільної часткової власності належало нежитлове приміщення площею 1200 квадратних метрів. Маючи намір продати свою частку у праві спільної часткової власності Глобін написав Коваленку, який перебував за кордоном, електронного листа, у якому зазначив ціну частки та інші умови, на яких він її продає. По спливу місяця, не отримавши ніякої відповіді від Коваленка, Глобін продав свою частку Муровій. Через два роки після описаних подій Коваленко повернувся до України та подав позов про визнання договору купівлі-продажу частки у спільній частковій власності недійсним у зв'язку з порушенням його переважного права.

На які питання теми розраховане завдання? Як захищається переважне право співвласника у разі його порушення? Яке рішення має прийняти суд? Чи зміниться рішення, якщо Глобін здійснить відчуження своєї частки у праві спільної часткової власності на користь Мурової за договором міни?

Список нормативно-правових актів і літератури

1. Житловий кодекс Української РСР : Закон УРСР від 30.06.1983 р. № 5464–X // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text.
2. Про акціонерні товариства : Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text.
3. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text.
4. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку : Закон України від 29.11.2001 № 2866-III // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-14.
5. Про особисте селянське господарство : Закон України від 15.05.2003 р. № 742-IV // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text.

6. Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку : Закон України від 14.05.2015 № 417-VIII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-19#n26.

7. Про приватизацію державного житлового фонду : Закон України від 16.06.1992 р. № 2482-XII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2482-12#Text.

8. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : затв. наказом М-ва юстиції України 22.02.2012 р. № 296/5 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text.

9. Правила утримання жилих будинків та прибудинко-вих територій : затв. наказом Держ. комітету з питань житло-во-комунального господарства від 17.05.2005 р. № 76 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0927-05#Text.

10. Щодо передачі в статутний капітал товариства з обмеженою відповідальністю майна, що знаходиться в спільній сумісній власності : лист М-ва юстиції України від 28.07.2010 р. № 594-0-2-10-19 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0594323-10#Text.

11. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя : постанова Пленуму Верхов. Суду України від 21.12.2007 р. № 11 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07#Text.

12. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними : постанова Пленуму Верхов. Суду України від 06.11.2009 р. № 9 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09#Text.

13. Про судову практику у справах про спадкування : постанова Пленуму Верхов. Суду України від 30.05.2008 р. № 7 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text.

14. Гриняк А. Б. Спільна сумісна власність фізичних осіб: окремі питання виникнення та припинення. *Приватне право і підприємництво*. 2009. Вип. 8. К. : НДІ приват. права і підприємництва АПН України, 2009. С. 29-32.

15. Захист права власності. Правові позиції Верховного Суду : коментарі науковців / за заг. редакцією І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2020. 496 с. (Серія: «Проблеми судової практики»)

16. Крат В. І. Окремі проблеми при відчуженні частки у праві спільної часткової власності. *Нотаріат для вас*. 2011. № 11 (145). С. 36-38.

17. Крат В. І. Переважне право купівлі частки в спільній частковій власності. *Нотаріат для вас*. 2010. № 12 (134). С. 32-38; № 1-2 (135-136). С. 62-70.

18. Крат В. І. Припинення права на частку в спільному майні. *Нотаріат для вас*. 2011. № 3 (137). С. 33-39.

19. Малютина І. П. Загальні засади поділу спільного сумісного майна подружжя. *Юрид. наука* : наук. юрид. журн. 2012. № 5. С. 52-58.

20. Печений О. П. Науково-правовий висновок щодо відчуження майна подружжя, що перебуває у спільній сумісній власності. *Мала енциклопедія нотаріуса* : наук.-практ. журн. Асоціації приват. нотаріусів Харк. обл. 2011. № 5. С. 154-156.

21. Речове право : підручник / Р. А. Майданик. К.: Алерта, 2019. 1102с.

22. Романович С. М. Розвиток правового регулювання відносин спільної часткової власноті фізичних осіб в Україні. *Приват. право і підприємництво*. 2009. Вип. 8. К. : НДІ приват. права і підприємництва АПН України, 2009. С. 64-67.

23. Рябоконь Є. Інститут права спільної сумісної власності за цивільним законодавством України: поняття та особливості правового регулювання. *Нотаріат для вас*. 2010. 1 (№ 1-2). С. 40-49.

24. Спасибо-Фатєєва І. В. Право спільної власності подружжя на частку в статутному капіталі господарського товариства: «за» і «проти». *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2008. № 6. С. 31-38.

25. Харьковская цивилистическая школа: право собственности : монография / под ред. И. В.Спасибо-Фатеевой. – Харьков : Право, 2012. 424 с.

26. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар Т.5 : Право власності та інші речові права / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Х. : ФО-П Лисяк Л.С., 2011. 624 с.

Тема **19. Захист права власності**

Питання для обговорення

1. Поняття та засади захисту права власності.
2. Види позовів про захист права власності.
3. Віндикаційний позов.
4. Порядок розрахунків при витребуванні майна із чужого незаконного володіння.
5. Негаторний позов.

Завдання

1. У Мазоленко було викрадене зимове пальто з рідкісного хутра, яке вона купила за кордоном. Через деякий час Мазоленко побачила своє пальто на сусідці Білик і подала позов про його витребування.

Білик проти позову заперечувала: по-перше, вона купила пальто у комісійній крамниці і є добросовісним та відплатним набувачем; по-друге,

після купівлі пальто вона звернулася до ательє «Зима», де його перешили за її розміром та змінили фасон рукава.

На які питання теми розраховане завдання? Які умови пред'явлення віндикаційного позову? Як слід вирішити цю справу?

2. У Фірсової було викрадено корову. Через деякий час з'ясувалося, що її купила Назарова, яка мешкає у сусідньому селі. Фірсова подала позов про витребування корови. Під час розгляду справи в суді виявилося, що Назарова дійсно купила корову, яка належала Фірсовій, у невідомого чоловіка, але через деякий час корова захворіла, і Назарова змушена була її забити. Додавши до суми, одержаної від реалізації м'яса, ще 90 грн., Назарова придбала іншу корову.

На які питання теми розраховане завдання? Які умови пред'явлення віндикаційного позову? Як слід вирішити цю справу?

3. Величко загубила коштовне намисто, виготовлене для неї за спеціальними ескізами фірмою «Діамант». Через певний час вона випадково помітила намисто на своїй знайомій Тобчій. Остання розповіла, що придбала прикрасу у знайомого ювеліра Колосова, який, в свою чергу, купив його на стихійному ринку. Величко звернулася з позовом до суду про витребування намиста у Тобчій.

На які питання теми розраховане завдання? В яких випадках власник має витребувати майно у добросовісного набувача? Чи підлягає позов Величко задоволенню?

4. У судовому засіданні було задоволено позов Івкіна про витребування у Погорєлова корови, що належала йому на праві власності. При цьому була встановлена недобросовісність Погорєлова, оскільки він хоча і купив цю корову, але знав, що продавець є особою, яка не має права на її відчуження. Івкін просить також стягнути з Погорєлова всі доходи, які той отримав від його корови з часу, коли останньому було вручено повістку у справі про повернення корови. У свою чергу, Погорєлов вимагав, щоб Івкін відшкодував йому вартість кормів та інших витрат, які були понесені за весь час утримання ним корови.

На які питання теми розраховане завдання? Поясніть доводи сторін. Який порядок розрахунків при витребуванні майна?

5. Ліповий виїхав у тривале відрядження за кордон, а свою квартиру за договором найму (оренди) передав для проживання знайомому Петренку. В квартирі залишилися деякі речі Ліпового. Знаходячись в скрутному матеріальному становищі, Петренко розпорядився окремими речами Ліпового. По-перше, відеокамеру, на якій було зроблено гравірований напис «І.І. Ліповому з нагоди Ювілею» він віддав Соколову в рахунок свого боргу. По-друге, він продав через комісійний магазин картину відомого художника, яку купила актриса драматичного театру Головіна, яка колекціонує картини

цього майстра. Крім того Петренко взяв у користування велосипед Ліпового, який у нього було викрадено на спортивному майданчику. Петренко повідомив правоохоронні органи про крадіжку та з часом велосипед було знайдено у Примакова. Як з'ясувалося, останній купив його на ринку у невідомого чоловіка, що підтверджується показаннями свідків. Повернувшись з відрядження, Ліповий звернувся до суду з позовом про витребування майна у Соколова, Головіної та Примакова.

На які питання теми розраховане завдання? Чи підлягає позов Ліпового задоволенню?

6. Іванов перед від'їздом у довгострокове відрядження передав на зберігання сусідові Назарову речі, у тому числі і нещадавно придбаний ноутбук. Назаров у відсутність Іванова подарував ноутбук Димову. Повернувшись із відрядження, Іванов пред'явив позов до Димова про повернення ноутбуку. В судовому засіданні Димов проти позову про повернення ноутбуку заперечував, посилаючись на те, що він не знав і не міг знати про те, що ноутбук не належить Назарову. Суд встановив, що Димов дійсно добросовісний набувач, і залишив позов без задоволення. На думку адвоката, Іванов повинен подати позов про відшкодування збитків до Назарова.

На які питання теми розраховане завдання? Як слід вирішити цю справу? Яким було б рішення суду, коли б Назаров не подарував ноутбук, а віддав його в рахунок боргу? Яким було б рішення суду, якби Назаров у відсутність Іванова самовільно взяв у користування ноутбук, а потім розпорядився ним: (а) подарував Димову; (б) віддав його у рахунок боргу?

7. Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (далі - ОСББ) «Оазис» за спільні кошти було придбано слюсарний верстат та газонокосарку щоб здійснювати ремонтні роботи в будинку та утримувати належним чином прибудинкову територію. З 1 вересня 2019 року всі функції з управління багатоквартирним будинком за відповідним договором були передані управителю – підприємцю Астахову. В січні 2020 року Астахов продав верстат та газонокосарку підприємцю Володіну. Дізнавшись про купівлю-продаж речей, ОСББ звернулося до Володіна з вимогою про їх повернення, але отримало відмову. На думку Володіна, він є добросовісним та відплатним набувачем і ОСББ втратило право власності на ці речі.

ОСББ звернулося до суду з позовом про витребування верстата та газонокосарки у Володіна.

На які питання теми розраховане завдання? Чи підлягає позов ОСББ «Оазис» задоволенню?

8. Юхно є власником нежилого приміщення, яке розташоване на першому поверху багатоквартирного будинку та яке має окремий вихід на вулицю. Він побудував новий ганок з навісом. На навісі був установлений великого розміру рекламний щит з яскравим неоновим освітленням. В

квартирі на другому поверсі, яка розташована саме над нежилим приміщенням Юхно, проживав її власник Киркач. Останній звернувся з позовом до суду про усунення перешкод при здійсненні ним права користування жилим приміщенням. В суді Киркач пояснив, що, по-перше, вдень рекламний щит перекриває природне освітлення його квартири, а по-друге, увечері та уночі яскраве миготливе світло щита приникає в житлові кімнати.

На які питання теми розраховане завдання? Які умови пред'явлення негаторного позову? Чи підлягає позов задоволенню?

9. Токарєв і Бутенко були співвласниками будинку. Бутенко, який проживав на другому поверсі, збудував веранду, після чого Токарєв звернувся з позовом до суду про її знесення. У позовній заяві він зазначив, що веранда перекриває природне освітлення його кімнати і змушує постійно користуватись електроосвітленням.

На які питання теми розраховане завдання?Як слід вирішити цю справу? Як має бути вирішений спір щодо збудованої веранди в тому випадку, коли Бутенку на праві власності належить квартира на другому поверсі, а Токарєв є власником квартири, що розташована на першому поверсі?Чи були у Токарєва підстави звернутися до суду з вимогою про заборону будівництва веранди до того, як Бутенко це зробив? Яке рішення повинен винести суд стосовно веранди, якщо Бутенко є власником всього будинку, а Токарєв проживав на першому поверсі на підставі договору найму житла?

10. У 2010 році Лищук побудував житловий будинок. Система водостоків його будинку споруджена таким чином, що під час сильних злив дощова вода потрапляє на земельну ділянку сусіда Петрова. Петров неодноразово звертався до Лищука з проханням відвести водостоки від його ділянки, але отримував відмову. В 2019 році Петров звернувся до суду з позовом щодо порушення його права користування земельною ділянкою.

На які питання теми розраховане завдання? Які умови пред'явлення негаторного позову? Чи підлягає позов Петрова задоволенню?

Список нормативно-правових актів і літератури

1. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку : Закон України від 29.11.2001 р. № 2866-III // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-14.

2. Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку : Закон України від 14.05.2015 р. № 417-VIII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-19.

3. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав : постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з

розгляду цивільних і кримінальних справ від 07.02.2014 р. № 5 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14.

4. Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності : постанова Пленуму Верхов. Суду України від 22.12.1995 р. № 20 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0020700-95.

5. Дзера І. О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні . К.: Юрінком Інтер, 2001. 256 с.

6. Захист права власності. Правові позиції Верховного Суду : коментарі науковців / за заг. ред. І В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2020. 496 с.

7. Маслов В. Ф. Осуществление и защита личной собственности в СССР. М.: Юрид. лит., 1961. 238 с.

8. Печеный О. П. Виндикационный иск. *Харьковская цивилистическая школа: Защита субъективных гражданских прав и интересов* : монография / под общ. ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Харьков : Право, 2014. С. 222-233.

9. Спасибо-Фатеева И. В. Негаторный иск. *Харьковская цивилистическая школа: Защита субъективных гражданских прав и интересов* : монография / под общ. ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Харьков : Право, 2014. С. 233-243.

10. Харьковская цивилистическая школа: право собственности : монография / под ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Харьков: Право, 2012. 424 с.

11. Яворська О. С. Правове регулювання відносин власності за цивільним законодавством України : навч. посіб. К. : Атіка, 2008. 256 с.

Тема **20. Речові права на чуже майно**

Питання для самостійного обговорення

1. Загальна характеристика та види речових прав на чуже майно.
2. Право володіння чужим майном.
3. Поняття користування чужим майном (сервітут).
4. Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис).
5. Поняття та підстави виникнення права користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіций).
6. Захист речових прав на чуже майно.

Список нормативно-правових актів і літератури

1. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV в ред. Закону України від 26.11.2015 р. № 834-VIII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/176/95-%D0%B2%D1%80.

2. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними : постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 9 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/176/95-%D0%B2%D1%80.

3. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 р. № 1 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/176/95-%D0%B2%D1%80.

4. Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування : лист Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16.05.2013 р. № 24-753/0/4-13 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/176/95-%D0%B2%D1%80.

5. Майданик Р. А. Речове право : підручник. К. : Алерта, 2019. 1102 с.

6. Нагнибіда В. І. Речові права на чуже майно: досвід приватного регулювання зарубіжних країн : монографія / Наук. ред. Я. М. Шевченко. К., 2009. 182 с.

7. Харченко Г. Г. Вещные права на чужое имущество в теории и законодательстве. *Альманах цивилистики* : Сборник статей. Вып. 6 / под. ред. Р. А. Майданика. К. : Альтера, 2015. 554 с.

8. Цивільне право. Загальна частина: загальні положення. Особисті немайнові права фізичної особи. Право власності та інші речові права. Спадкове право. Право інтелектуальної власності. Загальні положення про зобов'язання і договори : підручник / За ред. І. А. Бірюкова, Ю. О. Заіки. К.: Алерта, 2014. 534 с.

9. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар Т.5 : Право власності та інші речові права / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Х. : ФО-П Лисяк Л.С., 2011. 624 с.

Тема **21. Загальні положення про спадкування**

Питання для обговорення

1. Поняття та види спадкування.
2. Поняття та види спадкового правонаступництва.
3. Підстави спадкування.
4. Склад спадщини. Права та обов'язки особи, які не входять до складу спадщини.
5. Відкриття спадщини. Час і місце відкриття спадщини.
6. Спадкоємці. Право на спадкування, усунення від права на спадкування.
7. Особливості спадкування окремих об'єктів.
8. Спадковий договір.

Завдання

1. Пенсіонерка Калініна, яка постійно мешкала у м. Львів, поїхала 12 березня 2020 року у оздоровчий санаторій до м. Мінськ, де через три доби померла. На спадщину (будинок, земельну ділянку, пенсію, іменні акції, вклад у банку, предмети звичайної домашньої обстановки та вжитку, особисті речі, суму моральної шкоди, яка була спричинена Калініній публікацією у місцевій газеті інформації, яка ганьбила її честь та гідність, а також страхові виплати за знищення її автомобіля за місяць до смерті) заявили свої права брат Калініної, іі чоловік, двоюрідна сестра. Брат померлої останні п'ять років мешкав із Калініною в її будинку і вів з

останною спільне господарство. Він вважає себе єдиним спадкоємцем, оскільки чоловік Калініної з 2010 року проживав окремо від дружини і поділив з нею майно, хоча розірвання шлюбу не оформили, проте Калінін вже проживав з іншою однією сім'єю, а двоюрідна сестра не може вимагати частки в спадщині, бо є спадкоємицею третьої черги.

На які питання теми розраховане завдання? Визначте коло спадкоємців і порядок спадкування окремих об'єктів. Що входить до складу спадщини? Чи входять до складу спадщини страхові виплати за договором особистого страхування? Чи змінилося би рішення, якщо б Калініна встигла офіційно розірвати шлюб?

2. Під час морського круїзу на власній яхті подружжя Огнєвих, яке мешкало в м. Києві, попало в шторм. Чоловіка врятувати не вдалося, а дружину рятувальники витягнули з води, але через три доби вона померла у лікарні. Згідно з нотаріальним описом їх майна спадщина складалася з: яхти, автомобіля, який подружжя придбало за кілька місяців до загибелі і зареєструвало на ім'я чоловіка (чоловік заповів його дружині); квартири у м. Києві та будинку у Конча-Заспі, а також речей домашньої обстановки та вжитку. Батьки подружжя, донька чоловіка та племінник дружини (інвалід дитинства), який знаходився на її утриманні, звернулися до нотаріуса з проханням пояснити: на яке майно у спадщині вони мають право як спадкоємці?

На які питання теми розраховане завдання? Визначте коло спадкоємців у випадку, якщо дружина померла би пізніше чоловіка на три години тієї ж доби?

3. Нікіфорова звернулася до нотаріуса за посвідченням заповіту на ім'я її доньки та з заявою про усунення її сина та онука від права на спадкування належного їй майна. Ці дії вона пояснювала тим, що син відмовлявся надавати необхідні їй догляд та допомогу, а також разом з онуком погрожували їй негативними для неї наслідками, якщо вона не складе заповіт на користь останнього. Нотаріус посвідчів її заповіт, але заяву прийняти відмовився у зв'язку з відсутністю такої нотаріальної дії. Побоюючись за долю свого майна, вона звернулася до адвоката за роз'ясненнями.

На які питання теми розраховане завдання? Дайте відповіді від імені адвоката. Які особи не мають права на спадкування? Порядок усунення від права на спадкування? Чи змінилося би рішення, якщо б син та онук не здійснювали незаконних дій по відношенню до Нікіфорової?

4. Демідов заповів частку в ТОВ «Кронос» своїм синам Олексію 21 року та Олександру 13 років. Через два місяці після його смерті, сини вважаючи себе єдиними спадкоємцями за заповітом, з'явилися на загальні збори товариства з заявами про прийняття до складу ТОВ, відповідними пропозиціями стосовно поточної діяльності товариства та з вимогою виплатити їм дивіденди за попередній період. В цей час непрацездатна

дружина Демідова звернулася до суду з позовом про визнання підприємства як спільно нажитого майна та його відповідний поділ.

На які питання теми розраховане завдання? Яке рішення повинен прийняти суд? Які права та обов'язки не входять до складу спадщини? Чи змінилося би рішення, якщо б обидва сини були повнолітніми?

5. Хмельницький у квітні 2020 року подав позов до Зотової про стягнення витрат на поховання. Позивач вказав, що з 2008 році він перебував у фактичних шлюбних відносинах з матір'ю відповідачки, яка померла у лютому 2014 році. У зв'язку з похованням він поніс витрати в сумі 15 тис. грн. Оскільки відповідачка прийняла спадщину матері, отримавши все її майно, але відмовилася відшкодувати йому витрати, позивач просив задовольнити його позов. Суд у позові відмовив, посилаючись на ст. 1281 ЦК України, згідно з якою кредитори спадкодавця мають право пред'явити свої претензії до спадкоємців, які прийняли спадщину, протягом шести місяців від дня, коли вони дізналися або могли дізнатися про відкриття спадщини. На думку суду, позивач цей строк пропустив. Хмельницький звернувся до прокурора із скаргою, пояснивши, що він не знав про вимоги ст. 1281 ЦК України і до того ж тривалий час знаходився в складі збройних сил України на території Донбасу та не мав можливості звернутися до суду та просив підтримати його в суді.

На які питання теми розраховане завдання? В якому обсязі спадкоємці зобов'язані задовольнити вимоги кредитора?

6. Суд оголосив Ткачука померлим та відкрилася спадщина на суму 800 тис. грн, враховуючи квартиру, яка була куплена з дружиною в першому шлюбі більше тридцяти років тому, вклад у банку в розмірі 5 тис. грн., внесений під час перебування в першому шлюбі, акції АТ «Заря», предмети звичайної домашньої обстановки та вжитку на суму 10 тис. грн.

На день відкриття спадщини з'ясувалося, що на спадщину претендують: дружина Ткачука, неповнолітній син, дочка померлого від першого шлюбу, яка жила окремо від батька, син цьєї дочки (онук спадкодавиця), вісімнадцятирічна племінниця – інвалід II групи, яка п'ять останніх років знаходилася на повному утриманні померлого, але проживала окремо від нього, повнолітній син. Також звернувся Соколенко, пред'явивши нотаріально посвідчений договір займу на суму 100 тис. грн. Дочка померла, не встигнувши прийняти спадщину. Повнолітній син спадкодавця відмовився від своєї частки спадщини на користь своєї дружини.

На які питання теми розраховане завдання? Що є моментом відкриття спадщини? Хто із перелічених осіб має право на спадкування за законом? Які особлівості спадкування встановлені законом при оголошенні фізичної особи померлою?

Список нормативно-правових актів і літератури

1. Угода про порядок вирішення спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності від 20.03.1992 р. 5 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_076.

2. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL :https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15.

3. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19.

4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : затв. наказом Міністерства юстиції України 22.02.2012 р. № 296/5 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12.

5. Про судову практику у справах про спадкування: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08.

6. Бичкова С. Визнання спадщини відумерлою: новелізація провового інституту за останні 15 років. *Право України*. 2019. № 2. С. 106-118.

7. Бондарєва М. В. Спадщина як юридична категорія: поняття, склад, ознаки (ч. 1). *Часопис Київського університету права*. 2016. № 2. С. 158-163.

8. Заіка Ю. О. Негідність поведінки спадкоємця як підстава усунення від спадкування. *Актуальні проблеми юридичної науки* : зб. тез міжнар. наук. конф. «Чотирнадцяті осінні юрид. читання» (м. Хмельницький, 23-24 жовт. 2015 р.) : [у 2-х ч.]. Хмельницький : Хмельниц. ун-т управ. та права, 2015. Ч. 1. С. 99-100.

9. Кухарєв О. Вирішення спорів, пов'язаних з відповідальністю спадкоємців за боргами спадкодавця. *Вісник національної асоціації адвокатів України*. 2018. № 3. С. 36-44.

10. Лещенко Л. В. Право на житлову нерухомість у складі спадщини. *Проблеми законності* : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2015. Вип. 129. С. 115-122.

11. Печений О. П. Некоторые вопросы действия наследственного закона в пространстве. *Актуальні проблеми приватного права* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 93-й річниці з дня народж. В. П. Маслова, Харків, 27 лют. 2015 р. / Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого, Нац. акад. прав. наук України, Харків. обл. осередок всеукраїн. громад. орг. «Асоціація цивілістів України». Харків : Право, 2015. С. 155-158 .

12. Печений О. П. До питання про особливості спадкових правовідносин. *Проблеми законності* : зб. наук. пр. – Харків, 2015. Вип. 129. С. 99-103.

13. Печений О. П. Проблемні питання здійснення спадкових прав після осіб, оголошених померлими. *Вісник національної асоціації адвокатів України*. 2018. № 11. С. 31-35.

14. Печений О. П. Умови та наслідки визнання спадщини відумерлою в світлі законодавчих змін. *Вісник національної асоціації адвокатів України*. 2016. № 12. С. 14-20.

15. Погрібний С. Задаволення вимог кредитора спадкоємцями боржника за грошовими зобов'язаннями: обрання ефективного способу судового захисту. *Право України*. 2019. № 2. С. 91-106.

16. Харьковская цивилистическая школа: грани наследственного права : монография / под ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Харьков, 2016. 608 с.

Тема **22. Спадкування за заповітом і за законом**

Питання для обговорення

1. Правова природа заповіту. Чи є заповіт правочином?
2. Форма заповіту. Державна реєстрація, порядок її проведення та наслідки недотримання.
2. Порядок посвідчення заповіту та наслідки його порушення.
3. Зміст заповіту.
4. Види заповітів.
5. Особливості недійсності і нікчемності заповіту. Наслідки недійсності заповіту.
6. Сутність спадкування за законом
7. Черговість спадкування законом. Зміна черговості.
8. Спадкування за правом представлення. Відмежування від спадкової трансмісії, спадкової субституції, адресної відмови від прийняття спадщини.
9. Поділ спадщини.

Завдання

1. Липська звернулася до приватного нотаріуса з проханням скласти і посвідчити заповіт, за яким спадкоємцем квартири у м. Києві призначається її брат Тур, земельна ділянка у Самборському районі Львівської області площею 0, 23 га заповідається Щукіну, а решта майна — Дорошевичу. Липська виявила бажання викласти заповіт самостійно, на папері, заповіт просила посвідчити у присутності свідків. Нотаріус запропонував їй подати документи, що посвідчують права на квартиру та земельну ділянку, у якості свідків запросити двох осіб, які перебували у нотаріуса на прийомі для посвідчення довіреності. Стосовно самостійного складання заповіту, нотаріус Липській відмовив, оскільки при написанні заповіту у ньому може бути

допущено помилки і описки.

На які питання теми розраховане завдання? Оцініть дії нотаріуса, надайте відповідь на питання Липської. Підготуйте проект заповіту Липської.

2. Сурова 08 квітня 2018 року склала два заповіти: перший - об 11.30 щодо всього належного їй майна на користь Толокова та другий - о 16.40 щодо належної їй земельної ділянки площею 0, 1 га у Тернопільській області на користь своєї онучки Курячої. Обидва заповіти посвідчено приватним нотаріусом Запорізького міського нотаріального округу Мелешенко. 18вересня 2019 року Сурова померла. На її спадщину претендують вказані спадкоємці за заповітами, причому Толоков претендує на все спадкове майно Сурової, а Куряча заперечує спадкові права Толокова, посилаючись на заповіт на свою користь, який складено пізніше, ніж заповіт на користь Толокова. Крім того, Куряча вважає, що майно, не охоплене заповітом на її користь, вона буде спадкувати за законом як онука Сурової.

На які питання теми розраховане завдання? Вирішіть справу. Як повинна вирішуватися колізія заповітів Сурової?

3. Аблова 14 квітня 2019 року склала заповіт щодо всього її майна на користь своєї подруги Ощепкової, заповіт було посвідчено нотаріусом. Потім, 11 січня 2020 року секретарем селищної ради було посвідчено заповіт Аблової щодо всього її майна на користь Циганкова. У зв'язку із тремтінням рук Аблова не могла самостійно підписати заповіт, тому за неї розписався Циганков. Свідками виступили дружина та донька Циганкова. Після смерті Аблової на її спадщину претендують Ощепкова, Циганков та онук Аблової Артеменко.

На які питання теми розраховане завдання? Хто із спадкоємців закликається до спадкування? Чи зміниться рішення, якщо заповіт Аблової на користь Циганкова буде визнаний судом недійсним як вчинений під впливом насильства?

4. Після смерті Жуковського, яка сталася 14 квітня 2019 року, до нотаріуса звернулися його діти Євген Жуковський і Тамара Оленєва та двоюрідна сестра спадкодавця Рибонька. Виявилося, що Жуковський у березні 2017 року склав заповіт щодо належного йому будинку у м. Кривий Ріг на користь двоюрідної сестри Рибонька, але у грудні 2017 року здійснив відчуження ¼ частину будинку за договором купівлі-продажу на користь Зайчука. До складу спадщини входить також вклад Жуковського в Ощадбанку у сумі 12 тис. грн.

На які питання теми розраховане завдання? Визначити коло спадкоємців, які закликаються до спадкування, підставу спадкування та частки спадкоємців у спадщині.

5. Пісяля смерті Литвиненко, його спадщину, що складалася з

предметів звичайного домашнього вжитку, вкладу у банку та земельної ділянки прийняв брат, який проживав разом з ним десять років і на користь якого був складений заповіт. Син померлого, інвалід 2 групи, який жив окремо від батька в іншому місті, подав позов про визнання заповіту недійсним. Він вважає, що має право на обов'язкову частку у спадщині батька.

На які питання теми розраховане завдання? Чи підлягає позов задоволенню? Визначити частки спадкоємців у спадщині.

6. Орленко, 1939 р. н., звернувся до нотаріуса з проханням скласти і посвідчити заповіт, у якому міститься розпорядження про усунення від спадкування його доньки Оришко. Нотаріус порекомендував йому навести причини такого розпорядження спадкодавця.

На які питання теми розраховане завдання? Підготуйте висновок з цього питання, оцініть рекомендацію нотаріуса.

7. Афанасьєв заповів своє майно непрацездатній матері і зобов'язав її протягом 5-ти років надавати посильну допомогу його дружині, яка страждала на бронхіальну астму. Заповіт також передбачав обов'язок надати дружині право користуватися частиною будинку, який перейшов у власність матері. Після смерті Афанасьєва два роки мати допомагала Афанасьєвій, а потім припинила допомогу, посилаючись на те, що дружина померлого вдруге вийшла заміж і матеріальної підтримки більше не потребує. Афанасьєва звернулася до суду з позовом до матері спадкодавця про продовження виконання обов'язку, покладеного на неї протягом строку, вказаного в заповіті. Крім того, позивачка вимагала усунення перешкод, які чинила відповідачка щодо вселення у будинок її нового чоловіка.

На які питання теми розраховане завдання? Яке рішення має винести суд?

8. Якубівська залишила заповіт щодо земельної ділянки площею 0, 4 га у селищі Зелений Гай на користь Лисенка, а щодо іншого належного їй майна — на користь свого сина Євгена Якубівського. Після смерті Якубівської до нотаріуса звернулися Лисенко, Євген Якубівський, донька померлої Шубіна, яка є інвалідом 3 групи. Чоловік Якубівської подав заяву про відмову від прийняття спадщини. Окрім земельної ділянки до складу спадщини Якубівської входить вклад банку на суму 27 тис. грн та залишок несплаченого споживчого кредиту у сумі 3 тис. грн.

На які питання теми розраховане завдання? Підготуйте висновок по справі. Визначити коло спадкоємців, які закликаються до спадкування, та їх частки у спадщині.

9. При складанні заповіту Коваленко зазначив, що його донька отримає право на спадкування, якщо буде проживати в м. Харкові, а син – якщо закінчить медичний університет. На момент смерті Коваленка його донька

проживала у м. Львові, а син навчався на п'ятому курсі ветеринарного факультету.

Донька спадкодавця звернулася до нотаріуса і зазначила, що має намір оскаржити дійсність заповіту щодо умови її проживання, оскільки вона не знала про наявність у заповіті такої умови. Син спадкодавця вважає, що він має право на отримання спадщини, тому що для прийняття спадщини встановлений шестимісячний строк, а диплом про закінчення вишу він отримає вже через два місяці.

На які питання теми розраховане завдання? Проаналізуйте позиції спадкоємців. Надайте висновок по справі щодо заповіту.

10. Корольков за заповітом, посвідченим 01 грудня 2018 року приватним нотаріусом, залишив автомобіль Німенковій, квартиру - своїй сестрі Данаєвій, земельну ділянку — Болотову. 12 березня 2019 року Данаєва померла.

Після смерті Королькова, яка сталася 03 березня 2019 року з'ясувалося, що на його спадщину претендують Німенкова, Болотов, донька Королькова — Олсуф'єва, син померлої Данаєвої — Орест Данаєв.

На які питання теми розраховане завдання? Як слід вирішити справу? Хто з названих спадкоємців закликається до спадкування на яких підставах?

11. Цовма і Логойда проживали однією сім'єю сім років. З ними також проживала мати Логойди. У травні 2008 року Логойда потонув під час купання у водосховищі. Цовма залишилася проживати із його матір'ю аж до смерті останньої у квітні 2019 року.

Чи може Цовма бути закликаною до спадкування після смерті матері Логойди і на якій підставі? Висновок обґрунтуйте.

12. Відомий актор Олександр Парновський залишив заповіт на користь своєї дружини Ірини Парновської, яка, в свою чергу склала заповіт на користь чоловіка. Коли Олександр Парновський потрапив до лікарні, 20 березня 2011 року Ірина Парновська пішла з життя, а 30 квітня 2011 року помер Олександр Парновський.

На їхню спадщину претендують двоюрідна сестра дружини та її донька, зводний брат Олександра Парновського по матері — Кулідзе та хрещеник Парновських Осевич.

На які питання теми розраховане завдання? Як слід вирішити справу?

Список нормативно-правових актів і літератури

1. Про нотаріат : Закон України від 02.10.1993 р. № 3425-XII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/про%20нотаріат.

2. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi.

3. Порядок вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування : затв. наказом Міністерства юстиції України від 11.11.2011 р. // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1298-11.

4. Порядок посвідчення заповітів і доручень, прирівнюваних до нотаріально посвідчених : затв. постановою КМУ від 15.06.1994 р. № 419 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/419-94-п.

5. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними : постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09.

6. Про судову практику у справах про спадкування : постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. № 7 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08.

7. Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування : лист Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16.05.2013 р. № 24-753/0/4-13 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13.

8. Огляд практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду щодо розгляду справ у спорах, що виникають із спадкових правовідносин : затв. на нараді суддів Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду 25.11.2019 р. URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/ogljad_KCS.pdf.

9. Рішення КС України у справі за конституційним зверненням громадянина Запорожцева Олександра Семеновича щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 1241 Цивільного кодексу України (справа про право на обов’язкову частку у спадщині повнолітніх непрацездатних дітей спадкодавця) від 11 лютого 2014 року № 1-рп/2014 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-14#Text.

10. Печений О. П. Визначення складу спадщини за цивільним законодавством України : окремі проблемні питання. *Вісник Національної асоціації адвокатів України*. 2019. № 6 (54). С. 21-27.

11. Печений О. П. Втрата чинності заповітом. Тлумачення заповіту. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 1. С. 47-59.

12. Печений О. П. Деякі аспекти переходу права на прийняття спадщини. *Нотаріат для Вас*. 2012. № 7-8. С. 42-44.

13. Печений О. П. Заповіт у нотаріальній практиці. *Нотаріат для*

Вас. 2009. № 9. С. 41-45.

14. Печений О. П. Спори про спадщину: аналіз типових помилок у справах про спадкування за заповітом. *Вісник Верховного Суду України*. 2010. № 9. С. 33-38.

15. Харьковская цивилистическая школа: грани наследственного права : монография / под ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. – Харьков : Право, 2016. 608 с.

16. Цивільний Кодекс України : Науково-практичний коментар. Том 12 : Спадкове право / За ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Х : ФО-П Колісник А. А., 2009. 544 с.

Тема **23. Здійснення спадкових прав**

Питання для обговорення

1. Здійснення права на спадкування.
2. Поняття та способи прийняття спадщини.
3. Строки прийняття спадщини та наслідки їх пропущення.
4. Відмова від прийняття спадщини. Відмова від прийняття спадщини на користь іншої особи.
5. Перехід права на прийняття спадщини (спадкова трансмісія).
6. Поділ спадщини між спадкоємцями. Переважне право окремих спадкоємців на виділ їм певного спадкового майна в натурі. Перерозподіл спадщини.
7. Пред'явлення кредитором спадкодавця вимог до спадкоємців.
8. Охорона спадщини та управління нею.
9. Оформлення права на спадщину.
10. Відумерлість спадщини.

Завдання

1. Комарков помер у січні 2012 року. Через 8 місяців його дружина, яка мешкала в іншому місті, звернулася до суду з позовом про визнання за нею права власності в порядку спадкування на будинок та автомобіль, які вони придбали під час шлюбу. На підтвердження своїх вимог Комаркова посилалася на фактичний вступ у володіння часткою спадкового майна – після поховання вона взяла обручку чоловіка і декілька його речей.

На яке питання розраховане це завдання? В яких випадках встановлюється факт прийняття спадщини?

2. Після оголошення Юхименка померлим, спадщину прийняли його дружина та дочка. Нотаріус, до якого звернулися спадкоємці за свідоцтвом про право на спадщину, пояснив, що він повинен накласти заборону на відчуження квартири на 5 років. Спадкоємці вважали дії нотаріусу неправомірними і оскаржили їх у суд, пояснивши, що мають намір негайно

переїхати на постійне місце проживання до Росії і вже домовились із покупцем про продаж квартири.

На яке питання розраховане це завдання? Чи змінилося б рішення, якщо б спадщина відкрилася після смерті Юхименка?

3. Лактіонов помер у лютому 2012 р. залишивши заповіт, у якому все своє майно заповідав онукові Смирнову. В квітні цього ж року померла його дружина. Повернувшись із Бразилії із довготривалого відрядження у листопаді 2012 р. Смирнов звернувся до нотаріуса за видачею йому свідоцтва про право на спадщину, що складалася із предметів домашнього вжитку та будинку, в якому він проживав разом із дідом та бабою. Нотаріус відмовив у видачі свідоцтва, вказавши, що Смирнов пропустив встановлений законом строк для прийняття спадщини, а право власності на спадкове майно вже набула Філімонова. Філімонова в свою чергу заявила, що прийняла будинок у встановлений законодавством строк, а тому майно успадкувала вона. Крім того, Смирнов, на її думку, не має права на спадкування, оскільки знав про смерть обох старих, але на похорони не приїхав і вона поховала їх за власний рахунок.

Вважаючи, що будинок належить йому за заповітом, Смирнов звернувся за консультацією до юриста, зазначивши, що проживав з дідом та бабою все життя. Філімонова, зведена сестра його батька, ніколи не цікавилась будинком, оскільки мешкала в Росії з 2000 р., і не мала наміру переїжджати до України. Інших спадкоємців ні за законом, ні за заповітом після смерті діда та баби немає.

Юрист порадив Смирнову звернутися до суду із заявою про визначення додаткового строку для прийняття спадщини.

На які питання теми розраховане завдання?

4. Брати Неєлови звернулися до нотаріуса із заявою про прийняття спадщини після смерті батька. На їх думку до складу спадкового майна має входити яхта, заповідана батьку його товаришем по службі Маліним. Минулого місяця Неєлов подав до суду заяву про визначення додаткового строку для прийняття спадщини після смерті Маліна, пропустивши встановлений законодавством шестимісячний строк з поважної причини через юридичну необізнаність та свій похилий вік. Він не поспішав оформляти спадщину, оскільки отримував за яхту орендну плату та вважав, що може звернутися до нотаріуса за заповітом в будь-який час, а спадщина не може дістатися нікому окрім нього.

На які питання теми розраховане завдання? В якому порядку спадщина визнається відумерлою?

5. Терещенко, діючи у власних інтересах та інтересах своїх дітей, у травні 2012 р. звернулася до нотаріуса із заявою про прийняття спадщини після чоловіка, який помер в цьому ж році. Із заявою про відмову від спадщини на користь дружини та дітей померлого звернулися його мати та

батько. Через місяць до спадкової справи від Кредитної спілки «Дніпро» надійшло повідомлення про наявність у спадкодавця боргу за кредитним договором у сумі 96 000 грн., супроводжуване вимогами до спадкоємців про його повернення. Заперечуючи проти задоволення таких вимог Терещенко заявила, що вимоги одного із кредиторів вже задоволено за рахунок вкладу чоловіка у банку. Іншого спадкового майна, окрім квартири, в якій вона проживає з трьома малолітніми дітьми, немає. І згідно законодавства діти не можуть бути позбавлені житла, в якому вони проживають. Крім того, вимоги кредиторів задовольняються лише у разі їх пред'явлення у встановлений законом строк, в той час як кредитний договір укладено строком до 1 вересня 2012 р.

Кредитна спілка звернулася з позовом до суду про стягнення заборгованості за кредитним договором. Ну думку позивача посилання іншої сторони на наявність в складі спадкового майна тільки квартири, не є підставою для відмови у задоволенні вимог і, враховуючи розмір останніх, стягнення накладатиметься тільки на частину квартири. До того ж в квартирі зареєстрована сама Терещенко, а спадкодавець проживав з дітьми за іншою адресою.

На які питання теми розраховане завдання?

6. Після смерті Богданової залишилося спадкове майно – садиба. До нотаріуса із заявою про прийняття спадщини звернувся Миколаєв, який вважає себе спадкоємцем за законом четвертої черги, оскільки проживав у будинку разом із спадкодавицею однією сім'єю вісім років до часу відкриття спадщини. Житловий будинок із господарськими будівлями вони побудували за цей час власною працею та коштами, але за життя Богданової ні своє право власності, ні шлюбні відносини не зареєстрували. Нотаріус відмовив у видачі свідоцтва про право на спадщину із-за відсутності правовстановлювальних документів на садибу, повідомивши про заповіт Богданової, за яким вона заповідала все своє майно Миколаєву, за умови довічного утримання останнім її матері.

На які питання теми розраховане завдання?

Список нормативно-правових актів і літератури

Буркацький Л.К. Спадкове право України / Л. К. Буркацький. - К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2008. - 384 с.

Гончарова А. В. Спадкова трансмісія та спадкове представлення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / А. В. Гончарова; Київський національний університет ім. Т. Шевченка. - К.: Б. в., 2012. - 20 с.

Громов В. Захист інтересів держави шляхом звернення із заявами про визнання спадщини відумерлою / В. Громов // Вісник прокуратури. - 2009. - 6. - С. 33-37

Жилінкова І.В. Актуальні питання спадкового права України / І.В. Жилінкова. – Х.: Ксилон, 2009. – 400 с.

Крат В.І. Переважні права спадкоємців / В.І. Крат // Юридичний журнал. – 2010. – № 4. – С. 27–29.

Крат В.І. Науковий висновок щодо управління часткою в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю / В.І. Крат // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2012. – № 4 (64). – С. 92–95.

Печений О. Оформлення спадкових прав: деякі практичні проблеми / О. Печений // Мала енциклопедія нотаріуса: Науково-практичний журнал. – 2006. – № 5. – С. 40–45.

Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя: рішення Науково-експертної ради з питань нотаріату при Міністерстві юстиції України від 29 січня 2009 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-09.

Про судову практику у справах про спадкування: постанова Пленуму Верховного суду України від 30 травня 2008 року № 7 Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08.

Рішення Ружинського районного суду Житомирської області від 29 червня 2011 року у справі № 2-249/11 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень України. – Режим доступу: http://reyestr.court.gov.ua/Review/18440024.

Рішення Буринського районного суду Сумської області від 21 листопада 2011 року у справі № 2-360/11 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень України. – Режим доступу: http://reyestr.court.gov.ua/Review/20341228.

Рішення Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 19 квітня 2012 року у справі № 2/1005/791/2012 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень України. – Режим доступу: http://reyestr.court.gov.ua/Review/24026196.

Тема **23. Спадковий договір**

Питання для самостійного вивчення

1. Поняття, предмет та форма спадкового договору.
2. Момент набуття права власності за спадковим договором.
3. Сторони у спадковому договорі, їх права та обов'язки.
4. Особливості спадкового договору з участю подружжя.
5. Забезпечення виконання спадкового договору.
6. Розірвання, зміна та припинення спадкового договору.

Список нормативно-правових актів і літератури

1. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi.
2. Положення про Спадковий реєстр : затв. наказом Міністерства юстиції України від 07.07.2011 р. № 1810/5 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0831-11#Text.
3. Про судову практику у справах про спадкування : постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. № 7 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08.
4. Аномалії в цивільному праві : навч.-практ. посіб. / за заг. ред. Р. А. Майданика. 2-е вид., переробл. та доповн. К. : Юстініан, 2010. 1008 с.
5. Жилінкова І. В. Актуальні питання спадкового права України : матеріали до семінару. Х. : інформ.-пр. центр «Ксилон». 2009. 400 с.
6. Ієвіня О. Спадковий договір: спірні питання. *Мала енциклопедія нотаріуса* : наук.-практ. журнал Асоціації приват. нотаріусів Харк. обл. 2011. № 4. С. 96-106.
7. Красицька Л. В. Переваги та ризики спадкового договору. *Проблеми цивільного права та процесу* : тези доп. учасників наук.-практ. конф., присв. світлій пам'яті О. А. Пушкіна, 19-20 трав. 2017 р. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Харків. обласний осередок Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України». Харків : ХНУВС, 2017. С. 102-106.
8. Куліцька С. В. Проблемні питання сутності та забезпечення виконання спадкового договору. *Часоп. Київ. ун-ту права*. 2012. № 2. С. 396-399.
9. Курило Т. В. Особливості укладення спадкового договору в цивільному праві України. *Наше право*. 2015. № 6 С.157-161.
10. Кучеренко Д. С. Спадковий договір: теорія та практика. *Наше право*. 2010. № 4. С. 201-206.
11. Луць В. Окремі питання спадкового договору в цивільному праві України. *Юрид. Україна*. 2009. № 9. С. 31-36.
12. Майданик Р. А. Поняття і правова природа спадкового договору за цивільним законодавством України. *Бюдетень Міністерства юстиції України*. 2008. № 6. С. 48-61.
13. Майданик Р. А. Елементи і виконання спадкового договору за цивільним законодавством України. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2008. № 1. С. 95-100.
14. Мічурін Є. Договори у спадковому праві. *Нотаріат для вас*. 2009. № 9. С. 25-36.
15. Нелін О. І. Спадковий договір: історичні аспекти розвитку / О. І. Нелін // Бюл. М-ва юстиції України. – 2009. – № 7. – С. 91-97.
16. Печений О. П. Спадкове право. Х. : Фактор, 2012. 368 с.
17. Рябоконь Е. А. Новейшие тенденции судебной практики по делам о наследственных договорах. *Альманах цивилистики* : сб. ст.; Киев. нац. ун-т им. Т. Шевченко. К. : Всеукр. асоц. видавців «Правова єдність», 2011. Вып. 4. С. 342-360.
18. Шама Н. Поняття та ознаки спадкового договору. *Вісн. Львів. ун-ту*. Серія юрид. Вип. 49. 2009. С. 142-150.
19. Яворська О. С. Передання майна у власність за спадковим договором. *Унів. наук. записки*. 2008. № 1 С. 62-67.

Тема **24. Загальна характеристика права інтелектуальної власності**

Питання для самостійного вивчення

1. Поняття права інтелектуальної власності та його загальна характеристика.
2. Співвідношення права інтелектуальної власності з правом власності.

3. Суб'єкти та об'єкти права інтелектуальної власності.
4. Підстави виникнення (набуття) права інтелектуальної власності.
5. Особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності.
6. Перехід майнових прав інтелектуальної власності до інших осіб.
7. Строки чинності майнових прав інтелектуальної власності.
8. Способи захисту права інтелектуальної власності судом.

Список нормативно-правових актів і літератури

1. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності : постанова Вищ. госп. суду України від 17.10.2012 р. № 12 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12.
2. Атаманова Ю. Є. Складний результат інтелектуальної діяльності та особливості прав на нього. *Право України*. 2011. № 3. С. 127- 138.
3. Вахонєва Т. Поняття права інтелектуальної власноті та його складові. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2015. № 6. С. 24 – 32.
4. Гумега О. Реалізація принципу захисту прав інтелектуальної власності в європейській практиці та її відбиття в національному законодавстві України. *Юридична Україна*. 2017. № 4. С. 41–48.
5. Гумега О. Досвід європейських країн у процесі вдосконалення цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2015. № 6. С. 87 - 95.
6. Данилюк А. Щодо удосконалення механізмів цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2015. № 6. С. 79 – 86.
7. Еннан Р. Загальні засади регулювання інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2015. №6 . С. 10 – 23.
8. Киричук А.С., Слободиська О.А. Правова природа інтелектуальної власності в контексті цивільних правовідносин. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 1. С. 108 – 110.
9. Коваль І. Виплата компенсації за неправомірне використання об'єкта інтелектуальної власності: правова природа й умови застосування. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2015. № 6. С. 70 – 78.
10. Жилінкова О. В. Співвідношення понять «інформація» та «об'єкт права інтелектуальної власності». *Право України*. 2010. № 8. С. 68-72.
11. Жилінкова О. В. Договірне регулювання відносин щодо інтелектуальної власності у сфері інформаційних технологій. *Право України*. 2018. № 1. С. 137 – 145.
12. Кохановская Е. В. К вопросу об общих положениях о праве интеллектуальной собственности в Гражданском кодексе Украины. *Ежегодник украин. Права* : сб. науч. тр.; Нац. акад. прав. наук Украины. Харьков: Право, 2012. № 4. С. 354-370.
13. Кохановська О. В. Основні теорії права інтелектуальної власності та їх вплив на розвиток сучасного законодавства в Україні. *Право України*. 2011. № 5. С. 52-59.
14. Кузнецова Н. С., Кохановська О. В. Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні. *Право України*. 2011. № 3. С. 21-29.
15. Нерсесян А. Форми захисту прав інтелектуальної власності в Україні: теоретичні аспекти. *Юрид. журн*. 2010. № 6. С. 39-40.
16. Право інтелектуальної власності України / за ред. В. І. Борисової. Харків : Право, 2008. С. 7-26.
17. Рудник Т., Закорецька Г. Проблеми захисту права інтелектуальної власності в Україні: теорет. аспект. *Підприємництво, госп-во і право*. 2012. №8. С. 8-10.

18. Сенюта В. Визначення інтелектуальної власності: деякі теоретичні зауваження. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 52 – 54.
19. Стефанчук Р. О. Перспективи розвитку права інтелектуальної власності в Україні (на прикладі особистих немайнових прав). *Право України*. 2011. № 3. С. 45-59.
20. Ус М. В. Колізії виключних прав на об'єкти інтелектуальної власності (постановка проблеми). *Юрид. Україна*. 2008. № 7. С. 74-79.
21. Харитонова О. І. Правовідносини інтелектуальної власності, що виникають внаслідок створення результатів творчої діяльності (концептуальні засади) : монографія. Одеса: Фенікс, 2011. 346 с.
22. Харитонова О. І. Поняття та види цивільних правовідносин інтелектуальної власності. *Право України*. 2011. № 3. С. 66-77.
23. Харьковская цивилистическая школа: осуществление и защита права интеллектуальной собственности : монография / под общ. ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Харьков : Право, 2018. 696 с .
24. Яркіна Н. Є. Спільні права інтелектуальної власності: їх виникнення та здійснення. *Вісн. Акад. прав. наук України*. 2010. № 4. С. 145- 155.

Тема **25. Авторське право і суміжні права**

Питання для обговорення

1. Об'єкти авторського права.
2. Автор і суб'єкти авторського права.
3. Виникнення авторських прав. Презумпція авторства.
4. Особисті немайнові та майнові авторські права.
5. Строки чинності авторських прав.
6. Суміжні права виконавців; виробників фонограм, відеограм; організацій мовлення.
7. Цивільно-правові способи захисту авторських і суміжних прав.

Завдання

1. Видавництво «Світ бізнесу» звернулося з позовом до господарського суду з вимогами про стягнення компенсації за порушення авторських прав з ТОВ «Медіа-груп». Порушення своїх авторських прав позивач вбачав у тому, що ТОВ «Медіа-груп» опублікувало в своєму інформаційному збірнику «Енергетика України 2015» матеріали про енергетичні компанії, які були повністю передруковані зі статей, опублікованих позивачем роком раніше у власному виданні - довіднику «Енергетичні компанії України 2014».

На підтвердження своїх авторських прав на створений довідник «Енергетичні компанії України 2014» позивачем було надано докази того, що у 2014 році інформаційні матеріали (статті разом із фотографіями) були йому передані співробітниками тих компаній, інформація про які розміщувалась у довіднику, для підготовки ескізного макету та друку.

Відповідач проти позову заперечував, посилаючись на те, що надрукований ним збірник «Енергетика України 2015» містить ті відомості, що були передані йому юридичними особами – замовниками відповідно до

укладених договорів про підготовку та публікацію інформаційних відомостей про них, як суб'єктів енергетичного ринку, в збірнику «Енергетика України 2015».

В ході розгляду справи було встановлено тотожність матеріалів, розміщених в обох виданнях.

На які питання теми розраховане завдання? Які об'єкти авторського права стали предметом даного спору? Які правила про виникнення авторських прав слід застосувати в наведеній ситуації? Чи підлягають задоволенню позовні вимоги?

2. Дорошенко зернулася з позовом до районного суду з вимогами про захист порушених авторських прав на твір, стягнення компенсації за їх порушення в розмірі 20 тис. грн., відшкодування моральної шкоди у розмірі 10 тис. грн., а також просила суд заборонити відповідачеві використовувати спірний твір. У позовній заяві позивачка зазначила, що відповідачем – АТ «Бізнес-Банк» було порушено її авторські права на фотографію, де зображена її малолітня дочка. Цей фотознімок вона зробила сама і після внесення деяких корегувань розмістила в приватній фотогалереї на сайті в мережі Інтернет виключно як сімейне фото. Пізніше вона дізналася, що вказане фото було використане відповідачем без її згоди при виготовленні ним власної рекламної продукції, яка розповюджувалась шляхом розміщення рекламних плакатів в вагонах метрополітену та в оголошеннях друкованих засобів масової інформації.

В ході судового провадження факт використання спірного фото в рекламі відповідача був підтверджений висновком судової фотопортретної експертизи.

Представник відповідача, не погодившись з позовом, зазначив, що спірна фотографія зроблена не професійним фотографом, а є домашнім фото, а тому не охороняється авторським правом як твір. Крім того, розмістивши фотографію в соціальній мережі, позивачка таким чином надала загальний вільний доступ до неї будь-якому бажаючому. Розміщення цього фото в Інтернеті не супроводжувалось знаком «копірайт» із позначенням імені правоволодільця, як того вимагає закон. Все це, на думку відповідача, свідчить про те, що позивачка не має виключних авторських прав на використання спірної фотографії, а тому її позовні вимоги не можуть бути задоволені.

На які питання теми розраховане завдання? Оцініть доводи сторін. Чи охороняється спірне фото авторським правом? В чому полягає значення знаку «копірайт»? Який зміст майнового права інтелектуальної власності на твір? Чи мало місце порушення авторських прав Дорошенко?

3. Потапенко звернувся до районного суду з позовом до Видавництва «Планета» про поновлення порушених авторських прав на книгу, яким просив суд зобов'язати відповідача припинити реалізацію та інше використання книги, вилучити з цивільного обороту та передати йому

примірники книги, а також стягнути з відповідача компенсацію за порушення авторських прав у розмірі 80000 грн. Позовні вимоги Потапенко обґрунтував тим, що він є одним з трьох спадкоємців авторських прав на літературний твір, і підтвердив цей факт свідоцтвом про право на спадщину. Відповідач без погодження з ним та без виплати авторської винагороди видав та розповсюджує через роздрібну мережу книжкових магазинів книгу, права на яку належать позивачеві спільно з іншими спадкоємцями.

Представник відповідача, заперечуючи проти позову, пояснив, що при видавництві спірної книги видавництво діяло добросовісно, адже уклало видавничий договір з іншою спадкоємицею авторських прав – Шевчук. Відповідно до цього договору Видавництво «Планета» набуло виключних прав на видання та розповсюдження книги. Про існування інших володільців авторських прав на цей твір Видавництву було відомо, а тому ним було здійснено всіх можливих заходів щодо встановлення місця знаходження позивача, а саме – направлено листи до Національного органу інтелектуальної власності (далі - НОІВ), а також позивачеві за відомою Видавництву адресою з пропозицією укласти авторський договір. Проте від НОІВ було отримано відповідь про відсутність даних щодо спадкоємців, які володіють правами на спірну книгу, а лист позивачу повернувся з відміткою про те, що позивач із вказаної адреси вибув.

На думку відповідача, саме на співволодільців авторських прав покладено обов'язок узгоджувати між собою питання використання спільного об'єкту; крім того, у позивача не було достатніх підстав відмовляти іншим співволодільцям у дозволі на опублікування твору. Тому Видавництво вважає, що видання і розповсюдження ним книги здійснювалось правомірно.

При розгляді справи судом було встановлено, що договір між спадкоємцями про порядок розпоряджання авторськими правами не укладався.

На які питання теми розраховане завдання? Оцініть доводи сторін. Як здійснюються авторські права, що успадковані декількома спадкоємцями? Запропонуйте обґрунтування для вирішення спору.

4. Єрмолін (громадянин Російської Федерації) та ТОВ «Мармєлад» (зареєстроване в Російській Федерації) звернулися до суду з позовом до ТОВ «Веселка» про захист особистих немайнових та майнових авторських прав на персонажі мультиплікаційного фільму, вимагаючи припинити розповсюдження контрафактної продукції з їх зображенням та стягнути компенсацію за порушення авторських прав у розмірі по 50000 грн. на користь кожного з позивачів.

Позовні вимоги обґрунтовувались тим, що відповідач через належний йому книжковий магазин розповсюджував дитячу продукцію, а саме пазли та наліпки із зображенням персонажів популярного мультиплікаційного фільму без будь-якого зазначення імені автора та без дозволу на їхнє використання подібним способом.

Авторські права на малюнки до мультиплікаційного фільму позивачі

підтвердили свідоцтвом про реєстрацію авторських прав, виданим на ім'я Єрмоліна, а також ліцензійним договором про надання виключного права на використання твору, укладеним автором з ТОВ «Мармєлад». Позивачі стверджували, що не надавали ТОВ «Веселка» дозволу на використання персонажів мультиплікаційного фільму, а тому зазначену продукцію вони вважають контрафактною, а дії відповідача такими, що порушують їхні авторські права.

Відповідач проти позову заперечував з посиланням на те, що не здійснює виробництво даної продукції, а основним видом його діяльності є роздрібна торгівля книгами, газетами та канцелярськими товарами. Придбання ж продукції із зображеннями зазначених персонажів відбулося на законних підставах шляхом укладення договору купівлі-продажу з постачальником для подальшої реалізації. Відповідач заявив, що він, як покупець, відповідно до цивільного законодавства не зобов'язаний перевіряти дотримання постачальником продукції авторських прав при її виготовленні.

На які питання теми розраховане завдання? Обґрунтуйте охороноздатність спірного об'єкту та право позивачів на звернення до суду із зазначеними вимогами. Оцініть доводи відповідача. Яке рішення має прийняти суд?

5. ТОВ «Юніка» звернулося до господарського суду з позовом до ТОВ «Студія «Хвиля» (далі – Студія) та «Телерадіокомпанії «Прайм-тайм» (далі - Телерадіокомпанія) про стягнення компенсації за порушення майнових авторських прав на музичний твір у розмірі по 60 тис. грн. з кожного відповідача.

Позовні вимоги мотивовано неправомірним (без надання відповідного дозволу) використанням відповідачами музичного твору автора і виконавця Фоменка. Порушення з боку Студії позивач вбачав у неправомірному включенні музичного твору до складу аудіовізуального твору «Кумедні історії» при виготовленні останнього на замовлення Телерадіокомпанії.

Порушення з боку Телерадіокомпанії, на його думку, полягало у відтворенні цього ж твору в складі аудіовізуального твору «Кумедні історії» шляхом розміщення його в мережі Інтернет на належному відповідачеві веб-сайті.

Відповідачі проти позову заперечували. Представник Студії зазначив, що позивач не може звертатися за захистом авторських прав, оскільки він не є автором музичних творів, а авторські права на слова і музику належать їхньому створювачу – Фоменко.

Представник Телерадіокомпанії стверджував про правомірність використання спірного твору і зазначив, що, по-перше, використання аудіовізуального твору здійснювалося на підставі ліцензійного договору з його виробником – Студією. По-друге, Телерадіокомпанією було укладено договір з Державною організацією "Українське агентство з авторських та суміжних прав", яка діяла як організація колективного управління

майновими правами суб`єктів авторського права. За цим договором Телерадіокомпанія отримала невиключну ліцензію на публічне сповіщення спірного музичного твору і сплачує роялті за таке сповіщення в ефірі телевізійного каналу.

З метою доведення належності авторських прав позивачем було представлено суду ліцензійний договір з автором Фоменко, за яким позивачеві були надані виключні авторські права на будь-яке використання на території всього Світу творів згідно переліку, який включає спірний твір, як самостійно, так і у складі аудіовізуальних творів, протягом десяти років.

Місцевий господарський суд задовольнив позов частково, стягнувши компенсацію зі Студії і відмовивши в стягненні компенсації з Телерадіокомпанії. Позивач оскаржив рішення до апеляційного господарського суду, вимагаючи задовольнити позов в повному обсязі.

На які питання теми розраховане завдання? Дайте правову оцінку доводам сторін. Чи може ТОВ «Юніка» звертатися до суду за захистом авторських прав на спірний твір? Які авторські права порушені? В чому різниця між відтворенням твору та публічним сповіщенням? Хто має нести цивільно-правову відповідальність за порушення авторських прав? Яке рішення має бути постановлене апеляційним судом?

Список нормативно-правових актів і літератури

1. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (Паризький Акт від 24.07.1971 р., змінений 02.10.1979 р.) // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051.
2. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. в ред. Закону України від 11.07.2001 р. № 2627-III // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12.
3. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав : Закон України від 15.05.2018 р. № 2415-VIII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19.
4. Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір : Постанова КМУ від 27.12.2001 р. № 1756 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1756-2001-%D0%BF.
5. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав : постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 5 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10.
6. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності : постанова Пленуму Вищого

господарського суду України від 17.10.2012 р. № 12 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12.

7. Авторське право і суміжні права в умовах євроінтеграційних процесів : монографія. Київ : Інтерсервіс, 2019. 204 с.

8. Дроб'язко В. С. Історичні й теоретичні аспекти Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів : монографія. Київ : Інтерсервіс : НДІ інтелект. власності, 2018. 124 с.

9. Зеров К. О. Особливості захисту авторських прав на твори, розміщені у мережі Інтернет : монографія. Київ : Інтерсервіс, 2018. 220 с.

10. Капіца Ю. М. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу: формування, інститути, напрями розвитку. European Union Intellectual Property Law: Formations, Institutes, Directions of Development : монографія. Київ : Академперіодика, 2017. 663 с.

11. Майданик Л. Р. Колективне управління майновими авторськими та суміжними правами за цивільним законодавством України : монографія. Київ : Алерта, 2013. 248 с.

12. Основи інтелектуальної власності : навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів / М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка ; за ред. О. П. Орлюк. Київ : Інтерсервіс, 2016. 382 с.

13. Право інтелектуальної власності України : конспект лекцій / Авт. : В. М. Крижна, Н. Є. Яркіна.; За ред.. В. І. Борисової. Х. : Нац. юрид. акад.. України, 2008. 112 с.

14. Харьковская цивилистическая школа: осуществление и защита права интеллектуальной собственности : монография / [И. В. Спасибо-Фатеева, В. И. Жуков, Н. Е. Яркина и др.]; под общ. ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Харьков : Право, 2018. 696 с.

15. Цивільно-правова охорона та захист авторського права в сучасних умовах технологічного розвитку : монографія / О. О. Мацкевич [та ін.] ; Нац. акад. прав. наук України, НДІ інтелект. власності НАПрН України. Київ : Інтерсервіс, 2017. 298 с.

16. Цивільний кодекс України : науково-практичний коментар. Том 6 : Право інтелектуальної власності / За ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої, Х. : ФО-П Лисяк Л. С., 2011. 592 с.

17. Яркіна Н. Є. До проблем застосування «оновленої» компенсації за порушення авторських і (або) суміжних прав (на основі аналізу судової практики). *Теорія і практика правознавства*. 2020. Том 2. № 18. URL : http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/214896.

Тема **26. Патентне право**

Питання для обговорення

1. Об'єкти патентного права: винаходи, корисні моделі, промислові зразки.

2. Умови надання правової охорони винаходам, корисним моделям, промисловим зразкам.

3. Патентування винаходів, корисних моделей. Реєстрація промислових зразків. Строки дії охоронних документів.

4. Суб'єкти прав: винахідник, автор промислового зразка, роботодавець, їхні правонаступники.

5. Права, що випливають з державної реєстрації винаходу, корисної моделі, промислового зразка.

6. Захист прав автора, володільця патенту на винахід (корисну модель), власника промислового зразка в судовому порядку.

Завдання

1. До господарського суду звернулося ТОВ «Біотехнологія» з позовом до ПП «Аквамарин» про припинення дій, які порушують права інтелектуальної власності на винахід «Спосіб багатоступеневого біологічного очищення стічної води», що охороняється належним позивачу патентом. В позовній заяві зазначалося, що відповідачем незаконно, без належного дозволу володільця патенту, виготовлялися та реалізовувалися установки для очистки стічних вод «Біофільтр», які містять в собі запатентовану технологію, права на яку належать ТОВ «Біотехнологія», як володільцю патенту.

Відповідач проти позову заперечував, посилаючись на те, що він не застосовує запатентовану технологію очистки стічної води в своїй безпосередній діяльності, а виготовлення і розповсюдження згадуваних установок вважає правомірним, адже це виробництво здійснюється на підставі ліцензійного договору з Ярошенко. Останній отримав свідоцтво на зареєстрований промисловий зразок – установка для біологічної очистки стічних вод «Біофільтр». Цим договором Ярошенко надав дозвіл на використання установки ПП «Аквамарин». Крім того, відповідач стверджував, що технологічні процеси, які використовуються установкою «Біофільтр», не є ідентичними тим, що охороняються як запатентований спосіб очищення стічних вод.

На які питання теми розраховане завдання? Порівняйте об'єкти, права на які належать ТОВ «Біотехнологія» і Ярошенко. Який обсяг їхньої правової охорони? Які дії визнаються використанням винаходу і за яких умов таке використання є правомірним. Дайте оцінку доводам відповідача. Яке питання має бути з'ясоване при проведенні судової експертизи в даному судовому провадженні?

2. В 2019 році Тищенко звернувся до суду з позовом до Косача та Мінекономіки України, в якому просив визнати недійсним патент України на корисну модель «спосіб лікування інфекцій у тварин», зареєстрований на ім'я Косача в 2017 році, а також зобов'язати Мінекономіки України внести зміни

до Державного реєстру патентів України на корисні моделі та здійснити про це публікацію в офіційному бюлетені «Промислова власність».

В позовній заяві Тищенко посилався на невідповідність зазначеної корисної моделі умовам патентоздатності через порушення вимоги стосовно її новизни, яка є передумовою надання правової охорони даному об'єкту. На підтвердження своїх вимог позивачем було надано висновок експертизи щодо умов патентоздатності даної корисної моделі, яка за його заявою була проведена в 2018р. ДП «Український інститут інтелектуальної власності» (УКРПАТЕНТ). За результатами експертизи, в ході якої було перевірено формулу запатентованої корисної моделі, встановлено її невідповідність критерію патентоздатності «новизна».

Заперечуючи проти позову, Косач зазначив, що формула корисної моделі є такою, що відповідає вимогам закону, саме тому корисна модель і була зареєстрована як патентоздатний об'єкт, а експертиза за заявою позивача була проведена вже після видачі патенту, отже не може вплинути на його дійсність. Крім того, факт існування спірного патенту жодним чином не порушує прав чи інтересів Тищенка, отже він не може виступати позивачем у цій праві.

Представник Мінекономіки України в своїх запереченнях проти позову зазначив, що патент на корисну модель був виданий відповідно до встановленого законодавством порядку, який не передбачає проведення кваліфікаційної експертизи заявки на відповідність заявленого об'єкта умовам патентоздатності.

В ході судового провадження судом було призначено судову експертизу в сфері інтелектуальної власності. В її висновках зазначалося, що сукупність ознак формули спірної корисної моделі стала загальнодоступною в світі до дати подання заявки, а саме, з опису до патенту США на винахід, який був виданий у 1993 році.

На які питання теми розраховане завдання? Дайте оцінку обставинам справи. Чи є підстави для задоволення позову? Як визначається критерій «новизна» для корисної моделі? Чи порушено законодавство при видачі патенту на корисну модель?

3. Після смерті винахідника Міхновського О. його син Міхновський К. звернувся до нотаріуса для оформлення спадщини на майнові права щодо винаходів, створених його батьком у співавторстві. Відповідно до виданих патентів на винаходи їх володільцями є Міхновський О., Клименко та Овдієнко. Нотаріус відмовив у вчиненні нотаріальної дії, мотивувавши відмову тим, що володільці патентів не укладали між собою договір про розподіл часток майнових прав, отже частка спадкодавця в праві інтелектуальної власності на винаходи не визначена, а це робить неможливим видачу свідоцтва про право на спадщину.

Скориставшись порадою нотаріуса, Міхновський К. звернувся до суду з позовом до Клименка та Овдієнка, в якому просив встановити розмір

частки його батька в праві спільної сумісної інтелектуальної власності на запатентовані винаходи.

Рішенням районного суду з посиланням на статті 368, 428 та 1226 ЦК України позов було задоволено і визначено частку померлого Міхновського О. в праві інтелектуальної власності за кожним патентом у розмірі 1/3.

Не погоджуючись з цим рішенням, Овдієнко звернувся до апеляційного суду з проханням скасувати його та ухвалити нове рішення про відмову у задоволенні позовних вимог, мотивуючи свою скаргу неправильним застосуванням судом першої інстанції норм матеріального права, зокрема щодо інститутів спільної сумісної та спільної часткової власності.

На які питання теми розраховане завдання? Чи є підстави для задоволення апеляційної скарги? В яких випадках виникають спільні права інтелектуальної власності і як вони здійснюються? Які правила спадкування прав інтелектуальної власності?

4. Ушакова, відпочиваючи зі своїми друзями на відкритому майданчику ресторану, побачила стіл незвичайної конструкції, який був дуже схожий з тими, що виробляє ТОВ, засновником якого вона є. Поцікавившись у адміністратора ресторану щодо купівлі цього столу, Ушакова дізналася, що він був придбаний в іншого виробника – фізичної особи - підприємця Скорика (далі – ФОП). Після вдалого випробування ресторан уклав договір з ФОП на поставку ще 10 таких столів. Ушакова обурилась і заявила, що ніхто не має право виробляти, продавати і використовувати подібні столи без її дозволу, адже стіл зареєстрований як промисловий зразок, а вона є власником свідоцтва на промисловий зразок «Стіл». Адміністрація ресторану спробувала пояснити Ушаковій, що обрала постачальника, орієнтуючись на якість і ціну товару, а про порушення прав інтелектуальної власності Ушакової нічого не знала.

Незабаром Ушакова звернулася з претензіями до ФОП, вимагаючи припинити виробництво столів, ідентичних із зареєстрованим нею промисловим зразком, а ті, що вже було виготовлено – передати їй як «контрафактні». Вона сповістила про наміри звертатися до суду за захистом своїх порушених прав на промисловий зразок та вимагати сплати компенсації за їх порушення. З метою підготовки до судового процесу вона отримала висновок патентного повіреного, де зазначалося, що стіл, який виробляє та продає ФОП, містить усі без винятку суттєві ознаки, які зафіксовано описом та зображенням промислового зразка «Стіл», свідоцтво на який належить Ушаковій.

Виробник ФОП претензії Ушакової не визнав і зазначив, що стіл – це лише предмет побутового призначення, він не містить в собі новітніх рішень в сфері технологій, а тому не може реєструватися як охороноздатний об’єкт. Якщо ж Ушакова буде перешкоджати його підприємницькій діяльності, він звернеться до суду з позовом про визнання виданого свідоцтва недійсним.

На які питання теми розраховане завдання? Чи підлягає спірний об’єкт правовій охороні як об’єкт інтелектуальної власності? Чи є підстави

для звернення до суду за захистом порушених прав? Які способи захисту можуть бути застосовані в судовому порядку?

5. Панасенко та Чумаков звернулися до суду з позовом до ТОВ «Агротехніка» (далі – ТОВ) про сплату авторської винагороди за використання промислового зразка. В позовній заяві зазначалося, що ними, як співавторами, було укладено договір з ТОВ про передачу останньому права на реєстрацію промислового зразка «Дисковий агрегат» та одержання свідоцтва про таку реєстрацію. Цим договором також передбачалося, що ТОВ має сплачувати авторам винагороду за кожен рік використання промислового зразка, яка дорівнює десятикратному розміру мінімальної заробітної плати. За умовами договору в разі припинення використання промислового зразка обов'язок виплати винагороди припиняється, а ТОВ зобов'язується передати майнові права на зареєстрований промисловий зразок Панасенку та Чумакову.

Після отримання наприкінці 2018 року свідоцтва на зареєстрований промисловий зразок та його успішного впровадження у виробничу діяльність ТОВ сплатило співавторам винагороду за перші два роки його використання. Проте в подальшому виплати припинились, в зв'язку з чим позивачі просили стягнути з ТОВ авторську винагороду за 2021 рік. Представник ТОВ, заперечуючи проти позову, зазначив, що підставою для зупинення виплат було те, що протягом 2021 року промисловий зразок не використовувався, адже за цей період не було продано жодного виробу, що виготовлений із застосуванням зареєстрованого промислового зразка. Також було підкреслено, що ТОВ продовжує сплачувати збір за підтримання чинності прав на зареєстрований об'єкт і в разі відновлення продаж зможе сплачувати авторську винагороду в майбутньому.

Не погодившись з доводами ТОВ, позивачі зазначили, що про використання промислового зразка свідчать оголошення в місцевих газетах та на офіційному сайті ТОВ в мережі Інтернет, де розміщено прейскурант роздрібних цін на сільськогосподарську техніку, включаючи й дискові агрегати, виготовлені з використанням зареєстрованого промислового зразка.

На які питання теми розраховане завдання? Оцініть доводи сторін. Чи порушені ТОВ умови договору про виплату авторської винагороди? Що визнається використанням промислового зразка? Що означає підтримання чинності прав на зареєстрований промисловий зразок? Чи є підстави для задоволення позовних вимог?

Список нормативно-правових актів і літератури

1. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 р. // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123.

2. Договір про патентну кооперацію від 19.06.1970 р. // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/895_001.

3. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994 р. // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018.

4. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15.12.1993 р. № 3687-XII в ред. Закону України від 01.06.2000 р. № 1771-III // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12.

5. Про охорону прав на промислові зразки : Закон України від 15.12.1993 р. № 3688-XII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12.

6. Правила складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель : затв. наказом МОН України від 22.01.2001 р. № 22 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0173-01.

7. Правила складання та подання заявки на промисловий зразок : затв. наказом МОН України від 18.02.2002 р. № 110 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0226-02.

8. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов’язаних із захистом прав інтелектуальної власності : постанова Вищ. госп. суду України від 17.10.2012 р. № 12 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12.

9. Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності: постанова Пленуму Вищ. госп. суду України від 23.03.2012 р. № 5 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005600-12.

10. Андрощук Г. А. Патентное право: правовая охрана изобретений : учеб. пособие. 2-е изд., перераб. и доп. Киев : МАУП, 2001. 232 с.

11. Андрощук Г. О. Патентне право: міжнародно-правове регулювання : монографія. Київ : Інтерсервіс, 2018. 286 с.

12. Бошицький Ю. Л. Правове регулювання службового винахідництва: проблеми теорії та практики : монографія. Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2012. 260 с.

13. Бурлаков С.Ю. Некоторые особенности защиты патентных прав : [разд. 3, гл. 4, § 3]. *Харьковская цивилистическая школа: защита субъективных гражданских прав и интересов* : монография / под общ. ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Х. : Право, 2014. С. 581-594.

14. Дахно І .І. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2015. 550 с.

15. Жихарев О. С. Дослідження винаходу або корисної моделі умові патентоздатності «промислова придатність» у судовій експертизі об'єктів

інтелектуальної власності. *Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності: теорія і практика* : наук.-практ. зб. Київ : Інтерсервіс, 2019. Вип. 5. С. 81-88.

16. Жуков В. И. Правовая охрана объектов научно-технического творчества : учеб. Пособие. Х. : Харьк. юрид. ин-т, 1983. 94 с.

17. Основи інтелектуальної власності : навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів / М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка ; за ред. О. П. Орлюк. Київ : Інтерсервіс, 2016. 382 с.

18. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / Р. Є. Еннан [та ін.]; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Київ : Правова єдність : Алерта, 2016. 492 с.

Т е м а **27. Інститут засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг**

Питання для обговорення

1. Загальна характеристика правових засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг.
2. Поняття комерційного найменування.
3. Співвідношення комерційного найменування і найменування юридичної особи, комерційного найменування і торговельної марки.
4. Майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування.
5. Припинення чинності майнових прав інтелектуальної власності на комерційне найменування.
6. Поняття, види та умови надання правової охорони торговельним маркам.
7. Правова охорона добре відомих торговельних марок.
8. Майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку та строк їх чинності.
9. Визнання прав інтелектуальної власності на торговельну марку недійсними.
10. Поняття географічного зазначення та обсяг його правової охорони.
11. Права інтелектуальної власності на географічне зазначення та строки їх чинності.
12. Припинення прав на комерційне найменування, торговельну марку і географічне зазначення.

Завдання

1. Обласне територіальне відділення Антимонопольного комітету України прийняло рішення про припинення фізичною особою – підприємцем (далі – ФОП) Головіним порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції та накладення на нього штрафу у розмірі 12 тис.

грн. В рішенні зазначалося, що Головін використовує оформлення упаковок паперових рушників без дозволу ФОП Бойчука, який раніше почав використовувати на упаковках рушників схожі позначення. Не погоджуюсь з з цим, Головін звернувся до господарського суду з позовом про визнання рішення недійсним.

Головін заперечував факт порушення прав Бойчука. Новизну оформлення упаковок рушників він доводив декількаими свідоцтвами на промислові зразки, одержаними ним у 16.05.2021 році.

Залучений до розгляду Бойчук зазначив, що він є власником свідоцтва на торговельну марку від 10.08.2020 р., а, отже, має пріоритет на використання і, відповідно правову охорону щодо оформлення упаковок паперових рушників.

На які питання теми розраховане завдання? Надайти оцінку аргументів учасників справи. Вирішить справу.

2. 08.10.2021 року Асанов запропонував акціонерному товаристу«СНІГОПРОМ» (далі – АТ) придбати в нього право використання комбінованої торговельної марки «КАШТАН» для товарів «морозиво», послуг «реклама морозива» та «забезпечування морозивом». В пропозиції зазначалося, що 25.09.2021 р. Асанов звернувся до Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» (далі – Укрпатент) із заявкою на реєстрацію торговельної марки «КАШТАН». На думку Асанова, з моменту подання заявки всі права щодо використання торговельної марки належать саме йому, а тому використання спірного знаку без його дозволу є порушенням прав інтелектуальної власності.

В свою чергу ПрАТ «СНІГОПРОМ» (позивач) звернулось до суду с позовом до Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Асанова з вимогами про припинення порушень прав інтелектуальної власності на знаки для товарів та послуг «КАШТАН», про визнання знаку «КАШТАН» добре відомим в Україні.

Під час розгляду справи з’ясувалось, що дія свідоцтва на використання знаку «КАШТАН», що належало позивачу припинилась ще у 2015 році у зв’язку з несплатою збору за продовження його дії. Крім того, представник АТ сверджував, що знак «КАШТАН» втратив розрізняльну здатність відносно позивача, оскільки широко використовується іншими виробниками морозива («КАШТАН пломбір», «КАШТАН львівський»).

Позивач надав докази, що підтверджує випуск морозива «Каштан» ЗАТ «Снігопром» з 1990 року, а свідоцтво, яке втратило чинність було одержане в 2000 році.

На які питання теми розраховане завдання? Який порядок подання заявки на одержання свідоцтва? Чинники, які впливають на прийняття рішення про визнання знаку добре відомим. Яке рішення має прийняти суд?

3. ПАТ «Солодкі Ласощі» звернулося до господарського суду з позовом до ТОВ «Кондитер» та ТОВ «Ашан» з наступними вимогами:

1. Визнати їх дії, пов’язані з використанням позначення, що складається із словесного елементу "КИЇВСЬКИЙ ТОРТ" та/або "КИЇВСЬКИЙ" та графічних елементів виконаних у вигляді листів каштану, та/або позначення "КИЇВСЬКИЙ ТОРТ" та/або "КИЇВСЬКИЙ" такими, що порушують права інтелектуальної власності ПАТ «Солодкі Ласощі» на знак "КИЇВСЬКИЙ ТОРТ", визнаний добре відомим в Україні рішенням Апеляційної палати Державної служби інтелектуальної власності України від 28.04.2017 р. та заборонити вчинення таких дій.

2. Зобов’язати відповідачів вилучити із цивільного обороту та знищити всі упаковки та/або етикетки тортів, які містять позначення, що складається із словесного елементу "КИЇВСЬКИЙ ТОРТ" та/або "КИЇВСЬКИЙ" та графічних елементів виконаних у вигляді листів каштану, та позначень "КИЇВСЬКИЙ ТОРТ" та/або "КИЇВСЬКИЙ", які є схожим настільки, що їх можна сплутати із знаком "КИЇВСЬКИЙ ТОРТ".

Рішенням суду позов було задоволено та залишено без змін апеляційним судом. Касаційна скарга ТОВ «Кондитер» містила наступні обґрунтування:

1. ТОВ «Кондитер» є виробником продукції з іншою торговою маркою – торт «Київський» або «Київський». Окрім цього малюнок на упаковці має інший вигляд – листя каштану іншої форми, розташовані на упаковці в інший спосіб та мають зелений колір, що відрізняється від кольору на упаковці позивача.

2. Найменування «Київський» не є позначенням, а виключно вказівкою на географічне місце виготовлення такої продукції – місцезнаходження ТОВ «Кондитер» Київська область.

На які питання теми розраховане завдання? На яких доводах має ґрунтуватись, та на чию користь бути прийнято рішення суду?

4. До адміністративного суду з позовом до Міністерства економічного розвитку і торгівлі України звернулось товариство з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ) «Еллада» з вимогами: визнати недійсною реєстрацію Державною службою інтелектуальної власності України (далі – ДСІВ) кваліфікованого зазначення походження товару як назву місця походження «БАЛАКЛАВА» для товару «вино», «вино ігристе»; визнати протиправним та скасувати рішення ДСІВ щодо реєстрації кваліфікованого зазначення походження товару як назву місця походження «БАЛАКЛАВА» для товару «вино», «вино ігристе»; зобов'язати внести зміни про визнання реєстрації недійсною до Державного реєстру України назв місць походження та географічних зазначень походження товарів і прав на використання зареєстрованих кваліфікованих зазначень походження товарів.

Мотивуючи заявлені позовні вимоги, позивач зазначив, що реєстрація спірного зазначення порушує його інтереси, оскільки позбавляє можливості набути права власності на знак для товарів та послуг "Балаклава 2500".

Під час розгляду було з’ясовано, що спірне позначення зареєстровано за ТОВ «Золота балка» з місцем знаходження: м. Севастополь вул. Новикова,

б. 56. Також був наданий висновок Міністерства охорони навколишнього природного середовища щодо меж географічного місця, з яким пов'язані особливі властивості, певні якості, репутація або інші характеристики товару та викопіювання з топокарт зазначеної місцевості.

На які питання теми розраховане завдання? Встановити правовий режим географічних зазначень та прийняти рішення по справі.

5. Товариство з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ) «Чобіток» подало позов до господарського суду до ТОВ «Чобітокк» з вимогами припинити використання в будь-який спосіб комерційного (фірмового) найменування позивача, яким є відповідне сполучення слів українською мовою, російською мовою та абревіатури.

В обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що повне найменування відповідача українською та російською мовами, а також його скорочене найменування схожі на комерційні (фірмові) найменування позивача (на яке позивач має пріоритет) настільки, що їх можна сплутати, і це вводить в оману споживачів товарів. До того ж за результатами пошуку в мережі Інтернет, першим з'являється посилання на сайт відповідача, а не позивача, що створює додаткові труднощі для споживача.

До позову в якості доказів було надано витяг з Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (ЄДРПОУ) із зазначенням видів діяльності та адреси місця знаходження, копія статуту позивача.

Під час судового розгляду з'ясувалося, що основним видом діяльності ТОВ «Чобітокк» є виробництво інструментів для виготовлення взуття, а додатковими - виготовлення та продаж взуття. Останній вид діяльності був зазначений як основний у позивача. Окрім того, місцем реєстрації позивача є Харків, а відповідача - Полтава.

На які питання теми розраховане завдання? Яке рішення має прийняти суд? Чи змінилося б рішення, якщо «Чобітокк» був створений як акціонерне товариство або товариство з додатковою відповідальністю?

Список нормативно-правових актів і літератури

1. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14.04.1891 р. // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_134#Text.
2. Про охорону прав на знаки для товарів та послуг : Закон України від 15.12.1993 р. № 3689-XII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12/print1218034688041545.
3. Про правову охорону географічних зазначень : Закон України від 16.06.1999 № 752-XIV // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-14/print1218034688041545.

4. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов’язаних із захистом прав інтелектуальної власності : постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 р. № 12 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12.

5. Регламент Апеляційної палати Національного органу інтелектуальної власності : затв. наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 02.03.2021 р. № 433 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0610-21#Text.

6. Андрейчук Л. Майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування. *Вісник Львівського Університету*. Серія юридична. Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2017. Вип. 65. С. 124-133.

7. Борисова В. І. До проблеми індивідуалізації суб'єктів цивільних відносин. *Актуальні питання інтелектуальної власності та інноваційного розвитку* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (21 берез. 2014 р.) / НАПрН України, НДІ прав. забезп. інновац. розвитку, НДІ інтелект. власності, НЮУ ім. Ярослава Мудрого, ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Х. : НДІ ПЗІР. 2014. С. 37-41.

8. Коваленко Т. В. Торговельна марка та (комерційне) фірмове найменування: особливості використання. *Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності* : теорія і практика : наук.-практ. зб. / Нац. акад. прав. наук України, Наук.-дослід. ін-т інтелект. власності. Київ : Інтерсервіс. 2019. Вип. 5. С. 74-81.

9. Крижна В. М. До питання визнання судом позначення добре відомою торговельною маркою. *Актуальні наукові дослідження сучасної юридичної науки: теорія та практика* : зб. матеріалів III Наук.-практ. конф. [18 берез. 2016 р.] / Вищ. навч. закл. «Ун-т економіки та права «Крок»», Юрид. ф-т, Коледж економіки, права та інформ. технологій, НДІ приват. права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України. Київ : Ун-т економіки та права «Крок». 2016. С. 164-166 .

10. Крижна В. М. Зловживання правами попереднього користувача на торговельні марки в Україні. *Фундаментальні проблеми юриспруденції* : зб. наук. пр. / Ужгород. нац. ун-т, НДІ порівнял. публ. права та міжнар. права. Ужгород : Вид-во О. Гаркуші. 2016. С. 110-118.

11. Тарасенко Л. Л. Доменне ім'я як засіб індивідуалізації товарів, послуг, учасників цивільних відносин. *Актуальні проблеми приватного права* : матеріали XVII наук.-практ. конф., присвяч. 97-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 22 лют. 2019 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Нац. акад. прав. наук України, Харків. обл. осередок всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України». Харків : Право. 2019. С. 226-231.

12. Якубівський І. Є. Проблеми набуття майнових прав інтелектуальної власності на комерційне найменування. *Сучасні виклики і*

актуальні проблеми права інтелектуальної власності в Україні та Європі : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (25-26 жовт. 2016 р.) / НАН України, Київ. ун-т права, Всесвіт. орг. інтелект. власності. Київ : [Київ. ун-т права]. 2016. С. 52-56.

Тема **28. Інші види прав інтелектуальної власності**

Питання для самостійного вивчення

1. Право інтелектуальної власності на наукове відкриття та проблеми його реалізації.
2. Право інтелектуальної власності на компонування компонування напівпровідникових виробів.
3. Право інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію та стан її правової охорони.
4. Право інтелектуальної власності на селекційні досягнення (сорти рослин і породи тварин).
5. Право інтелектуальної власності на комерційну таємницю, об'єкти комерційної таємниці та правовий режим їх захисту.
6. Право інтелектуальної власності на «ноу-хау», співвідношення понять «комерційна таємниця» і «ноу-хау».
7. Права інтелектуальної власності на технології, створені за державні кошти.

Список нормативно-правових актів і літератури

1. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V в ред. Закону України від 16.10.2020 р. № 124-IX // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16.
2. Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів від 05.11.1997 р. № 621/97. Назва Закону в ред.. Закону України від 19.09.2019 р. № 111-IX // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80.
3. Про приєднання України до Міжнародної конвенції по охороні нових сортів рослин : Закон України від 02.08.2006 р. № 60-V // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60-16.
4. Про охорону прав на сорти рослин : Закон України від 21.04.1993 р. № 3116-XII в ред. Закону України від 16.10.2020 р. № 124-IX // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12.
5. Про племінну справу у тваринництві : Закон України від 15.12.1993 р. № 3691-XII в ред. Закону України від 01.01.2016 р. № 867-VIII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3691-12.
6. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності : постанова Вищ. госп. суду України від 17.10.2012 р. № 12 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12.
7. Про нормативно-правові акти, що регулюють питання, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності : Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 20.02.2007 р. № 01-8/91 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v8_91600-07.
8. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності : Оглядовий лист Вищого господарського суду України від

14.12.2007 р. № 01-8/974 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v_974600-07.

9. Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію: Інформаційний лист Вищого господарського суду Украьни від 28.03.2007 р. № 01-8/184 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_184600-07.

10. Андрощук Г. О. Інтелектуальна власність в національних інноваційних системах : монографія. НДІ ІВ НАПрН України, Інтерсервіс, 2016. 366 с.

11. Атаманова Ю. Є. Складний результат інтелектуальної діяльності та особливості прав на нього. *Право України*. 2011. № 3. С. 127-138.

12. Бєгова Т. Поняття «ноу-хау» і договір про його передання : монографія. Х. : Право, 2009, 169 с.

13. Булат Є. А. Наукове відкриття як об'єкт цивільних правовідносин : автореф. дис. … канд. юрид. наук. К., 2010. С. 23.

14. Когут Н. Прогалини та аномалії в правовому регулюванні спадкових відносин. *Юридична Україна*. 2016. № 1-2. С. 17-27. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2016_1-2_5.

15. Олефір А. О. Правове регулювання інтелектуальної власності та інноваційних відносин в Угоді про асоціацію України та ЄС. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2014. № 5. С. 79-94.

16. Підопригора О. А. Наукове відкриття в Цивільному кодексі України. *Інтелектуальна. власність*. 2003. № 7. С. 3-7.

17. Підопригора О. Право інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми, сорт рослини, породу тварини у новому Цивільному кодексі України. *Інтелектуальна власність*. 2004. № 2. С. 3-9.

18. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України / за ред. Ю. М. Капіци. К. : Вид. Дім «Слово», 2006. 1104 с.

19. Право інтелектуальної власності України : конспект лекцій / за ред. В. І. Борисової ; Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Х. : Право, 2008. 112 с.

20. Сімсон О. Е. Інноваційне і креативне право: Право знань і творчості. К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2006. 264 с.

Тема **28. Інші види прав інтелектуальної власності**

Питання для самостійного вивчення

1. Право інтелектуальної власності на наукове відкриття та проблеми його реалізації.
2. Право інтелектуальної власності на компонування компонування напівпровідникових виробів.
3. Право інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію та стан її правової охорони.
4. Право інтелектуальної власності на селекційні досягнення (сорти рослин і породи тварин).
5. Право інтелектуальної власності на комерційну таємницю, об'єкти комерційної таємниці та правовий режим їх захисту.
6. Право інтелектуальної власності на "ноу-хау", співвідношення понять "комерційна таємниця" і "ноу-хау".
7. Права інтелектуальної власності на технології, створені за державні кошти.

Список нормативно-правових актів і літератури

1. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V в ред. Закону України від 16.10.2020 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16.

2. Про охорону прав на сорти рослин : Закон України від 21.04.1993 р. № 3116-XII в ред. Закону України від 16.10.2020 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12.

3. Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів від 05.11.1997 р. № 621/97. Назва Закону в ред.. Закону України від 19.09.2019 о. № 111-IX // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80.

4. Про племінну справу у тваринництві: Закон України від 15.12.1993 р. № 3691-XII в ред. Закону України від 01.01.2016 р. № 867-VIII // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3691-12.

5. Про приєднання України до Міжнародної конвенції по охороні нових сортів рослин : Закон України від 02.08.2006 р. № № 60-V // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60-16.

6. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності : постанова Вищ. госп. суду України від 17.10.2012 р. № 12 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12.

7. Про нормативно-правові акти, що регулюють питання, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності : Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 20.02.2007 р. № 01-8/91 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v8_91600-07.

8. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності : Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 14.12.2007 р. № 01-8/974 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v_974600-07.

9. Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію : Інформаційний лист Вищого господарського суду Украъни від 28.03.2007 р. № 01-8/184 // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_184600-07.

10. Андрощук Г. О. Інтелектуальна власність в національних інноваційних системах : монографія. НДІ ІВ НАПрН України, Інтерсервіс, 2016. 366 с.

11. Атаманова Ю. Є. Складний результат інтелектуальної діяльності та особливості прав на нього. *Право України*. 2011. № 3. С. 127-138.

12. Бєгова Т. Поняття «ноу-хау» і договір про його передання : монографія. Х. : Право, 2009. 169 с.

13. Олефір А. О. Правове регулювання інтелектуальної власності та інноваційних відносин в Угоді про асоціацію України та ЄС. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2014. № 5. С. 79-94.

14. Підопригора О. А. Наукове відкриття в Цивільному кодексі України. *Інтелект. власність*. 2003. № 7. С. 3-7.

15. Підопригора О. Право інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми, сорт рослини, породу тварини у новому Цивільному кодексі України. *Інтелект. власність*. 2004. № 2. С. 3-9.

16. Право інтелектуальної власності України : конспект лекцій / за ред. В. І. Борисової; Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х. : Право, 2008. 112 с.

17. Право інтелектуальної власності: акад. курс: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. О. А. Підопригори, О. Д. Святоцького. 2-е вид., переробл. та доповн. К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2004. 672 с.

18. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України / за ред. Ю. М. Капіци. К. : Вид. Дім «Слово», 2006. 1104 с.

19. Сімсон О. Е. Інноваційне і креативне право : Право знань і творчості. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2006. 264 с.

20.СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ

Акт цивільного законодавства – нормативно-правовий акт, який встановлює норми, що регулюють цивільні відносини.

Акти цивільного стану – дії та події, що нерозривно пов'язані з фізичною особою і започатковують, змінюють, доповнюють або припиняють її можливість бути суб'єктом цивільних прав та обов'язків.

Джерела цивільного права - форми, в яких знаходять вираження норми цивільного права.

Довіреність – письмовий документ, що видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами.

Емфітевзис – право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб.

Заповіт – особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті.

Звичай – правило поведінки, яке не встановлено актами цивільного законодавства, але є усталеним у певній сфері цивільних відносин.

Міжнародний договір – договір, укладений в письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо).

Місце проживання фізичної особи – житло, в якому вона проживає постійно або тимчасово.

Місцезнаходження юридичної особи – фактичне місце ведення діяльності чи розташування офісу, з якого проводиться щоденне керування діяльністю юридичної особи (переважно знаходиться керівництво) та здійснення управління і обліку.

Непідприємницьке товариство – товариство, яке не має на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками.

Нікчемний правочин – правочин, недійсність якого встановлена законом.

Об'єкти цивільних прав – матеріальні та нематеріальні блага, стосовно яких між суб'єктами виникають відносини, що складають предмет цивільно-правового регулювання.

Особисте немайнове право – міра можливої поведінки управомоченої особи щодо невіддільних від її особистості абсолютних благ немайнового характеру, які позбавлені економічного змісту і надають людині можливість за своїм розсудом, без втручання інших осіб, визначити свою поведінку в сфері особистого життя.

Оспорюваний правочин – правочин, недійсність якого прямо не встановлена законом, але який може бути визнаний недійсним судом у разі, коли одна із сторін або інша заінтересована особа заперечують його дійсність на підставах, встановлених законом.

Підприємницьке товариство – товариство, яке здійснює

підприємницьку діяльність з метою одержання прибутку та наступного його розподілу між учасниками.

Підприємство – єдиний майновий комплекс, що використовується для здійснення підприємницької діяльності.

Позовна давність – строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу.

Право власності – право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб.

Право інтелектуальної власності – право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на іншій об'єкт прав інтелектуальної власності, визначений Цивільним кодексом України та іншим законом.

Правочин – дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

Предмет цивільного права – особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленню, майновій самостійності їх учасників.

Представництво – правовідношення, в якому одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє.

Приватне право (в об'єктивному розумінні) – сукупність правових норм, що за допомогою диспозитивного методу забезпечують і регулюють захист відносин, заснованих на юридичній рівності, вільному волевиявленні і майновій незалежності їх учасників.

Речове право (в об'єктивному розумінні) – сукупність правових норм, що регулюють відносини між управомоченою особою та всіма іншими суб'єктами з приводу речей, та закріплюють можливість цієї особи безпосередньо впливати на річ з усуненням всіх інших осіб.

Речове право на чуже майно – визначена договором з власником або законом міра можливої поведінки управомоченої особи по здійсненню обмежених за обсягом (порівняно з правом власності) правомочностей речового характеру (володіння, користування і розпорядження) стосовно речей, які їй не належать.

Річ – предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки.

Самозахист – застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства.

Сервітут – право користування чужим майном.

Спадкове право (в об'єктивному розумінні) – сукупність цивільно-правових норм, які регулюють відносини, що виникають внаслідок переходу майна, а також майнових прав та обов'язків померлого до інших осіб.

Спадковий договір – договір, за яким одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача.

Спадкування – перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців).

Спадщина – сукупність прав та обов'язків, що належали спадкодавцю на момент відкриття спадщини, які не припиняються його смертю і переходять до спадкоємців в порядку правонаступництва.

Спільна сумісна власність – власність двох або більше осіб без визначення часток кожного з них у праві власності.

Спільна часткова власність – власність двох чи більше осіб із визначенням часток кожного з них в праві власності.

Строк – певний період у часі, зі спливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення.

Суб'єктивне цивільне право – міра дозволеної поведінки, що належить учаснику цивільних правовідносин.

Суб'єктивний цивільний обов'язок – міра належної поведінки зобов'язаного учасника цивільного правовідношення, яка може полягати в необхідності здійснення дій активного або пасивного характеру.

Суперфіцій – право користування чужою земельною ділянкою для забудови.

Термін – певний момент у часі, з настанням якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення.

Товариство – організація, створена шляхом об'єднання осіб (учасників), які мають право участі у цьому товаристві.

Установа - організація, створена однією або кількома особами (засновниками), які не беруть участі в управлінні нею, шляхом об'єднання (виділення) їхнього майна для досягнення мети, визначеної засновниками, за рахунок цього майна.

Фізична особа – людина як учасник цивільних відносин.

Функції цивільного права – зумовлені предметом і забезпечувані законодавством цілі правової галузі, певні напрями цивільно-правового впливу на особисті немайнові та майнові відносини.

Цивільна дієздатність – здатність особи своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання.

Цивільна правоздатність – здатність мати цивільні права та обов'язки.

Цивільне право як приватне право (в об'єктивному розумінні) – сукупність правових норм, які регулюють шляхом диспозитивного методу особисті немайнові та майнові відносини, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників.

Цивільне правопорушення – протиправна дія чи бездіяльність особи, що порушуєнорми актів цивільного законодавства або умови договору, і з якою договір або закон пов'язують виникнення цивільно-правової відповідальності.

Цивільні правовідносини – особисті немайнові та майнові відносини, врегульовані нормами цивільного права, що виникають між автономними і рівноправними суб'єктами, які наділені суб'єктивними цивільними правами

та суб’єктивними цивільними обов’язками.

Цивільно-правова відповідальність – застосування до правопорушника у випадку здійснення ним протиправних дій або бездіяльності передбачених договором чи законом заходів державного примусу у вигляді додаткових цивільно-правового обов’язків майнового характеру (санкцій).

Цивільно-правове відношення – особисте немайнове або майнове відношення, врегульоване нормами цивільного права, що виникає між автономними і рівноправними суб’єктами, які наділені суб’єктивними цивільними правами та суб’єктивними цивільними обов’язками.

Цивільно-правовий договір – домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов’язків.

Цінний папір – документ встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право та визначає взаємовідносини між особою, яка його розмістила (видала), і власником та передбачає виконання зобов’язань згідно з умовами його розміщення, а також можливість передачі прав, що випливають з цього документа, іншим особам.

Юридична особа – організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку.

ПОТОЧНИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Опис навчальної дисципліни
«Цивільне право України» (частина 1)

Курс – 2-й	**Напрям, освітньо-кваліфікаційний рівень**	**Характеристика навчальної дисципліни**
Кількість кредитів ECTS: 6 Загальна кількість годин: 180 Тижневих годин: 2-4	галузь знань – 08 «Право» спеціальність – 081 «Право» освітньо-професійна програма – «Право» перший (бакалаврський) рівень вищої освіти	**Обов'язкова:** Лекції: 42 год. Практичні заняття: 48 год. Самостійна робота: 90 год. **І семестр:** Лекції: 20 год. Практичні заняття: 22 год. **ІІ семестр:** Лекції: 22 год. Практичні заняття: 26 год. **Види контролю:** **залік** за результатами поточного контролю, **іспит**

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ І УМІНЬ СТУДЕНТІВ

Оцінювання рівня знань студентів з навчальної дисципліни «Цивільне право України» (частина 1) здійснюється на основі результатів:

- поточного контролю (ПК) і
- підсумкового контролю знань (ПКЗ).

Оцінювання за всіма результатами контролю протягом навчального року здійснюється шляхом підсумовування результатів разом за **100-бальною** шкалою.

Згідно з п. 1 Наказу ректора № 593-С від 1.09.2021 р. та п. 2.5 Положення про моніторинг знань студентів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, затвердженого Наказом ректора університету № 127 від 26.06. 2015 р. оцінювання рівня знань студентів здійснюється з таким розподілом балів:

ПК – у діапазоні від 0 до 40 балів;

ПКЗ – від 0 до 60 балів.

У кожному семестрі ПК знань студентів здійснюється за результатами:

- роботи на практичних заняттях (0-15 балів);
- виконання підсумкової контрольної роботи (0-5 балів).

1. Оцінювання знань студентів при ПК

Загальним *об'єктом оцінювання* знань студентів при ПК є відповідні теми навчальної програми, засвоєння яких перевіряється під час ПК.

Завданням ПК є перевірка розуміння та засвоєння навчального матеріалу, здатності осмислити зміст тем чи розділів навчальної програми, умінь застосовувати отриманні знання при вирішенні професійних завдань.

Оцінювання знань і умінь студентів при ПК здійснюється викладачем, який веде практичні заняття, **на кожному практичному заняття (ПЗ)** (за шкалою № 1 або іншою шкалою оцінювання), а також **наприкінці кожного навчального семестру** з урахуванням результатів:

– роботи студента на практичних заняттях (ПЗ) (у діапазоні від 0 до 15 балів за один семестр);

– виконання підсумкової контрольної роботи наприкінці семестру (у діапазоні від 0 до 5 балів за один семестр);

Відповідно максимальна кількість балів за результатами роботи студента протягом кожного семестру не може перевищувати **20 балів.**

Максимальна кількість балів при ПК **за результатами навчального року** складається шляхом сумування балів, отриманих студентом за роботу протягом двох семестрів, та не може перевищувати **40 балів**.

1.1. Оцінювання роботи студентів на ПЗ

Успішність освоювання студентами знань та набуття навичок на практичних заняттях оцінюється за шкалою від 0 до 15 балів кожного навчального семестру (від 0 до 30 балів протягом навчального року).

Оцінювання роботи студентів на ПЗ здійснюється:

- на *кожному* ПЗ:

– *показники оцінювання*: вміння орієнтуватися у змісті чинних нормативних актів; вміння знаходити та надавати правову оцінку висновкам Верховного Суду щодо застосування положень цивільного законодавства; знання та розуміння практики Європейського Суду з прав людини; активність роботи на занятті; рівень знань за результатами опитування протягом заняття; вміння публічно представити матеріал;

– *шкала оцінювання:* визначається самостійно викладачем, який проводить практичні заняття, виходячи із 1) максимальної кількості балів, яку може набрати студент протягом навчального семестру; 2) загальної кількості практичних занять, які проводяться протягом навчального семестру.

Викладач може обрати наступну шкалу (далі – шкала № 1) оцінювання, яка передбачає, що на кожному ПЗ студент може отримати оцінку від 3 до 5 балів.

Шкала № 1

Кількість балів	**Критерії оцінювання**
5 «відмінно»	- висока активність роботи на ПЗ; - використання додаткової теоретичної і практичної літератури під час вирішення завдань; - повні і всебічні відповіді при розв’язані завдань (казусів); - правильне застосування актів цивільного законодавства і правових висновків Верховного Суду під час вирішення завдань.
4 «добре»	- середня активність роботи на ПЗ; - засвоєння основного матеріалу за темою з використанням матеріалів лекції і кафедрального підручника; - обґрунтовані відповіді при розв’язані завдань (казусів) з незначними помилками в аргументації; - здебільшого правильне застосування актів цивільного законодавства і правових висновків Верховного Суду.
3 «задовільно»	- низька активність роботи на ПЗ; - неповне засвоєння матеріалу за темою; - неповні і недостатньо обґрунтовані відповіді при розв’язані завдань (казусів); - здебільшого правильне застосування актів цивільного законодавства під час вирішення завдань.

- *оцінювання негативного результату*: у разі виявлення непідготовленості студента до ПЗ, ненадання студентом відповідей на питання викладача за темою ПЗ та/або надання неправильних відповідей на основні і найважливіші питання по темі ПЗ, викладач має право поставити

такому студенту відмітку про необхідність відпрацювання такого ПЗ (наприклад, «-», «0», «2» тощо). У разі наявності такої позначки студент не може бути допущений до заліку (іспиту) до моменту відпрацювання теми відповідного ПЗ у встановленому викладачем порядку;

- протягом усього навчального р. (семестру):

– *показники оцінювання*: систематичність відвідування ПЗ; здатність студента засвоювати категоріальний апарат; вміння орієнтуватися у змісті чинних нормативних актів; навички узагальненого мислення; логічність та повнота викладення учбового матеріалу; навички творчо підходити до вирішення поставлених завдань; активність роботи на ПЗ; вміння публічно представити матеріал;

– *методика оцінювання*: підсумкова оцінка за результатами роботи на ПЗ протягом семестру (навчального року) являє собою суму оцінок, які отримав студент на кожному ПЗ. Якщо викладач обрав шкалу № 1 оцінювання кожного ПЗ, то підсумкова семестрова оцінка студента визначається шляхом переведення оцінок, отриманих студентом на кожному ПЗ за шкалою № 1, в оцінку за 20-бальною шкалою (далі – шкала № 2).

Шкала № 2

Кількість балів	**Критерії оцінювання**
11-15	Систематичне відвідування ПЗ; відсутність пропусків занять без поважних причин; відпрацювання тем ПЗ, пропущених з поважних причин; вирішення завдань до кожного ПЗ; висока активність роботи на ПЗ; засвоєння всього матеріалу з усіх тем, які вивчалися протягом семестру; повні та обґрунтовані відповіді при розв’язані завдань (казусів); здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання; уміння опрацьовувати та застосовувати акти цивільного законодавства; вміння аналізувати і застосовувати правові висновки Верховного Суду; уміння сформувати своє ставлення до певної проблеми теми; здатність публічно представити матеріал.
6-10	Наявність одиничних пропусків ПЗ; відпрацювання тем пропущених ПЗ; вирішення завдань до кожного ПЗ; активна робота на ПЗ; засвоєння основних положень з усіх тем, які

	вивчалися протягом семестру; допущення незначних помилок при розв'язанні завдань (казусів); обізнаність із правовими висновками Верховного Суду; здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання. здатність публічно представити матеріал.
1-5	Наявність непоодиноких пропусків ПЗ без поважних причин; наявність окремих невідпрацьованих тем пропущених ПЗ; несистематична підготовка до ПЗ (виявлення випадків відсутності в студента самостійно вирішених завдань); пасивність у роботі на ПЗ; засвоєння окремих тем, які вивчалися протягом семестру; неповні, необґрунтовані відповіді, допущення помилок при розв'язанні завдань (казусів); недостатні навички застосування актів цивільного законодавства.
0	Систематичні пропуски ПЗ без поважних причин; наявність невідпрацьованих тем пропущених ПЗ; систематична відсутність рішень завдань (казусів); пасивність у роботі на ПЗ; відсутність знань за темами, які вивчалися протягом семестру; допущення істотних помилок при розв'язанні завдань (казусів); нездатність визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання; відсутність навичок застосування актів цивільного законодавства.

Викладач здійснює переведення оцінок, отриманих студентом на кожному ПЗ за шкалою № 1, в оцінку за шкалою № 2, за наступними формулами:

КПЗ × «5» = МБ

БС × 15
---------- = БПЗ
МБ

КПЗ – загальна кількість ПЗ, проведених протягом семестру.

«5» - максимальний бал за шкалою № 1.

МБ - максимальна кількість балів, яку можна було заробити у разі отримання оцінки «5» на кожному практичному занятті (саме ця сума

відповідає оцінці 15 балів за шкалою № 2).

БС - сума балів, яку студент реально отримав протягом семестру за шкалою № 1.

15 – максимальна кількість балів за шкалою № 2.

БПЗ – кількість балів студента за шкалою № 2.

Наприклад, студент отримав п'ять оцінок «4» за 10 занять, що були проведені протягом семестру. Максимальна кількість балів, яку він міг отримати, становить 50 балів (5х10), що відповідає 15 балам за 15-бальною шкалою. Студент отримав 20 балів (4х5). Отже, за 15-бальною шкалою оцінка студента становить 6 балів (20х15:50).

– *критерії визначення підсумкового балу студента:* **при визначенні підсумкової кількості балів викладач повинен виходити з наступних критеріїв:**

1.2. Оцінювання підсумкових (семестрових) контрольних робіт

Успішність виконання підсумкових контрольних робіт оцінюється за шкалою **від 0 до 5 балів у кожному семестрі** (відповідно – **від 0 до 10 балів за навчальний рік**).

Підсумкова контрольна робота може бути у формі тестів, усного опитування студентів на останньому занятті у відповідному семестрі, проведення контрольної роботи, що передбачає надання відкритих відповідей. Форма проведення підсумкової контрольної роботи визначається викладачем, який веде практичні заняття.

У разі проведення практичних занять у дистанційному режимі у зв'язку з дією карантинних обмежень, підсумкова контрольна робота може бути проведена на базі платформи https://neik.nlu.edu.ua/moodle/ шляхом проходження студентами підсумкових семестрових тестів, розміщених на цій платформі.

При цьому:

– у разі невиконання підсумкової тестової роботи, студенти мають право скласти її до початку екзаменаційної сесії;

– студенти, які одержали 0 балів за виконання тестових завдань, мають право на повторне їх виконання, однак бал, одержаний при повторному виконанні, може бути зменшений;

– час складання тестових завдань визначає викладач, який веде практичні заняття.

2. Визначення підсумкових результатів ПК

Результати оцінювання роботи студентів фіксуються викладачем, який веде практичні заняття, у його журналі обліку роботи викладача та розміщуються в електронному вигляді для ознайомлення студентами наприкінці кожного навчального семестру.

За результатами практичних занять у 3 семестрі (для другого курсу) та 5 семестрі (для третього курсу) проводиться семестровий залік. Підсумковий бал за результатами ПК та залік виставляються на останньому ПЗ відповідного семестру. При цьому:

– мінімальна кількість балів для заліку дорівнює **10 балам**;

– студенти, знання яких оцінені мінімально необхідною для складання іспиту кількістю балів і вище, не мають права на виконання додаткових завдань для підвищення отриманої кількості балів.

Студент допускається до складання іспиту за умов: набрання мінімальної кількості балів, отриманої за результатами ПК за навчальний рік – **20 балів**.

Максимальна кількість балів, яку можуть отримати студенти з навчальної дисципліни «Цивільне право України» (частина 1)

Осінній семестр		Весняний семестр		іспит	Разом за курс
ПЗ	Підсумкова контрольна робота	ПЗ	Підсумкова контрольна робота		
15	5	15	5	60	100

3. Оцінювання знань студентів на ПКЗ

3.1. Згідно з п. 4.11 Положення про моніторинг знань студентів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, затвердженого Наказом ректора університету № 127 від 26.06. 2015 р. при проведенні іспиту в усній формі оцінка повинна бути кратна 5 (0, 35, 40, 45, 50, 55, 60).

Шкала оцінювання знань студентів на іспиті (ПКЗ)

Кількість балів	Критерії оцінювання знань і умінь студента
60	1. Всебічне, систематичне і глибоке знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, у тому числі орієнтація в основних наукових доктринах та концепціях дисципліни. 2. Засвоєння основної та додаткової літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни та використання отриманих знань у практичній роботі.
55	1. Повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Засвоєння основної літератури та знайомство з додатковою літературою, рекомендованою кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з

	дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.
50	1. Достатньо повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, за відсутності у відповіді суттєвих неточностей. 2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.
45	1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією. 2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Помилки та суттєві неточності у відповіді на іспиті за наявності знань для їх самостійного усунення або за допомогою викладача.
40	1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією. 2. Ознайомлення з основною літературою, рекомендованою кафедрою. 3. Помилки у відповіді на іспиті за наявності знань для усунення найсуттєвіших помилок за допомогою викладача
35	1. Прогалини в знаннях з певних частин основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Наявність помилок у відповіді на іспиті.
0	1. Відсутність знань значної частини основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Неможливість продовжити навчання або здійснювати професійну діяльність без проходження повторного курсу з цієї дисципліни.

4. Загальна підсумкова оцінка з навчальної дисципліни «Цивільне право України» (частина 1).

4.1. Загальна підсумкова оцінка з навчальної дисципліни складається з суми балів за результатами ПК та ПКЗ (за умови, що на іспиті студент набрав 35 балів і вище). Якщо на іспиті студент набрав 0 балів, тобто отримав незадовільну оцінку, загальна підсумкова оцінка включає лише результати ПК.

Шкала підсумкової оцінки з навчальної дисципліни, яка виставляється в залікову книжку

Оцінка за шкалою ECTS	ВИЗНАЧЕННЯ	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100-бальною шкалою, що використовується в НУ
A	ВІДМІННО - відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	5	90-100
B	ДУЖЕ ДОБРЕ - вище середнього рівня з кількома помилками	4	80-89
C	ДОБРЕ - в загальному правильна робота з певною кількістю значних помилок		75-79
D	ЗАДОВІЛЬНО - непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70-74
E	ДОСТАТНЬО - виконання задовольняє мінімальні критерії		60-69
FX	НЕЗАДОВІЛЬНО - потрібно попрацювати перед тим, як перескласти	2	35-59
F	НЕЗАДОВІЛЬНО - необхідна серйозна подальша робота, обов’язковий повторний курс		1-34

ПРОГРАМНІ ЗАПИТАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ» (частина 1)

1. Предмет цивільного права.
2. Диспозитивний метод регулювання цивільних відносин та чинники, що його обумовлюють.
3. Принципи цивільного права.
4. Функції та система цивільного права.
5. Поняття та види джерел цивільного права.
6. Акти цивільного законодавства та їх дія в часі, в просторі та за колом осіб.
7. Аналогія закону та аналогія права.
8. Поняття, елементи та види цивільних правовідносин.
9. Підстави виникнення цивільних прав та обов'язків.
10. Цивільна правоздатність фізичної особи.
11. Цивільна дієздатність фізичної особи та її зміст.
12. Повна цивільна дієздатність. Надання повної цивільної дієздатності фізичній особі, яка не досягла вісімнадцяти років.
13. Часткова цивільна дієздатність.
14. Неповна цивільна дієздатність.
15. Обмеження цивільної дієздатності фізичної особи.
16. Визнання фізичної особи недієздатною.
17. Опіка і піклування.
18. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою: підстави, порядок, наслідки.
19. Оголошення фізичної особи померлою: підстави, порядок, наслідки.
20. Фізична особа як підприємець.
21. Поняття юридичної особи та її ознаки.
22. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права.
23. Індивідуалізація юридичних осіб.
24. Створення юридичних осіб приватного права.
25. Цивільна правоздатність та дієздатність юридичної особи приватного права. Органи юридичної особи.
26. Філії та представництва юридичної особи.
27. Припинення юридичної особи шляхом реорганізації.
28. Припинення юридичної особи шляхом ліквідації.
29. Повне товариство.
30. Командитне товариство.
31. Товариство з обмеженою відповідальністю.
32. Товариство з додатковою відповідальністю.
33. Акціонерне товариство.
34. Виробничий кооператив.
35. Загальна характеристика непідприємницьких товариств і установ.
36. Участь держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних відносинах.

37. Поняття та види об’єктів цивільних прав.
38. Речі та їх класифікація.
39. Гроші і валютні цінності як об’єкти цивільних прав.
40. Поняття та види цінних паперів як об’єктів цивільних прав.
41. Нематеріальні блага як об’єкти цивільних прав.
42. Поняття правочину та його ознаки.
43. Класифікація правочинів.
44. Загальні вимоги, додержання яких є необхідним для чинності правочину.
45. Форма правочину. Правові наслідки недодержання форми правочину, встановленої законом.
46. Тлумачення правочину. Відмова від правочину.
47. Недійсність правочину.
48. Нікчемні правочини.
49. Оспорювані правочини.
50. Правові наслідки недійсності правочину.
51. Поняття та види представництва.
52. Довіреність: поняття, види, форма, строк.
53. Припинення представництва за довіреністю.
54. Вчинення правочинів з перевищенням повноважень. Передоручення.
55. Поняття, засади та межі здійснення суб’єктивних цивільних прав.
56. Поняття та засади виконання цивільних обов’язків.
57. Загальні засади захисту цивільних прав та інтересів.
58. Захист цивільних прав та інтересів юрисдикційними органами.
59. Самозахист цивільних прав.
60. Поняття, ознаки та функції цивільно-правової відповідальності.
61. Види цивільно-правової відповідальності.
62. Умови цивільно-правової відповідальності.
63. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності.
64. Поняття строку та терміну. Види строків. Порядок їх обчислення.
65. Поняття позовної давності та межі її застосування.
66. Види позовної давності. Зміна тривалості позовної давності.
67. Початок перебігу позовної давності.
68. Зупинення та переривання перебігу позовної давності.
69. Наслідки спливу позовної давності.
70. Загальна характеристика речового права.
71. Речові права на чуже майно та їх види.
72. Поняття права власності. Право власності в об’єктивному і суб’єктивному розумінні.
73. Суб’єкти і об’єкти права власності.
74. Зміст права власності. Здійснення права власності.
75. Право власності на земельну ділянку. Самочинне будівництво.
76. Право власності на житло.
77. Обов’язки власника та обмеження його прав.
78. Первісні підстави набуття права власності.
79. Похідні підстави набуття права власності.

80. Загальні та спеціальні підстави набуття права власності.
81. Момент виникнення права власності у набувача майна за договором.
82. Підстави припинення права власності.
83. Випадки примусового вилучення майна, яке належить особі на праві власності.
84. Загальна характеристика та види права спільної власності.
85. Право спільної часткової власності.
86. Переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності.
87. Поділ майна, що є у спільній частковій власності, та виділ з нього частки. Припинення права на частку у спільному майні за вимогою інших співвласників.
88. Право спільної сумісної власності.
89. Поділ майна, що є у спільній сумісній власності, та виділ з нього частки.
90. Цивільно-правові засоби захисту права власності.
91. Право власника на витребування майна із чужого незаконного володіння (віндикаційний позов).
92. Розрахунки при витребуванні майна із чужого незаконного володіння.
93. Право на захист права власності від порушень, не пов'язаних із позбавленням володіння (негаторний позов).
94. Поняття і види спадкування. Склад спадщини.
95. Відкриття спадщини. Час і місце.
96. Спадкоємці. Право на спадкування. Усунення від права на спадкування.
97. Поняття заповіту та його види. Умови дійсності заповіту.
98. Форма заповіту. Порядок посвідчення заповіту. Державна реєстрація заповіту.
99. Скасування і зміна заповіту. Визнання заповіту недійсним.
100. Права заповідача. Заповідальні розпорядження.
101. Право на обов'язкову частку у спадщині.
102. Заповіт з умовою. Заповіт подружжя.
103. Виконання заповіту. Повноваження виконавця заповіту.
104. Черговість спадкування за законом. Зміна черговості одержання права на спадкування.
105. Прийняття спадщини. Строк прийняття спадщини та наслідки його пропущення.
106. Відмова від прийняття спадщини: поняття та наслідки. Відумерлість спадщини.
107. Пред'явлення кредиторами спадкодавця претензій до спадкоємців. Задоволення вимог кредитора.
108. Спадковий договір.
109. Поняття права інтелектуальної власності та його співвідношення з правом власності.
110. Суб'єкти та об'єкти авторського права.
111. Особисті та майнові права авторів. Строки чинності авторських майнових прав, правові наслідки їх закінчення.

112. Загальна характеристика суміжних прав. Суб’єкти та об’єкти суміжних прав.
113. Особисті та майнові права на об’єкти суміжних прав. Строки чинності суміжних майнових прав.
114. Поняття, суб’єкти та об’єкти патентного права.
115. Право інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок.
116. Право інтелектуальної власності на комерційне найменування та географічне зазначення.
117. Право інтелектуальної власності на торговельну марку.

Електронне видання

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

для практичних занять і самостійної роботи студентів з обов'язкової навчальної дисципліни

«Цивільне право України»

(частина 1)

для студентів 2 курсу денної форми навчання (першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузь знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» освітньоо-професійної програми «Право»)

Укладачі:	БОРИСОВА Валентина Іванівна, БАРАНОВА Людмила Миколаївна, БАЛЮК Віктор Миколайович, БЄГОВА Таміла Іжрасівна БІЛЯЄВ Олександр Олександрович, ДОЛГОПОЛОВА Любов Миколаївна, ДОНЕЦЬ Антон Геннадійович, ДУДЕНКО Тетяна Володимирівна, ЗАМУРАВКІНА Римма Михайлівна, ІВАНОВ Андрій Михайлович, ІСАЄВ Арсен Миколайович, КАЗАНЦЕВ Сергій Володимирович, КАРНАУХ Богдан Петрович, КАЦЮБА Каріна Валеріївна, КОРОБЦОВА Наталія Василівна, КРИВОБОК Світлана Володимирівна, МАЛІНОВСЬКА Ірина Миколаївна, ПЕЧЕНИЙ Олег Петрович, ПУЧКОВЬСКА Ірина Йосипівна, СОЛОВЙОВ Олексій Миколайович, СПАСИБО-ФАТЄЄВА Інна Валентинівна, СУРЖЕНКО Ольга Анатоліївна, ТАШ'ЯН Роман Іванович, УРАЗОВА Ганна Олександрівна, УС Марина Володимирівна, ФІЛАТОВА-БІЛОУС Наталія Юліївна, ХОДИКО Юрій Євгенович, ЯНИШЕН Віктор Петрович, ЯРКІНА Наталія Євгенівна

Відповідальна за випуск В. І. Борисова